

Trøndelag fylkeskommune
Tröndelagen fylhkentjielte

UTFORDRINGS DOKUMENT

Økonomiplan 2023-2026

1.	Innledning.....	1
2.	Økonomiske rammer og utvikling	3
2.1.	Bærekraftig økonomi i fylkeskommunen	3
2.2.	Konjunkturer, lønns- og prisvekst	3
2.3.	Kommuneproposisjon 2023	4
2.4.	Renter og avdrag	4
2.5.	Gjeldssituasjonen og investeringer i økonomiplanperioden	5
2.6.	Disposisjonsfond.....	8
3.	Klimabudsjett	10
3.1.	Klimaomstilling i Trøndelag fylke	10
3.2.	Klimatiltak i Trøndelag, rammer og utvikling	11
4.	Administrasjon	15
4.1.	Utfordringer til avklaring i fylkestinget	15
4.2.	Organisasjonspolitik og fremtidens arbeidsliv	15
4.3.	Strategiske grep gjennom digitalisering	16
4.4.	Utvikling av informasjonssikkerheten	17
4.5.	Anskaffelsesstrategien	17
4.6.	Helhetlig internkontroll og kvalitetsarbeid	17
4.7.	Bygge tillit gjennom kommunikasjon	18
4.8.	Samfunnssikkerhet i en urolig verden.....	18
5.	Eiendom.....	19
5.1.	Utfordringer til avklaring i fylkestinget	19
5.2.	Eiendomsforvaltning	19
5.3.	Eierskap	21
6.	Utdanning.....	22
6.1.	Utfordringer til avklaring i fylkestinget	22
6.2.	Elevtallsutvikling og tilbudsstruktur	22
6.3.	Gjennomføring og kvalitet i opplæringen	23
6.4.	Nasjonale føringer	26
6.5.	Regional kompetanseutvikling og -strategi.....	28
6.6.	Investeringer	29
7.	Plan, næring og kulturminner	30
7.1.	Utfordringer til politisk avklaring	30
7.2.	Regionale satsinger krever samarbeid og koordinert innsats.....	30
7.3.	Utvikling må også skje gjennom god forvaltning og veiledning	31
7.4.	Trøndelag svarer på klimautfordringen.....	33

7.5.	Innovative løsninger slik at alle kan jobbe og bo i hele Trøndelag	33
7.6.	Et bærekraftig næringsliv i hele Trøndelag	34
7.7.	Kompetanse for å møte et arbeidsliv i endring	35
8.	Kultur og folkehelse.....	36
8.1.	Utfordringer til avklaring i fylkestinget	36
9.	Tannhelse	40
9.1.	Utfordringer til avklaring i fylkestinget	40
9.2.	Forebygging, behandling og kvalitet	40
9.3.	Klinikker og utstyr	41
9.4.	Bemanning.....	41
10.	Samferdsel.....	42
10.1.	Utfordringer til avklaringer i fylkestinget	42
10.2.	Samferdsel etter koronapandemien.	42
10.3.	Redusere risiko, konsekvenser og usikkerhet i store anbud	43
10.4.	Et krevende økonomisk handlingsrom	44
10.5.	Kompetanse, ressurser og kapasitet	45
10.6.	Optimalisere tjenestetilbudet innenfor de rammene vi har	46
11.	Veg.....	48
11.1.	Utfordringer til politisk avklaring	48
11.2.	Drift og vedlikehold	48
11.3.	Trafikksikkerhet	49
11.4.	Vedlikeholdsetterslep.....	49
11.5.	Bærende konstruksjoner	50
11.6.	Miljøpakken	52
11.7.	Økonomisk situasjon	53

1. Innledning

Utfordringsdokumentet skal gi innsikt i fylkeskommunens utfordringer, muligheter og utvikling. Dokumentet skal gi politikerne et kunnskapsgrunnlag for å kunne gjøre politiske prioriteringer, der de gir tydelige styringssignaler til fylkeskommunens arbeid. Administrasjonen følger opp utfordringene med forslag til konkrete tiltak og satsinger i budsjett og økonomiplanen til høsten.

I bunnen for alt arbeidet ligger fortsatt hovedmålene i Trøndelagsplanen. I tillegg har fylkestinget vedtatt og prioritert satsningsområder i regional planstrategi. Disse er:

- Trøndelag svarer på klimautfordringen
- Innovative løsninger slik at alle kan jobbe og bo i hele Trøndelag
- Et bærekraftig næringsliv i hele Trøndelag
- Kompetanse for å møte et arbeidsliv i endring
- Kultur som drivkraft i samfunnsbyggingen
- Samarbeid i nye strukturer
- Bærekraftig økonomi i fylkeskommunen
- Videreutvikle den norske modellen

Hensikten med å vise sammenhengen mellom regionale planer og praktisk politikk på en tydelig måte, er å gjøre vegen fra ord til handling lettere. Disse åtte satsningsområdene er ikke bare for Trøndelag fylkeskommune, men gjelder for hele Trøndelag.

Vi har lagt koranapandemien bak oss - nesten

Siden forrige utfordringsdokument har vi lagt bak oss nok et år preget av delvis usikkerhet og uforutsigbarhet på grunn av koronapandemien. Samfunnet har gjenåpnet, og vi er nesten tilbake til normalt liv. Enkelte av fylkeskommunens tjenester er imidlertid fortsatt preget av at aktiviteten ikke er på samme nivå som før koronapandemien. Dette gjelder spesielt kollektivtrafikken som fortsatt ikke har samme antall reisende som i 2019.

Mange aktører innenfor kultursektoren har ikke kunnet utøve yrket sitt under pandemien og det er fremdeles uklart hva de langsiktige konsekvensene av pandemien blir. Fylkeskommunen har en viktig rolle for å sikre et styrket og mangfoldig kulturliv i Trøndelag også etter pandemien.

Demografiske endringer

Siden 2015 har vi hatt en betydelig nedgang i antall 16-18 åringer i Trøndelag. Nedgangen er størst i Trøndelag utenom Trondheim. Siste befolkningsprognose fra SSB fra august 2020 tilsier at antall 16-18 åringer øker i Trøndelag hvert år fram mot 2027. Men denne veksten kommer hovedsakelig i Trondheim og den ser ut til å stoppe også for Trondheim sin del etter 2035.

I skolesektoren vil dette føre til store overføringer av ressurser mellom regionene. Skolene melder at det er utfordrende å skalere ned ressursbruk i takt med elevtallsnedgangen uten å samtidig redusere tilbud og arealbruk. En reduksjon i antall 16-18 åringer vil også bety redusert tilførsel av arbeidskraft i regionene i fylket. Etter- og videreutdanning av voksne vil kunne bidra til at regionene i Trøndelag kan benytte arbeidskraftreserven i større grad.

Betydelig vedlikeholdsetterslep på fylkesvegnettet

Det er et betydelig vedlikeholdsetterslep på fylkesvegnettet. Per dags dato er det beste estimatet for det samlede etterslepet på fylkesvegnettet i Trøndelag på om lag 5 milliarder kroner. Konsekvensen av gjeldende vedlikeholdsnivå er at den samlede utfordringen knyttet til vedlikeholdsetterslepet må forventes å øke.

Trøndelag fylkeskommune har et eget handlingsprogram for å holde oversikt over planlagt vedlikehold på broer. Det estimeres at det vil koste om lag 550 millioner kroner å reparere eller bytte de broene med størst skade eller vedlikeholdsbehov. I tillegg kommer vedlikeholdsetterslepet på våre tunneler. Seks av tunnelene er omfattet av tunnelsikkerhetsforskriften på fylkesveg. Tiltak utløst av denne forskriften skal i sin helhet dekkes av staten. Dette er beskrevet i nasjonal

transportplan (NTP) 2022-2033. Med dagens nivå på de statlige overføringene er staten et godt stykke unna å fullfinansiere denne forpliktelsen. Dette fører til uforutsigbarhet og finansielle utfordringer.

Klimanøytralt Trøndelag innen 2030

Trøndelags strategi for klimaomstilling og målsettingen om et klimanøytralt Trøndelag innen 2030 ble vedtatt i oktober 2020. Målet skal oppnås gjennom 50-55 % kutt i klimagassutslippene. Trøndelags strategi for klimaomstilling, «Sånn gjør vi det», som ble vedtatt i oktober 2020, er en ledesnor og et verktøy for hvordan klimaarbeidet skal gjøres i Trøndelag. Samspillet mellom fylkeskommunen, statsforvalteren, KS, kommunene og nærings- og interesseorganisasjonene er en viktig forutsetning for at vi skal lykkes i dette arbeidet og nå målsettingen på området.

Satsingen på innovasjon og digitalisering må forsterkes

Samfunnet rundt oss endrer seg raskt. Teknologi, demografi, klima og arbeidsliv er eksempler på områder som er i endring, og som påvirker måten vi løser vårt samfunnsoppdrag på. Det er sterke føringer fra nasjonale myndigheter på bruk av digital teknologi som en del av det offentlige Norge. Digitalisering er ett av virkemidlene vi har for å møte endringene vi står overfor, og er en forutsetning for at vi skal kunne fortsette å tilby gode tjenester til innbyggere, næringsliv og offentlig sektor i Trøndelag. Bruk av digital teknologi betinger imidlertid at vi har god informasjonssikkerhet ved at informasjon er tilgjengelig, har integritet og konfidensialitet.

Et stramt arbeidsmarked, men samtidig står noen utenfor

Vi har et historisk stramt arbeidsmarked, og dette fører til kamp om arbeidskraften. Fylkeskommunen merker særlig dette innenfor fagfelt som krever nøkkelkompetanse. Det er derfor nødvendig med ekstra tiltak for å beholde og rekruttere kompetanse.

Framtidens arbeidstakere vil være alle, også de som i dag står utenfor. Utfordring med utenforskap i arbeidslivet betinger at fylkeskommunen bidrar til gode tiltak for å sikre et likestilt arbeidsliv for alle grupper.

Evalueringsav administrasjonen

En større evaluering av sentraladministrasjonen vil bli gjennomført i 2022. Formålet med evalueringen er å få et analysegrunnlag for å vurdere om sentraladministrasjonen er organisert riktig og har de rette forutsetningene for å oppfylle fylkeskommunens nåværende og framtidige rolle som samfunnsutvikler, tjenesteyter og forvalter. Evalueringsrapporten vil gi oss et kunnskapsgrunnlag, og peke på konkrete anbefalinger for endring, noe vi må regne med å bruke tid på og jobbe aktivt med i 2023.

Økonomiske rammebetingelser

Koronapandemien endret våre rammebetingelser i både 2020 og 2021. Russlands krig mot Ukraina gir nye utfordringer, og de samlede økonomiske virkningene er usikre. Politisk uro og stigende priser og renter på verdensmarkedet vil kunne gi lavere økonomisk vekst også i Norge.

De økonomiske konsekvensene av koronapandemien ble avhjulpet med økte rammetilskudd og støtteordninger. Om det vil bli gitt kompensasjoner som følge av ekstraordinær prisstiging og stigende renter er høyst usikkert.

Trøndelag fylkeskommune har høy gjeld og i kommende økonomiplanperiode vil den vokse ytterligere. For å opprettholde et økonomisk handlingsrom kan det bli nødvendig å utsette investeringer eller annullere enkelte planlagte investeringer.

2. Økonomiske rammer og utvikling

2.1. Bærekraftig økonomi i fylkeskommunen

Kommuner og fylkeskommuner er pålagt å ha finansielle måltall som del av økonomistyring og økonomiplanlegging. Fylkestinget har vedtatt finansielle måltall og handlingsregler i tråd med dette, nettopp for å sikre en bærekraftig fylkeskommunal økonomi.

Tabell 1: Handlingsregler og finansielle måltall for Trøndelag fylkeskommune

Finansielle måltall	Netto driftsresultat	Netto driftsresultat bør være på 4% av brutto driftsinntekter
	Gjeldsgrad	Gjeld som belaster driftsøkonomien skal over tid ikke utgjøre mer enn 113% av brutto driftsinntekter
	Fritt disposisjonsfond	Fritt disposisjonsfond bør over tid utgjøre 4% av brutto driftsinntekter
Handlingsregler	Finansutgifter	Utgifter til renter og avdrag kan utgjøre inntil 8% av de generelle driftsinntektene
	Rentebufferfond	Rentebufferfondet skal være inntil 3% av andelen av låneporteføljen som ikke er sikret, men maksimalt 200 millioner kroner

Måltall om gjeldsgrad er viktig for at vi skal sikre kontroll over finansutgiftene. Måltallet har slik en nær sammenheng med handlingsregel for finansutgifter. Innfrielse av måltallet avhenger av investeringsnivået og lånefinansiering av investeringer.

Måltall om netto driftsresultat og fritt disposisjonsfond gir en indikasjon på hvor godt rustet fylkeskommunen er for å kunne møte uforutsette utgifter.

Handlingsregel for finansutgifter er knyttet til at høye finansutgifter gir mindre rom for utgifter til tjenesteproduksjon. Nivået på finansutgiftene sees i forhold til generelle driftsinntekter, det vil si frie inntekter og rentekompensasjon. Handlingsregel for rentebufferfondet knyttes til at vi skal ha en reserve for å kunne klare å handtere eventuelle renteøkninger.

Inntektene til fylkeskommunen er relativt stabile, mens utgiftene, og spesielt finanskostnadene i form av renter og avdrag øker mye framover. Utfordringsdokumentet viser at det er store behov for større budsjettammer på grunn av økte driftsutgifter og ytterligere investeringsbehov som vil utfordre gjeldssituasjonen.

Skal vi fortsatt ha et økonomisk handlingsrom og en bærekraftig økonomi, må vi redusere investeringstempoet, utsette noen investeringer og vurdere om alle investeringer er nødvendig å gjennomføre.

Fylkesdirektøren vil vurdere nivået på gjeldende måltall og eventuelle nye måltall, samt om vi fortsatt skal ha tallfestede handlingsregler. Kommuneloven stiller krav om at økonomien skal forvaltes slik at den økonomiske handleevnen blir ivaretatt over tid, jf. kommunelovens § 14-1. Fylkeskommunen skal selv vedta finansielle måltall for utviklingen. Nye forslag presenteres i forslaget til økonomiplan 2023-2026.

2.2. Konjunkturer, lønns- og prisvekst

Koronapandemien endret våre rammebetingelser i både 2020 og 2021. Russlands krig mot Ukraina gir nye utfordringer, og de økonomiske virkningene er usikre. Politisk uro og stigende priser på verdensmarkedet kan gi lavere økonomisk vekst også i Norge – og mulig fare for stagflasjon.

Prisene på energi, metaller og jordbruksprodukter har steget mye de siste månedene. Økningen i råvarepriser hadde allerede begynt før Russlands invasjon av Ukraina. Russlands invasjon av Ukraina har ført til ytterligere prisoppgang i energi- og råvarepriser. Prisoppgangen kan bli ytterligere forsterket etter som flere land har innført, eller vurderer å innføre, importforbud av varer fra Russland. Som følge av krigen har flere land også stanset, eller vurdert å stanse, sin eksport av diverse matvarer. Dette i frykt for matvaremangel. Mangel på en rekke råvarer vil forverre flaskehalsen i produksjonen og føre til høyere inflasjon som følge av høyere råvarepriser.

For Trøndelag fylkeskommune slår den ekstraordinære prisveksten spesielt hardt ut innenfor bygg- og vegområdet. Dette gjelder ikke bare prisvekst, men også tilgangen til materiell og framdriften i prosjektene.

Våre prosjekter har ulik tilnærming til kompensasjon for lønns- og prisstigning, avhengig av oppstartstidspunkt og avtaletype. Konsekvensene av prisøkningen vil dermed også variere mellom de ulike prosjektene.

Prisveksten i byggebransjen og på drift og vedlikehold vei, har fra første kvartal 2021 til og med første kvartal 2022, vært 9-10 % ut over nivået lagt inn i våre budsjetter.

Arbeidsledigheten i Norge er svært lav, og etterspørselen etter kvalifisert arbeidskraft er stor. Antall ledige stillinger økte i løpet av fjoråret til det høyeste nivået som har vært målt i Statistisk sentralbyrås (SSB) utvalgsundersøkelse. Rekruttering av kvalifisert arbeidskraft har blitt vanskeligere, noe vi også merker i Trøndelag fylkeskommune.

2.3. Kommuneproposisjon 2023

Koronapandemien var en ekstraordinær situasjon, som har blitt avhjulpet med statlige kompensasjoner for 2020 og 2021 og til dels inn i 2022.¹ En endret verdenssituasjon med uro og negative økonomiske konsekvenser kan også virke inn på kommunesektoren. Fylkeskommunene kan ikke ta for gitt at staten vil stille opp med kompensasjoner ved nye ekstraordinære situasjoner.

I forslaget til revidert nasjonalbudsjett 2022 oppjusteres skatteanslaget for kommunesektoren med 21 milliarder kroner, i hovedsak på grunn av ekstraordinære skatteinntekter fra utbytte. Regjeringen foreslår å trekke inn det vesentligste av økt skatteinngang, ved en reduksjon i rammetilskuddet for 2022. Regjeringen foreslår også 83 millioner kroner i 2022 til gratis ferje på trafikksvake samband. 30 millioner kroner av dette ble vedtatt i statsbudsjettet for 2022.

I kommuneproposisjonen for 2023 foreslår regjeringen en økning i frie inntekter på 1,8 – 2,3 milliarder kroner. Fylkeskommunene får om lag 1/3-deler av denne veksten. Det legges til grunn i kommuneproposisjonen at dette vil gi noe rom for å styrke tjenestetilbud til innbyggerne, utover at økte demografikostnader og pensjonskostnader blir dekket. For 2023 legges det som tidligere opp til at skatteinntektene skal utgjøre om lag 40 % av kommunesektorens samlede inntekter.

Regjeringen varsler for 2023 omlegging av delkostnadsnøkkel for tannhelse. Ny delkostnadsnøkkel får ett ekstra kriterie, innbyggere 21-22 år. De øvrige kriteriene for tannhelse videreføres, men får lavere vekt. Rammetilskuddet for fylkeskommunene for ble økt for 2022, begrunnet i styrking av tannhelsetjenesten og 50 % rabatt til 21-22 åringer. Regjeringen har varslet i rundskriv I-2/2022 *Utvidet fylkeskommunalt tannhelsetilbud* at det legges til grunn at midler til rabattordningen videreføres i 2023.

Et ekspertutvalg om inntektssystemet for fylkeskommunene er opprettet i 2022, og utvalget skal levere sin innstilling innen 1. desember 2022. Regjeringen tar sikte på å presentere et forslag til endringer i inntektssystemet i kommuneproposisjonen for 2024. Endringene er ventet å tre i kraft fra 2024.

2.4. Renter og avdrag

I [pengepolitisk rapport 1/22](#) har Norges Bank lagt til grunn at styringsrenten vil stige noe mer enn det som var lagt til grunn i pengepolitisk rapport 4/21. Styringsrenten ble satt opp fra 0,5 % til 0,75 % i mars i år. Prognosen for styringsrenten indikerer en styringsrente på rundt 2,5 % ved utgangen av 2023. Dette gir en styringsrente som er omkring 0,5 prosentpoeng høyere enn det vi la til grunn i gjeldende økonomiplan. I perioden forventer vi også at påslag i pengemarkedsrenten vil ligge litt høyere enn i gjeldende økonomiplan.

¹ Kompensasjonene for 2022 gjelder første halvår, og for mindreinntekter i kollektivtrafikken. Arbeidsgruppen om økonomiske konsekvenser for kommunesektoren avlegger sin rapport 1. september. På bakgrunn av rapporten vil departementet vurdere endringer i kompensasjonen for første halvår 2022.

I gjeldende økonomiplan er det lagt til grunn en budsjettrente på 2,3 % i 2023 og 2,5 % i 2024 og 2025. Etter den siste renteprognosen fra Norges Bank tilrår fylkesdirektøren å øke budsjettrenten i kommende økonomiplanperiode.

Tabell 2: Budsjettrente

Budsjettrente	2023	2024	2025	2026
Gjennomsnittlig styringsrente	1,75 %	2,25 %	2,00 %	2,00 %
Påslag styringsrente	0,35 %	0,35 %	0,35 %	0,35 %
Pengemarkedsrente (Nibor)	2,10 %	2,60 %	2,35 %	2,35 %
Bankenes lånemargin til fylkeskommunene	0,60 %	0,60 %	0,60 %	0,60 %
Usikkerhetsmargin	0,10 %	0,10 %	0,10 %	0,10 %
Budsjettrente lån med flytende rente	2,80 %	3,30 %	3,05 %	3,05 %

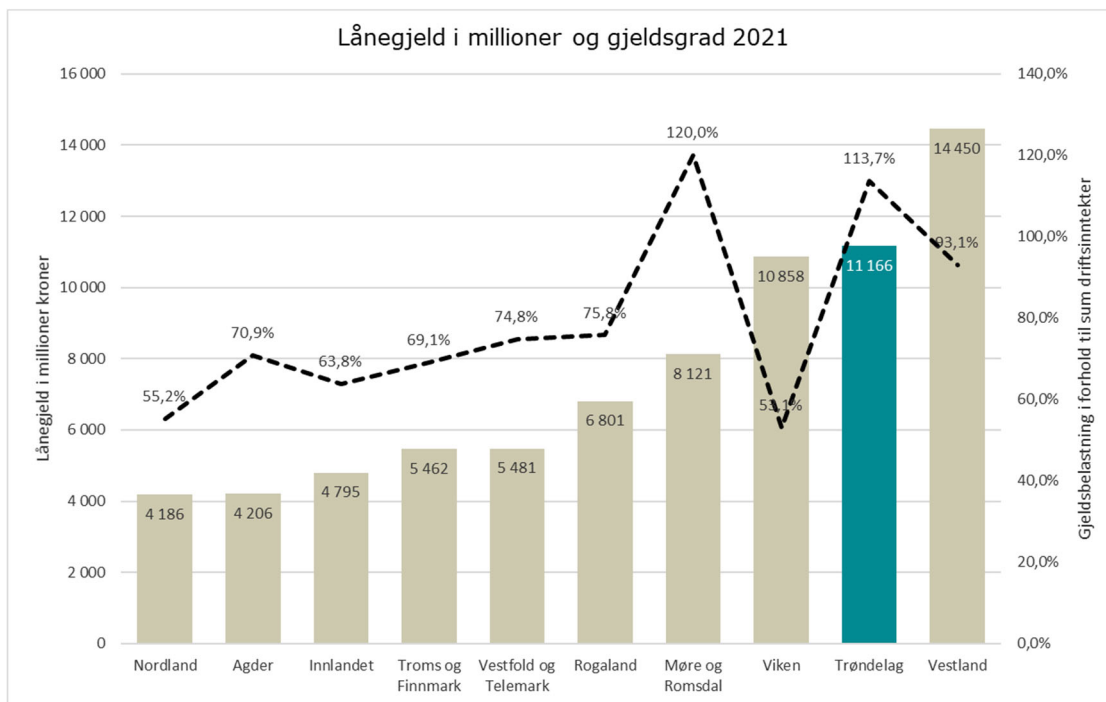
Tabell 3: Anslag renter og avdrag

Anslag renter og avdrag <i>Tall i millioner kroner</i>	2023	2024	2025	2026
Anslag renteutgifter	362	439	436	431
Budsjetterte avdrag	444	464	467	467
Sum renter og avdrag	806	904	903	898
Endring i budsjetterte rente fra ØP 22 til ØP 23	27	67	49	44

Med økning i budsjettrenten vil renteutgiftene øke i hele planperioden, men med en topp i renteutgifter i 2024. Vi anslår at renteutgiftene øker med 27 millioner kroner i 2023 økende til 44 millioner over nivået i økonomiplan 2022-2025. Renteinntektene vil også stige som følge av den nye renteprognosen med ca. 20-25 millioner kroner i forhold til nivået i økonomiplan 2022-2025.

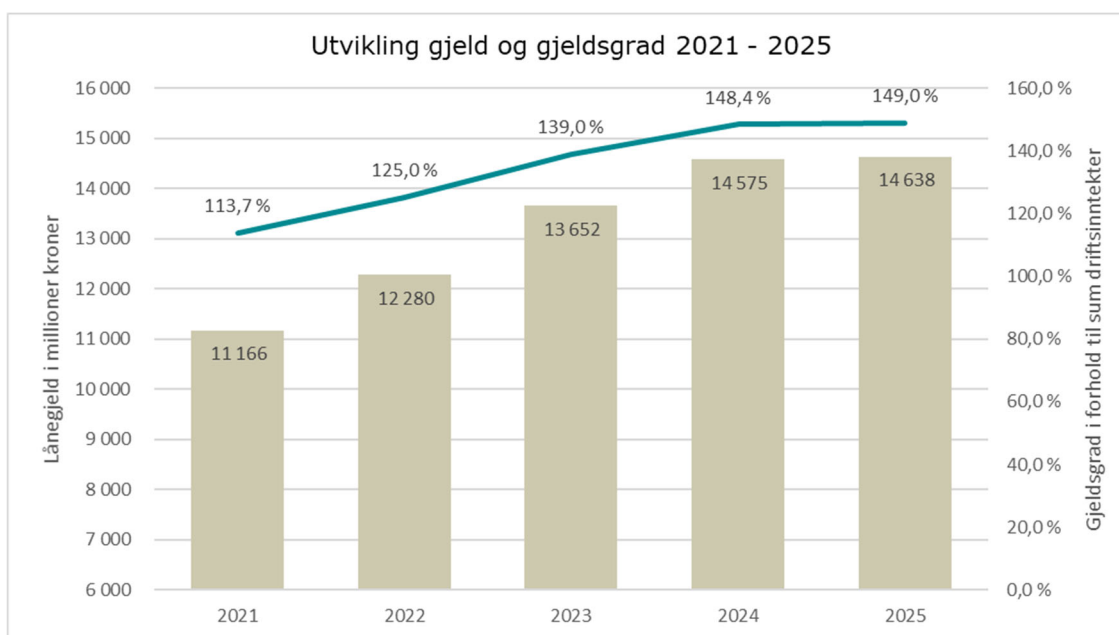
2.5. Gjeldssituasjonen og investeringer i økonomiplanperioden

Netto lånegjeld ved utgangen av 2021 var 11 116 millioner kroner. Trøndelag fylkeskommune har nest høyest gjeld i kroner av samtlige fylkeskommuner. Samtidig har vi nest høyest gjeld per innbygger og gjeldsgrad i forhold til sum driftsinntekter.

Figur 1: Lånegjeld og gjeldsgrad 2021

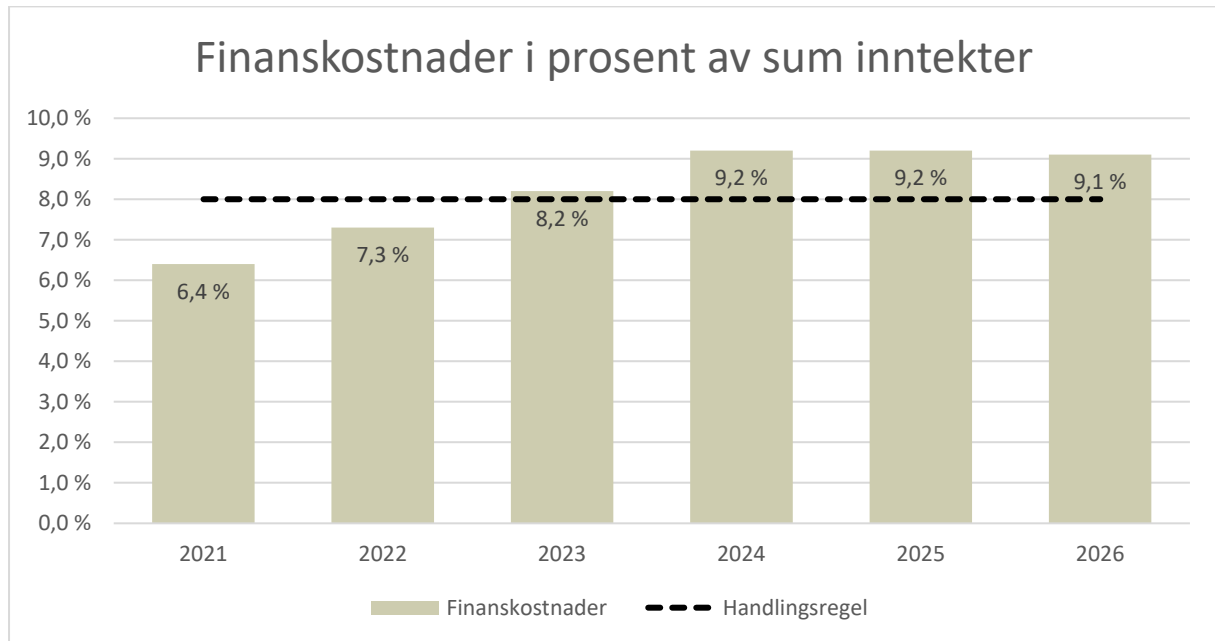
I økonomiplanperioden 2022 til 2025 er det planlagt med låneopptak på 5,3 milliarder kroner. Etter avdrag vil lånegjelda øke med 3,5 milliarder kroner i økonomiplanperioden. Gitt sum driftsinntekter som i økonomiplan 2022-2025, vil utviklingen av gjeldsgraden bli som vist i figur 2.

Figur 2: Utvikling gjeld og gjeldsgrad (byttes)

Planlagte investeringer i økonomiplan 2022 – 2025 og høyere renter i planperioden vil medføre at nivået på renter og avdrag øker med 270 millioner kroner fra og med 2024, sett i forhold til nivået i regnskap 2021. Dette vil utfordre handlingsrommet i driften.

Som følge av den høye lånegjelden vil handlingsregelen for finanskostnader på maksimalt 8 % av brutto driftsinntekter ikke bli overholdt fra 2023. Grensen for handlingsregelen (8,0 %) tilsvarer renter og avdragsutgifter på om lag 785 millioner kroner. I perioden 2023-2026 forutsettes det et relativt stabilt nivå på brutto driftsinntekter.

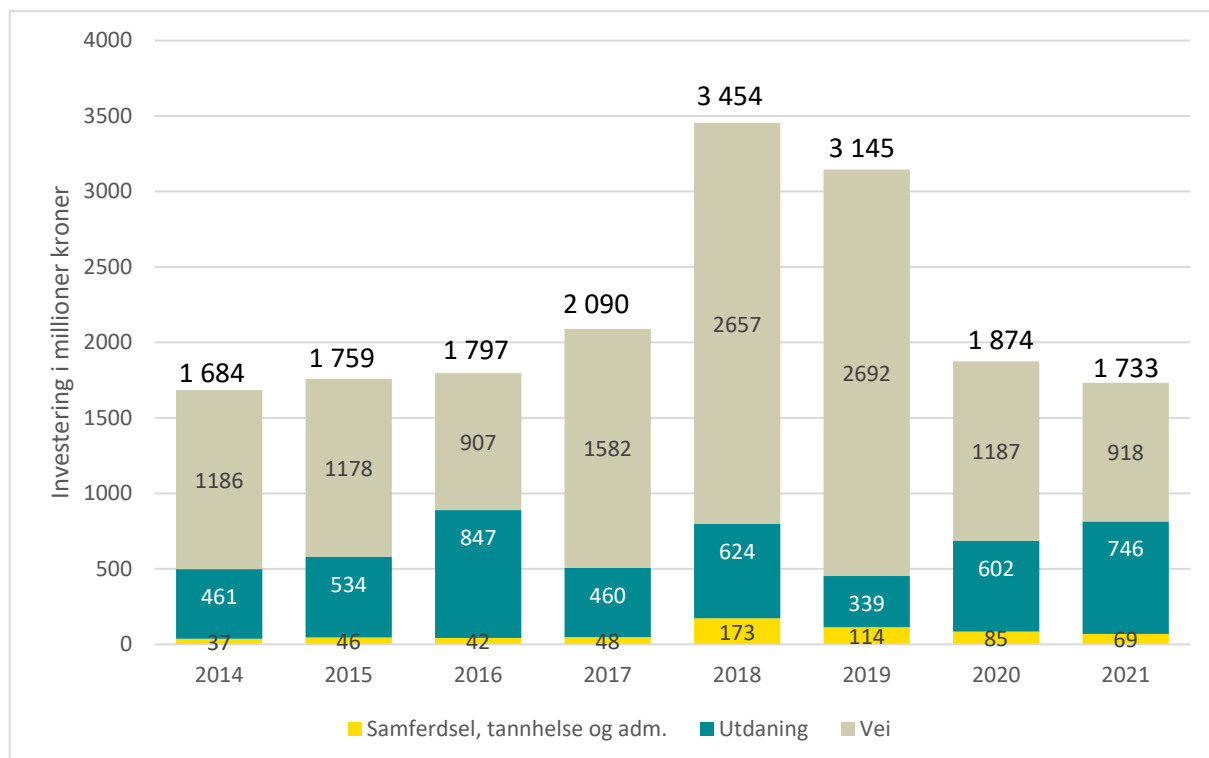

Figur 3: Finanskostnader i prosent av sum inntekter

I perioden 2014 til 2021 har Trøndelag fylkeskommune investert til sammen 17,5 milliarder kroner, hovedsakelig i veg og skolebygg. På veiprosjekter er det investert for 12,3 milliarder kroner, mens det er investert for 4,6 milliarder i skolebygg.

I økonomiplan 2022 til 2025 planlegges det med ytterligere 5,9 milliarder i investeringer. Dette fordelt på 2,5 milliarder kroner på skolebygg og 3,2 milliarder på vei. Til sammen er det da investert 7,1 milliarder kroner i skolebygg og 15,5 milliarder i vegprosjekter. I forbindelse med investeringene, er det ikke funnet rom for å avsette nødvendige midler i driftsbudsjettene til vedlikehold, kun til å dekke økte rente- og avdragskostnader. Det vil være avgjørende å dempe

investeringsnivået i årene fremover, for å frigjøre driftsmidler til vedlikehold kapitalen som er investert i skolebygg og veier.

Figur 4: Investeringer tjenesteområder 2014 -2021

2.6. Disposisjonsfond

Trøndelag fylkeskommune hadde ved utgangen av 2021 et samlet disposisjonsfond på 1,5 milliard kroner. Dette er frie midler, men fylkestinget har reservert deler av disposisjonsfondet til bestemte formål. Den andelen som ikke er forbeholdt bestemte formål kalles «fritt disposisjonsfond» (frie ubundne midler).

Måltall for fritt disposisjonsfond er vedtatt til 4 % av brutto driftsinntekter eller høyere. Ved utgangen av 2021 var «fritt disposisjonsfond» på 582 millioner kroner og utgjorde 5,9 % av brutto driftsinntekter på 9,8 milliarder kroner.

Etter behandling av årsregnskapet i fylkestinget i april 2022 står det 431 millioner kroner på fritt disposisjonsfond.

Tabell 4: Disposisjonsfond med planlagt bruk i 2022

Disposisjonsfond Tall i 1000 kroner	31.12.2021	Endring i 2022	Revidert 2022
Frie ubundne midler	581 892	-150 400	431 492
Mer-/mindreforbruk på seksjoner	502 211	-502 211	0
Rentefond	180 052	0	180 052
Konsesjonskraft	4 654	0	4 654
Samferdselsfond	23 789	-10 000	13 789
Opplæringsfond	23 733	-5 680	18 053
Regionalt utviklingsfond	31 482	-31 482	0
Marint utviklingsfond	115 371	-115 371	0
Regionalt næringsutviklingsfond		124 853	124 853
Tunnelsikkerhet	35 543	-14 294	21 249
Innovasjonsfond samferdsel	4 939	0	4 939
NOx-fond	5 532	0	5 532
Bergkunstreisen	7 400	0	7 400
Grønn skipsfart		38 024	38 024
Grønt investeringsfond		10 000	10 000
Sum disposisjonsfond	1 516 599	-656 561	860 038

I gjeldende økonomiplan for 2022-2025 er det vedtatt bruk av/avsetning til fritt disposisjonsfond (frie ubundne midler) som vist i tabell 5. Disse endringene er ikke med i tabell 4.

Tabell 5: Bruk av/avsetning til fritt disposisjonsfond

tall i 1000 kroner	2022	2023	2024	2025
Bruk av fritt disposisjonsfond				
Avsetning til fritt disposisjonsfond	49 012	29 002	30 187	36 570
Netto avsetning/bruk av fritt disposisjonfond	49 012	29 002	30 187	36 570

3. Klimabudsjett

3.1. Klimaomstilling i Trøndelag fylke

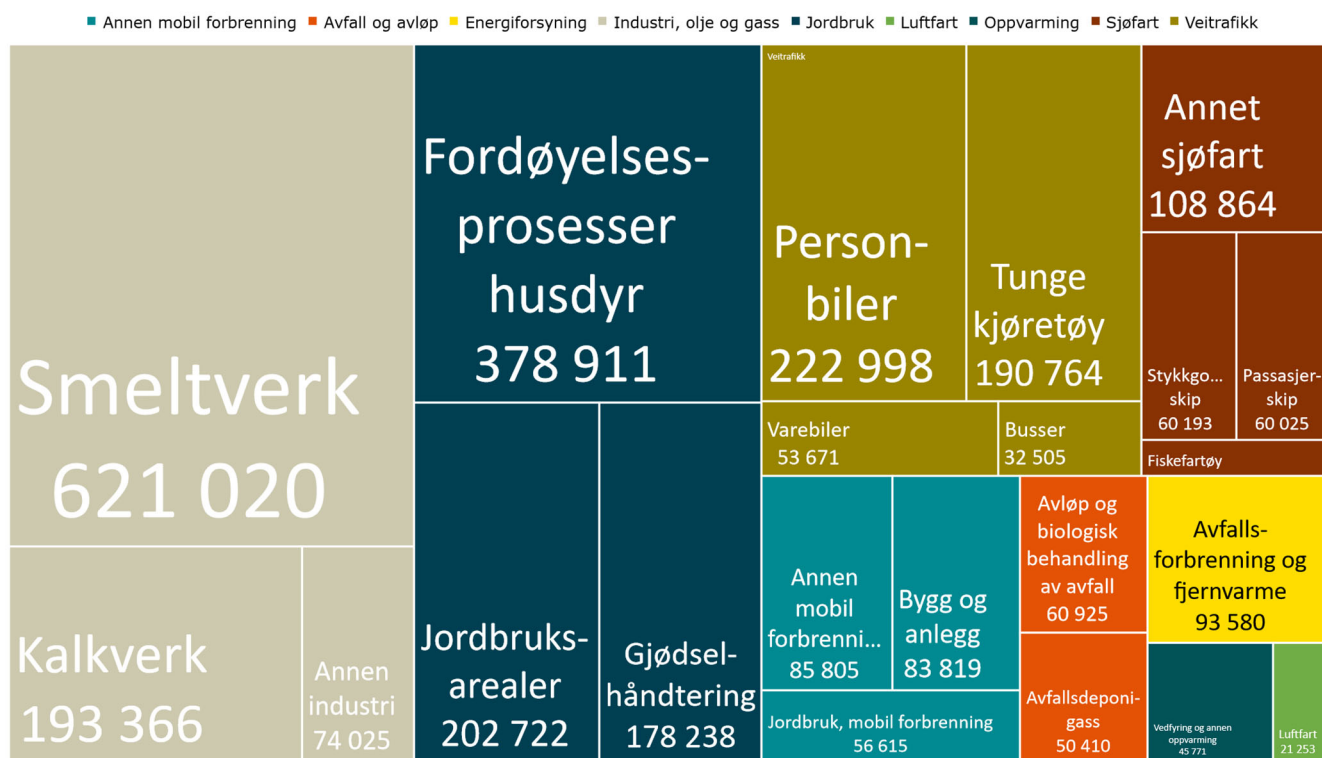
Trøndelags strategi for klimaomstilling, med målsetting om et klimanøytralt Trøndelag innen 2030, ble vedtatt i oktober 2020, fylkestingssak 97/20. Målsettingen skal oppnås gjennom 50-55 % kutt i klimagassutslipp innen 2030 (i forhold til 2009-nivå), redusert klimafotavtrykk og utvikling av et klimarobust samfunn. Binding av karbon i jord, skog og hav er også viktig for klimaomstilling.

3.1.1. Status klimagassutslipp i Trøndelag

Figur 1 viser status i klimagassutslippene i Trøndelag i 2020. De tre største sektorene for klimagassutslipp er industri/olje/gass, landbruk og veitrafikk. Disse tre sektorene står for ¾-deler av de samlede utslippene. Siden 2009 har utslippene fra industrien økt med 82 %, utslippene fra jordbruket er stabilt, mens utslippene fra veitrafikk er redusert med 21 %. Store deler av denne reduksjonen skyldes elektrifisering av personbilparken.

Annen mobil forburning har økt med 24 % siden 2009. Her er maskinparken innenfor bygg og anlegg en viktig bidragsyter. Siden 2009 har utslippene fra oppvarming (energiforsyning) blitt redusert med 64 %. Dette er særlig et resultat av utfasing av oljefyr.

Klimagassutslipp (tonn CO₂-ekv) i Trøndelag 2020 - Detaljert inndeling

Figur 1: Klimagassutslipp (tonn CO₂-ekvivalenter) i Trøndelag i 2020

3.1.2. Status klimarobust Trøndelag

Konsekvensene av klimaendringene i Trøndelag rammer natur og samfunn, og medfører fysisk klimarisiko² for kommunene. Ekstremværhendelser kan føre til brudd i strømmnett, veiforbindelser eller digital infrastruktur. Kraftigere nedbør kan gi utfordringer med overvann. Klimaendringene påvirker natur og økosystemer, og bidrar til tap av naturmangfold. Temperaturendringer på land og i havet gir endrede forutsetninger for naturbasert næringsvirksomhet, fra landbruk og havbruk til vinterturisme. Trøndelags økonomi er utsatt for overgangsrisiko³ gjennom olje- og gasssektoren. Men næringer innen eksempelvis transport, bygg og eiendom, infrastruktur og landbruk vil også bli

² Fysisk risiko er kostnader forbundet med konsekvenser av klimaendringer som flom, skred, tørke, økt havnivå.

³ Risiko for tapte verdier som følge av raske teknologiske gjennombrudd eller endrede rammevilkår

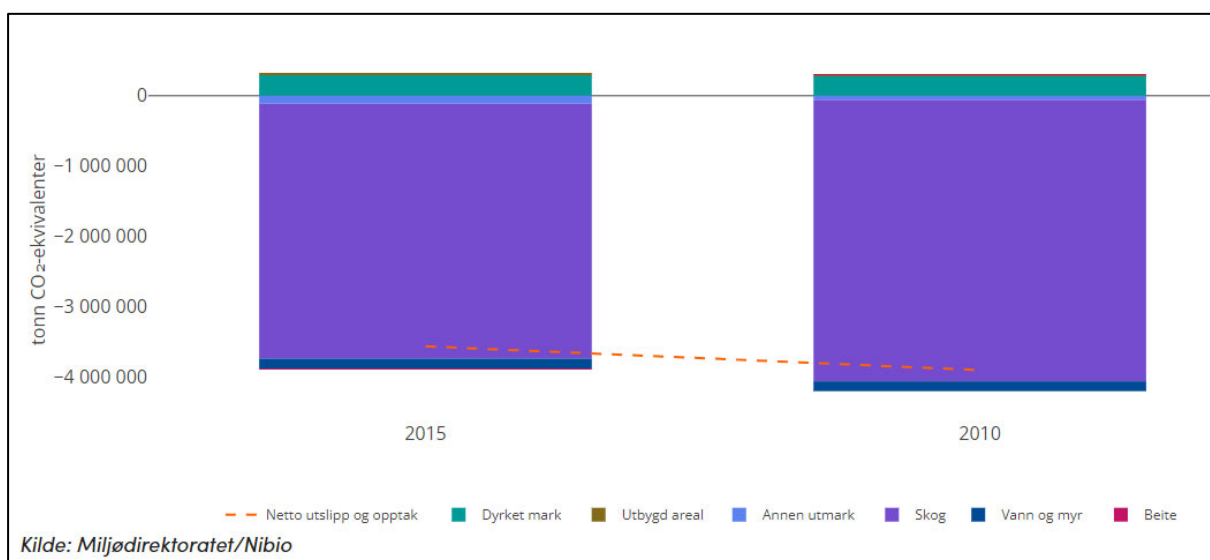
påvirket. Fylkeskommunen kan også oppleve overgangsrisiko knyttet til investeringer, for eksempel gjennom nye krav til formålsbygg og infrastruktur. Fylkeskommunen mangler generelt insentiver til å vurdere og håndtere klimarisiko på en helhetlig måte.

Kortsiktige prioriteringer kan undergrave langsiktige behov i lokal planlegging. Særlig kan det være vanskelig å ta tak i overgangsrisiko i form av å bidra til omstilling i sektorer som landbruk eller industri. Her sitter staten på sterkere virkemidler og ansvar enn det vi har. Uklare forventninger og mangel på insentiver, økonomisk og regulatorisk, kan bidra til at omstillingstiltak som lønner seg på lang sikt ikke vinner fram i kommunenes prioriteringer på kort sikt.

3.1.3. Status karbonbinding

Det er antatt at 80 % av karbonet som er bundet opp på land, er bundet i jordsmonnet (NINA - Karbonlagring i norske økosystemer, temahefte 76b, 2020). For å bremse klimaendringene, er det nødvendig å stanse naturødeleggelser som fører til utslipp av klimagasser. Det er også nødvendig med tiltak som øker opptaket av karbon i økosystemene.

Tall fra Miljødirektoratet/Norsk institutt for bioøkonomi (Nibio) viser en nedgang av netto opptak i skog, annen utmark, vann og myr i Trøndelag i perioden 2010-2015. Arealbruksendringer er noe av forklaringen på dette. Samme periode har det vært en liten økning i utslipp fra dyrket areal, som kan forklares med bearbeiding av jord og forråtnelsesprosesser av biomasse.

Figur 2: Oversikt over utslipp og opptak fra sektoren skog og annen arealbruk

Fylkestinget er opptatt av skognæringen i et industrielt perspektiv, men også som en del av klimaløsningen. I forbindelse med arbeidet med klimabudsjettet, har fylkestinget derfor bedt om å synliggjøre skogens rolle tydeligere som en del av løsningen for å gjøre Trøndelag klimanøytral i 2030. Dette omfatter bl.a. hvilke muligheter og tiltak som kan iverksettes i den forbindelse.

Karbonsyklusen i skog og andre økosystemer er kompleks, og det er begrenset kunnskap for å støtte dagens beregninger av karbonutslipp (NINA, Karbonlagring i norske økosystemer, temahefte 76b, 2020). Mer kunnskap vil derfor være nødvendig for å identifisere, tallfeste og redusere usikkerhet i årene framover.

3.2. Klimatiltak i Trøndelag, rammer og utvikling

Rammene for klimatiltak i Trøndelag kommer både fra internasjonal, europeisk, og nasjonal klimapolitikk.

3.2.1. Internasjonal og europeisk klimapolitikk

Siste rapport fra det internasjonale klimapanelet viser at virkemidler, teknologiutvikling og politiske tiltak virker, men er ikke tilstrekkelig til å nå målet om å begrense global oppvarming til 1,5 grader. Rapporten dokumenterer at klimaarbeidet er mest effektivt når det går på tvers av flere politikkområder, og kobler nasjonale, regionale og lokale myndighetsnivåer. Effektiv og rettferdig

klimastyring bygger også på involvering av aktører som sivilsamfunnet, næringsliv, lokale grupper, media, ungdom og urbefolkning. Til hvilken grad disse aktørene og andre blir involvert, påvirker politisk støtte for klimatiltak og utfallene de får.

Rapporter fra FNs klimapanel og FNs naturpanel er tydelige på at klimaendringer allerede påvirker naturmangfoldet og er en økende trussel, samt at klimaendringer og naturmangfold har samvirkende effekter. Dette er viktig å ta hensyn til i det videre klimaarbeidet.

I EU beskriver Green Deal hvordan Europa skal jobbe for å oppnå FNs bærekraftsmål innen 2030. For å nå målet om å redusere klimagassutslipp med 55 % innen 2030, skjer det omfattende reformer av reguleringer og rammevilkår for de store sektorene som energi, bygg, landbruk, transport, avfallshåndtering og industri. Denne utvikling vil også påvirke norsk lovgivning. EUs lovreguleringer og tekniske kriterier for bærekraftig finans vil være svært viktig for å finansiere overgangen til et lavutslippssamfunn. Disse blir nå også gjeldende for norsk finansnæring.

3.2.2. Nasjonal klimapolitikk

I Hurdalsplattformen signaliseres støtte til et av de viktigste grepene i forrige regjerings klimaplan. Det nasjonale avgiftssystemet skal bidra til en klimaomstilling som er effektiv og sosialt rettferdig. CO₂-avgiften skal gradvis økes til om lag 2000 kroner pr. tonn CO₂ frem mot 2030. På nasjonalt nivå skal det innføres et årlig forpliktende budsjett for utslipp av klimagasser som del av det ordinære statsbudsjettet. Norges gjenværende karbonbudsjett skal legge føringer for vurderinger av politiske tiltak og satsinger. Utvikling av og rapportering etter klimautslippsbudsjettet skal gjennomføres samtidig med prosessen for statsbudsjettet.

Grønne offentlige anskaffelser skal brukes som strategisk virkemiddel for å nå forpliktelser på klimaområdet. Riksrevisjonen mener det er kritikkverdig at myndighetenes virkemiddelbruk ikke har sikret at offentlige oppdragsgiveres anskaffelsespraksis i stor nok grad bidrar til å minimere miljøbelastning og klimavennlige løsninger. Undersøkelsen viser også at mange offentlige oppdragsgivere mangler en helhetlig tilnærming for å ivareta klima- og miljøhensyn i anskaffelser.

3.2.3. Regional klimapolitikk

Både Frostaerklæringen og Hurdalsplattformen legger tydelige politiske føringer på målet framover om å kutte klimagassutslipp og skape jobber. Med sterke næringer og kunnskapsmiljø kan det skapes nye muligheter for grønn verdiskaping og kortreist kvalitet for innbyggerne. Trøndelag fylkeskommune kan ta en enda større og mer aktiv rolle i dette arbeidet.

Trøndelags strategi for klimaomstilling «Sånn gjør vi det», vedtatt i oktober 2020, skal være en ledesnor og et verktøy for hvordan klimaarbeidet skal gjøres i Trøndelag. Samspillet mellom fylkeskommunen, Statsforvalteren, KS, kommunene og nærings- og interesseorganisasjoner er en viktig forutsetning for at vi skal lykkes i dette arbeidet og nå målsettingen på området. Handlingsplan for klimaomstilling beskriver hvordan fylkeskommunen skal følge opp denne strategien.

Klimabudsjett er et styringsverktøy med konkrete tiltak som skal bidra til at vi når Trøndelags målsettinger. Fylkeskommunen har klimabudsjett for egen virksomhet, og er i ferd med å utarbeide klimabudsjett for hele fylket. Dette skal vise hvordan utslippene vil utvikle seg i Trøndelag framover og hva som må iverksettes av tiltak for at vi skal kunne nå utslippsmålene i 2030. Der det er mulig, vil man sette en antatt kostnad ved gjennomføring av de enkelte tiltakene. Videre skal man tydeliggjøre tiltak som krever en aktiv/koordinerende rolle. Dette vil omfatte både politisk arbeid, næringsutvikling, virkemiddelbruk og offentlige innkjøp. Klimabudsjett, og klimaregnskapet, presenteres for fylkestinget i økonomiplan 2023-2026.

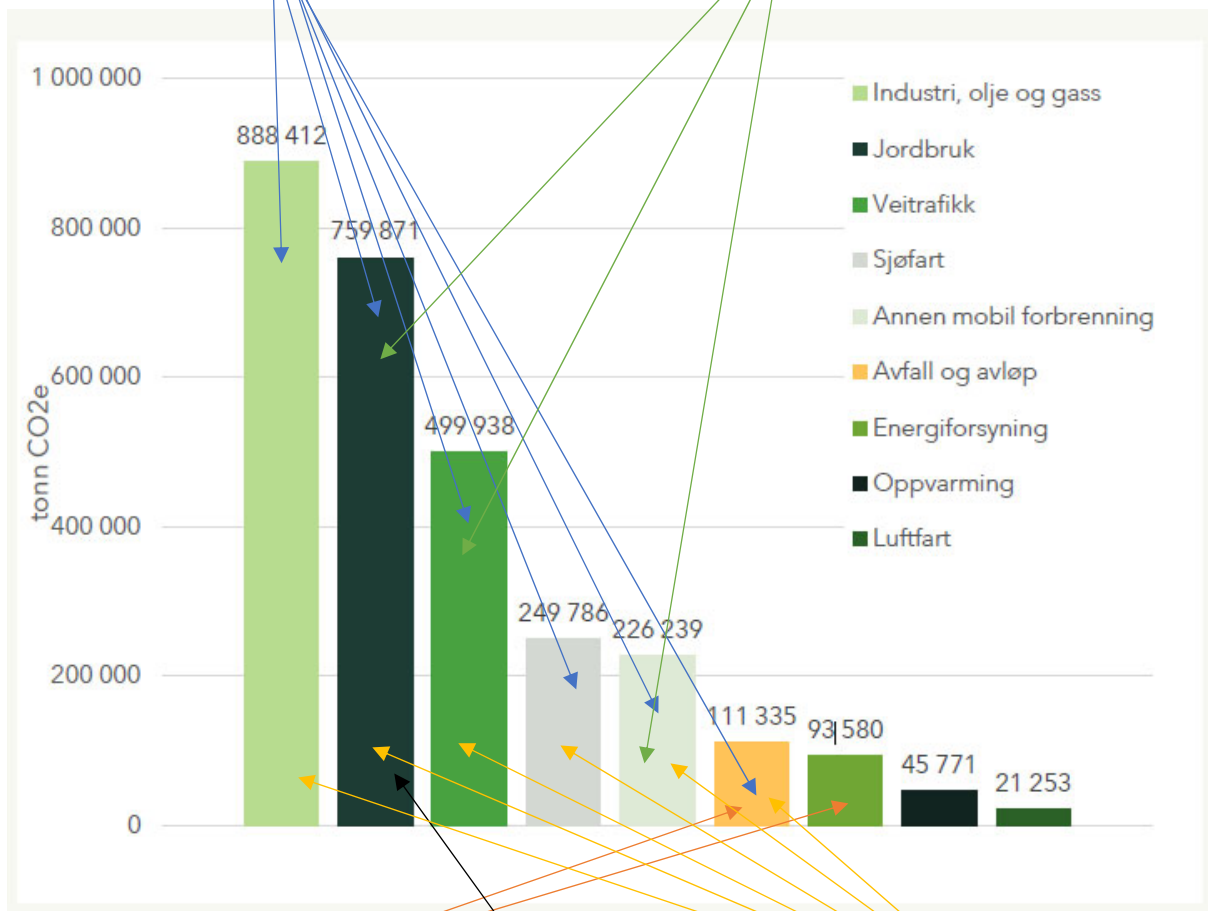
Regional strategi for verdiskaping er et redskap for grønn omstilling, bærekraftig verdiskaping og internasjonal konkurransevne i næringslivet. Fylkestinget mener at arbeidet med implementering av strategien må prioriteres sterkt. I tillegg ønsker fylkestinget at vi skal ta en aktiv rolle sammen med de store industriene i Trøndelag i arbeidet med å nå klimamålsettingen. Det foreligger derfor en bestilling fra fylkestinget på å utarbeide et veikart for grønn verdiskaping i Trøndelag.

Fylkeskommunen kan ta en aktiv rolle, sammen med de store industriene i Trøndelag, i arbeidet med å nå klimamålene i 2030. Perspektivet i dette arbeidet må være å kutte utslipp og at det i tillegg skal bidra til ny grønn verdiskaping. Oppfølgingen av fylkestingets vedtak bør samkjøres og koordineres slik at oppfølging av klimaomstillingsstrategien og verdiskapingsstrategien henger godt sammen. Dette fordrer bl.a. at arbeidet med Trøndelags klimabudsjett og et trøndersk veikart for verdiskaping og utslippskutt i industrien blir sett i sammenheng.

3.2.4. Klimatiltak som krever en koordinerende/aktiv rolle fra Trøndelag fylkeskommune

I fylkeskommunens handlingsplan for klimaomstilling framgår det hvordan vi kan bruke våre roller som myndighet, tjenesteyter, eier og forvalter, pådriver og innkjøper for å være en motor for klimaomstilling i Trøndelag fylke. Bruken av disse rollene for å få til en klimaomstilling i de ulike sektorene, er skissert nedenfor i figur 3. Kategoriene i figur 3 samsvarer med utslippskildene i figur 1. Til eksempel: utslippene fra jordbruk i figur 3 samsvarer med utslipp fra fordøyelsesprosesser husdyr, jordbruksarealer og gjødselhandtering i figur 1.

Tjenesteyter Trønderske utdanningsinstitusjoner utvikler kompetanse om klimaomstilling i industri, landbruk, transportsektor, bygg og anleggssektor og avfallssektor Nullutslippsteknologi i samferdselstilbud	Innkjøper Krav om lokalprodusert mat i våre kantiner Krav om nullutslippsteknologi for anleggsvirksomhet og for all transport av varer og tjenester
---	--

Eier og forvalter Energieffektivisering og sirkularitet i eiendomsmasse	Myndighetsrolle Ivareta en bærekraftig arealbruk	Pådriver Næringsutvikling av industri, landbruk, hurtigbåt og ferger, godsnæring og anleggssektor Sikre finansiering av hurtigladestasjoner gjennom ENOVA
---	--	--

Figur 3: Klimagassutslipp per sektor i Trøndelag (2020). Pilene illustrerer hvilke roller fylkeskommunen kan ta i bruk for å redusere klimagassutslipp ulike sektorer. Mulige tiltak er foreløpig ikke kostnadsvurdert eller effektberegnet (kunnskapsgrunnlag under utarbeidelse).

4. Administrasjon

4.1. utfordringer til avklaring i fylkestinget

Utfordringene i samfunnet og arbeidslivet framover vil gjøre at vi må fortsette å utvikle administrasjonen og organisasjonspolitikken. Det er nødvendig for at vi fortsatt skal gi god støtte til de ulike rollene som fylkeskommunen har. Samarbeid med flere aktører som kommuner, fylkeskommuner, staten, frivillig sektor og innbyggere er vesentlig for å utvikle framtidens fylkeskommune.

Digitalisering handler om å bruke teknologi til å fornye, forenkle og forbedre i et brukerfokus. Det er sterke føringer fra nasjonale myndigheter på bruk av digital teknologi som en del av offentlige Norge. Bruk av digital teknologi betinger at vi har god informasjonssikkerhet ved at informasjon er tilgjengelig, har integritet og konfidensialitet. Sikkerhet vil ha en kostnadsside.

Et stramt arbeidsmarked fører til at det blir kamp om arbeidskraften. Fylkeskommunen merker særlig dette innenfor fagfelt som krever særskilt nøkkelkompetanse. Det er nødvendig med ekstra tiltak for å beholde og rekruttere kompetanse.

Framtidens arbeidstakere vil være alle, også de som i dag står utenfor. Utfordring med utenforskap i arbeidslivet betinger at fylkeskommunen bidrar til gode tiltak for å sikre et likestilt arbeidsliv for alle grupper.

Kommuneloven regulerer krav og behov for god internkontroll. Fylkesdirektøren vil i løpet av 2022/2023 videreutvikle en helhetlig og tilstrekkelig internkontroll som en del av den totale virksomhetsstyringen.

Strategier som utvikles eller revideres i 2022 og som vil være sentrale framover i administrasjonen er: Organisasjonspolitikken, digitaliseringsstrategien, kommunikasjonsstrategien, *Likestilt arbeidsliv* og anskaffelsesstrategien.

4.2. Organisasjonspolitik og fremtidens arbeidsliv

4.2.1. Evaluering av administrasjonen

En større evaluering av sentraladministrasjonen vil bli gjennomført i 2022. Formålet med evalueringen av organisasjonen er å få et analysegrunnlag for å vurdere om sentraladministrasjonen er organisert riktig og har de rette forutsetningene for å oppfylle fylkeskommunens nåværende og framtidige rolle som samfunnsutvikler, tjenesteyter og forvalter.

Evalueringsrapporten vil gi oss et kunnskapsgrunnlag, og peke på konkrete anbefalinger for endring, noe vi må regne med å bruke tid på og jobbe aktivt med i 2023.

4.2.2. Oppfølging av ny organisasjonspolitik

Revidering av arbeidsgiverpolitikken, fra nå av kalt organisasjonspolitikken, vil bli ferdig i løpet av 2022 og gjelde fra 01.01.2023. Organisasjonspolitikken vil trekke fram sentrale temaer i fremtidens arbeidsliv, som blant annet; digitalisering, innovasjon, mangfold, medarbeiderskap, partssamarbeid, kompetanse og bærekraft.

Dette er et viktig strategisk dokument som beskriver vår organisasjonskultur, og skal bidra til at Trøndelag fylkeskommune forblir en attraktiv og nyskapende arbeidsgiver. I 2022 skal det utarbeides en plan for hvordan organisasjonskulturen skal implementeres i organisasjonen.

4.2.3. Oppfølging av prosjektet *Likestilt arbeidsliv*

Prosjektet *Likestilt arbeidsliv* bidrar til at fylkeskommunen jobber mer systematisk for likestilling og mot diskriminering. Som ledd i at arbeidsgiver sertifiseres i *Likestilt arbeidsliv* er det gjennomført en ståstedsanalyse. Analysen viser at Trøndelag fylkeskommune må implementere likestillingsperspektivet tydeligere i styrende dokumenter, eksempelvis:

- personalrutiner som tilrettelegge bedre for variasjoner i kjønns mangfold og familiekonstellasjoner
- lønnspolitikk som utjevner lønnsforskjeller for grupper med likt utdanningsnivå
- rekrutteringsrutiner som fører til økt mangfold

Fylkeskommunen skal iht. aktivitets- og redegjørelsesplikten analysere og rapportere flere data som viser den faktiske likestillingstilstanden og det aktive likestillingsarbeidet. Det er viktig at vi definerer hva vi mener med mangfold hos oss. Dette bidrar til at vi kan sette realistiske måltall for inkludering og mangfold.

4.2.4. Oppfølging av prosjektet heltidskultur

Etter en kartlegging av ufrivillig og frivillig deltid i 2021, viser det seg at hovedtyngden av deltidsstillinger finnes i skolesektoren. Retningslinjer for heltidskultur vil bli vedtatt i 2022 og enkelte tiltak vil kunne ha en økonomisk konsekvens framover.

4.2.5. Mobilisere, utvikle og rekruttere kompetanse

Som virkemiddel for å tilrettelegge for innovativ tjenesteutvikling og samtidig være en attraktiv arbeidsgiver, kan fylkeskommunen gi rom for doktorgrad (Offentlig sektor-Ph.d.) Fylkesdirektøren ønsker å finansiere særskilt ett slikt doktorgradsstipend for neste fireårs periode (50% fylkeskommunal finansiering og 50 % finansiering via Forskningsrådet). Samtidig kan vi jobbe for å skaffe eksterne prosjektmidler for å etablere doktorgrader der det er forsknings- og utviklingsbehov i tjenesteområdene.

Arbeidsmarkedet er svært krevende for enkelte typer nøkkelkompetanse. Vi har erfart at ansatte forsvinner til konkurrenter på grunn av høyere lønnsstilbud. Kompetanse innenfor IKT, veg og prosjektledelse på bygg er særskilt utfordrende for tiden. Det er viktig å rekruttere, tiltrekke og beholde riktig kompetanse, og fylkesdirektøren vil vurdere ulike tiltak for å håndtere disse utfordringene. Dette vil ha økonomiske konsekvenser.

Kravene til de ansattes kompetanse øker stadig. Livslang læring er en nødvendighet, og fylkeskommunen vil bruke tilstrekkelige ressurser for å ha riktig kompetanse til enhver tid.

4.2.6. Videreføring av praksisnært partssamarbeid

Høsten 2021 ble det i samarbeid med SINTEF iverksatt et FoU-prosjekt; «Trening i driftsnært partssamarbeid». Dette er et ledd i fylkeskommunens arbeid med tillitsbasert ledelse, og er i første omgang rettet mot sentraladministrasjonen. Hensikten med programmet er blant annet å utnytte potensialet i partssamarbeidet som en utviklingskraft. Prosjektet er planlagt videreført for de lokale partene i de videregående skolene, med oppstart høsten 2022.

4.2.7. Lederutvikling for mellomledere

Lederutviklingsprogrammet er godt i gang etter å ha vært utsatt flere ganger pga. pandemien. I løpet av 2021-2022 har ledere på seksjonsnivå, rektorer og direktører gjennomført seks samlinger med aktuelle tema, egenutvikling og fått en felles lederforståelse.

Det er et behov for å utvikle et lederprogram for neste mellomledernivå. Fylkeskommunen har ca. 250 fagledere/avdelingsledere og teamledere med personalansvar. En lederopplæring på dette nivået og for så mange, vil måtte ha en annen form enn for direktørene og seksjonslederne/rektorene. Av hensyn til økonomi og praktisk gjennomføring, bør mye av opplæringen bestå av webinarer og digitale møter. Tema for opplæringen vil ta utgangspunkt i mellomledernes arbeidssituasjon og hvilken kompetanse det er mest behov for. Målet er at et slikt program settes i gang i 2023.

4.3. Strategiske grep gjennom digitalisering

Samfunnsendringer, nye krav til informasjonssikkerhet og høye forventninger fra brukerne utfordrer offentlig sektor til å levere tjenester med høy kvalitet på nye måter. Utviklingen går raskt og gir store muligheter, samtidig som den utfordrer oss som organisasjon. Digitalisering er ett av virkemidlene fylkeskommunen har for å møte endringene vi står overfor i årene fremover.

Fylkeskommunen setter seg langsiktige og ambisiøse mål for hele organisasjonen. Vi skal forenkle, fornye og forbedre vår oppgaveløsning gjennom digital transformasjon. Ny teknologi skal tas i bruk

til beste for våre brukere, og vi skal endre våre arbeidsprosesser i takt med dette. Fylkeskommunen har ambisjoner om å tilby gode personaliserte tjenester til våre brukere og aktivt benytte data som grunnlag for våre beslutninger.

For å kunne oppfylle ambisjonen er det fem satsningsområder som har pekt seg ut:

- Brukerfokus
- Kultur, kompetanse og ledelse
- Samhandling
- Datadrevet utvikling
- Bærekraft

Satsingsområdene inneholder mål og vil være førende for utarbeidelse av tiltaksplan.

4.4. Utvikling av informasjonssikkerheten

Arbeidet med å fullføre internkontroll for informasjonssikkerhet og personvern har startet opp igjen i 2022. Det vil i 2023 fortsatt gjenstå et stort arbeid i å implementere kultur, rutiner og retningslinjer i organisasjonen. Det vil bli tilrettelagt for og gjennomført kompetanseheving og holdningsskapende arbeid blant alle ansatte.

4.4.1. Kultur for risikostyring i behandling av personopplysninger

Organisasjonen mangler kultur for å benytte risikovurdering som del av kvalitetsarbeidet rundt behandling av informasjon generelt og personopplysningen spesielt. Dette vil være et sentralt tema i utviklingen og implementeringen av internkontroll for informasjonssikkerhet og personvern.

4.4.2. System for å forvalte informasjon

Vi vil utarbeide en forvaltningsmodell for digitale tjenester og infrastruktur med tydelig definerte roller og ansvarsområder for å sikre kontinuerlig drift og kvalitet. Modellen vil avklare teknisk ansvar og systemansvar. I en forvaltningsmodell vil også fylkeskommunens informasjonsverdier klassifiseres. Med dette som grunnlag kan vi etablere tilstrekkelige sikkerhetstiltak for å ivareta informasjonssikkerhet og personvern.

4.5. Anskaffelsesstrategien

Anskaffelsesstrategien skal bidra til at Trøndelag fylkeskommune benytter anskaffelsesprosessene som et strategisk verktøy for å oppnå effektiv drift, innovasjon og verdiskaping. Anskaffelsesstrategien legger vekt på klima/miljø og bærekraft, digitalisering og innovasjon. Anskaffelsene skal bidra til å nå klimamål ved å stille miljøkrav i anskaffelsene. Strategien har også oppmerksomhet på å standardisere og effektivisere anskaffelsesprosessen gjennom å digitalisere og benytte e-handel der det er mulig. Videre skal vi videreutvikle metodikk for mer kostnadseffektive og klimasmarte innovative anskaffelser, blant annet gjennom markedsdialog og samarbeid med andre virksomheter. Oppfølgingen av strategien skal skje gjennom konkrete tiltak i ulike handlingsplaner.

4.6. Helhetlig internkontroll og kvalitetsarbeid

Kommuneloven § 25 setter tydelig krav til hva som skal være en del av fylkeskommunens internkontroll, både for ulike sektorer og den sentrale administrasjonen.

Det er behov for å tydeliggjøre en helhetlig og omforent retning for hvordan vi skal arbeide systematisk med internkontroll for å få best mulig kvalitet i arbeidet. Fylkesdirektøren vil vurdere å opprette et koordinerende ledd for internkontroll/kvalitet, som har et helhetsperspektiv og hvor etablering og oppfølging av styringsverktøy for kvalitet vil være en integrert del av koordineringen.

4.7. Bygge tillit gjennom kommunikasjon

Både i samfunnsutviklingen generelt og internt i fylkeskommunen er det forhold som kan påvirke fylkeskommunens tillit og omdømme - og behov for kommunikasjon. Omdømmeundersøkelsen som gjennomføres i 2021/22 viser at Trøndelag fylkeskommune har god tillit i befolkningen, og er høyest blant fylkeskommunene, bortsett fra Oslo. Undersøkelsen viser også at kjennskapen til fylkeskommunens tjenester og oppgaver er lav blant store deler av befolkningen. Kunnskapen om hvordan fylkeskommunen bidrar til samfunnsutviklingen, for eksempel på klimaområdet, er lav. Mange opplever fylkeskommunen som lite lyttende og nyskapende. Det kan svekke tilliten blant befolkningen over tid, og på kortere sikt gjøre det utfordrende å tiltrekke og beholde nøkkelkompetanse til sentrale oppgaver internt. Internkommunikasjonsundersøkelsen som ble gjennomført høsten 2021 viser at det er høy tillit blant ansatte til den interne kommunikasjonen. Men mange savner kommunikasjon rundt strategiske saker og å se sammenhengen mellom strategiske mål og eget bidrag. På denne bakgrunnen skal det i løpet av 2022 ferdigstilles en kommunikasjonsstrategi som skal gjelde for de neste fire årene.

4.8. Samfunnssikkerhet i en urolig verden

Krigen i Ukraina har ført til grusomme hendelser som gjør at mange flykter fra eget land, også til Norge. Så langt har Norge mottatt nesten 60.000 flyktninger, hovedsakelig kvinner og barn. De store ødeleggelsene i landet deres gjør at mange ikke kan flytte tilbake på lang tid. Voksne trenger å lære språket for å komme ut i arbeidslivet, mens barna må inn i barnehager og skoler. I flyktingenes kompetanse vil det ligge viktig kunnskap som fylkeskommunen kan benytte.

Mange flyktninger har vært utsatt for store psykiske lidelser og vi kan anta at elevene kan ha behov for et psykososialt støttetilbud. Erfaringer viser at sårbare grupper utsettes for sosial dumping og sexhandel. Allerede i mottakene observeres det personer som jakter på sine ofre. Skolene bør øke sin beredskap for slike situasjoner, spesielt i skoletida.

Krigens flyktninger mottas ikke like positivt av alle grupper i samfunnet. Ulike grupperinger ønsker ikke at flyktingene skal komme eller få tilgang på norske goder. Vi blir mer sårbare både for alvorlig tilsiktede voldshendelser, ulike hevnaksjoner og terror. Fylkeskommunen vil ha økt bevissthet og fokus på risikovurderinger, beredskapsplaner og øvelser. Det vil også utvikles gode varslingssystemer som vil gi bedre sikkerhet både for elever og ansatte.

5. Eiendom

5.1. utfordringer til avklaring i fylkestinget

I 2022 vil det bli lagt fram en sak om eiendomsstrategi for grunneiendommer og bygningsmasse. Dette skal også omfatte retningslinjer for salg av eiendom.

Fylkeskommunen skal som hovedregel eie sine bygninger. Som del av evaluering av organisasjonen skal det utredes hvordan vi skal organisere vår bygningsdrift for alle virksomheter.

Bygningene skal ha en samfunnsverdi. Bygningene skal brukes til fylkeskommunens tjenesteproduksjon, men skal også kunne brukes av frivillig sektor, «24/7» samfunnsbygg. Det kreves driftsressurser for å tilrettelegge for dette. Prinsipper for investering i idrettsanlegg og felles utleiereglement skal behandles i 2022.

5.2. Eiendomsforvaltning

Organisering

Trøndelag fylkeskommune er en stor regional eiendomsforvalter med ambisjon om å være en ledende aktør innen eiendomsforvaltning og å være en tydelig pådriver for klimanøytrale bygg og et seriøst arbeidsliv i bygge- og anleggssektoren.

Fylkeskommunen forvalter om lag 500 000 m² bygningsmasse. Forvaltningen omfatter utvikling, utbygging og vedlikehold av alle fylkeskommunale bygg, samt rådgivning ovenfor ytre enheter innenfor gjeldende ansvarsorganisering om bygningsdrift.

Bygningsmassens realverdi er vurdert til 7,1 milliarder kroner. Fylkesutvalget vedtok i 2020 at vi som hovedregel skal eie våre bygg og organisere de i virksomheten, spesielt videregående skole.

Bygningenes samfunnsverdi, realverdi og bruksverdi skal ivaretas med utviklingsmål innenfor følgende områder:

- Effektive bygg for brukeren
- Strategisk eiendomsutvikling
- Verdibevaring av bygg
- Bærekraftig eiendomsforvaltning

Hvor egnet eiendommene er til bruksformålet, samt forskriftskrav til bygninger og tjenesteproduksjon, vil være bestemmende for måloppnåelsen. Verdioptimalisering er en grunnleggende faktor for at dette kan oppnås.

Eiendomsstrategi

Fylkeskommunen har i dag ikke en samlet eiendomsstrategi for grunneiendommer og bygningsmassen. Bygg og anlegg er vesentlige virkemidler for å oppnå ønsket tjenesteproduksjon innenfor de fleste sektorer som fylkeskommunen har ansvaret for.

Det er vedtatt at det skal utvikles en helhetlig eiendomsstrategi, dette skal også inkludere retningslinjer for salg av eiendom. Dette utarbeides og fremlegges som en egen sak i løpet av 2022.

Effektive bygg for brukeren

Byggene skal være funksjonelle og effektive for brukerne og dette innebærer god samhandling med interessentene. Samhandling med lokale interessenter i utvikling og bruk av våre bygg er viktig for å ivareta samfunnsutviklerrollen på en god måte. Våre bygg ønskes brukt av frivilligheten

i tillegg til egen tjenesteproduksjon, benevnt som «24/7 samfunnsbygg». Prinsipper for investering i idrettsanlegg og felles utleiereglement er planlagt fremlagt for politisk behandling i 2022.

Bærekraftig eiendomsforvaltning

Byggeieransvaret skal utøves slik at våre bygg og vår organisasjon fremstår fremoverlent for å nå klimapolitiske målsetninger knyttet til energi- og miljøbelastning. Prioriteringer og målsetninger knyttet til egen bygningsmasse beskrives i kapittel 3 om klimabudsjettet og handlingsplan for klimaomstilling, fylkestingssak 37/21.

Følgende premisser ligger til grunn:

- En miljø- og miljøoppfølgingsplan som følger det enkelte prosjekt og sikrer at prosjektspesifikke målsetninger til material- og energibruk ivaretas fra konkurransefasen inn i byggets driftsfase, herunder produksjon på byggeplass.
- Innkjøpskompetanse som stimulerer til innovative energi- og miljøløsninger.
- Krav om klimanøytralitet/nullutslipp og NærNullenergi i drift av nybygg, blant annet ved aktiv høsting og lagring av termisk og elektriske energi i egen bygningsmasse.
- Mulighet for energiutveksling med nærområdet vurderes i rehabiliteringer og nybygg.
- Klimafotavtrykket fra bygningsmaterialer skal være betydelig lavere enn referansebygget.
- Fokus på ombruk av byggematerialer og fossilfrie byggeplasser samt fokus på fossilfrie byggeplasser og økt ombruk av byggematerialer.
- Lokalisering av bygg i henhold til bærekraftig areal og transportplanlegging.
- Arealeffektiv bruk av bygninger.
- Driftsorganisasjoner med kompetanse og systemer for oppfølging av mål om energi- og klimautslipp.

Fylkeskommunen vil ha et aktivt engasjement i partnerskap med virkemiddelapparatet og næringslivsaktører for utvikling av nye forretningsmodeller som stimulerer til at globale bærekraftsmål nås. Selskapet Grønt Hjerte AS videreutvikles med egen daglig ledelse, og i samarbeid med partnere etableres flere anlegg og datterselskaper i løpet av 2022 og 2023. Det fokuseres på tiltak knyttet til nullutslippsgården, på Mære landbruksskole gjennomføres et prosjekt med etablering av et biokullanlegg.

Det pågår ett nasjonalt innovasjonsprosjekt for digital plattform for byggematerialer under ledelse av Trøndelag fylkeskommune med en rekke følgepartnere. Videre etableres et samarbeidsprosjekt med Næringsforeningen og Håndverkerforeningen i Trondheim samt EBA Trøndelag om anskaffelser og krav i disse til bærekraft i byggeprosjekter.

Verdibevaring av bygg

Forvaltningen skal gi optimal realverdi av egen bygningsmasse og dette krever:

- Kompetansebasert leie, erverv, utvikling og salg av egen eiendomsmasse.
- FDV-organisasjon med kompetanse på teknisk bygg-drift avgrenset fra intern brukerstøtte.
- Ressurser til og oppfølging av periodisk vedlikehold og systematiske tilstandsvurderinger.
- Konkrete måltall på tilstandsgrad for bygninger.

Ved nye Heimdal videregående skole, Tiller videregående skole og Cissi Klein videregående skole har seksjon eiendom overtatt ansvaret for bygningsdrift, herunder personalansvaret for drift- og renholdsoperatører. Fylkesdirektøren har vedtatt å utrede organisering av bygningsdrift for øvrige virksomheter som del av evalueringen av fylkeskommunens organisasjon høsten 2022.

Det anskaffes og implementeres et helhetlig forvaltnings- drift- og vedlikeholdssystem (FDVU) for eiendomsmassen i 2022. Dette inkluderer digitale bygningsinformasjonsmodeller (BIM) for alle bygg og prosjekter. Dette vil gi endring av rutiner og ressursbruk som omfatter både sentrale og ytre enheter årene fremover.

Det utvikles i 2022/2023 et kvalitetssikringssystem for prosesser knyttet til eiendomsforvaltningen som del av et kvalitetssystem for hele fylkeskommunens virksomhet.

Seriøsitetsbestemmelser og arbeidslivskriminalitet

Gruppen for sikkerhet, helse og arbeidsmiljø (SHA) opprettholdes. Denne gruppen har ansvar for system og rutiner for kontroll av oppfølging av kontraktskrav. Disse kontraktskravene er knyttet til seriøsitetsbestemmelser og arbeidslivskriminalitet i bygge- og veiprosjekter.

5.3. Eierskap

Kjøp og salg av eiendom

Gjennom helhetlig eiendomsforvaltning søkes det å gjennomføre en profesjonell tilnærming til salg av tomter/eiendommer og anskaffelse av nye innenfor rammen av verdioptimalisering.

Eiendommer som ikke er i aktiv tjenesteproduksjon forutsettes utviklet til optimalt nivå for salg. Det vil framgå av våre økonomiplaner hvilke eiendomsobjekter som er vedtatt solgt eller foreslås solgt.

Administrasjonsbygg

Nytt administrasjonsbygg på Steinkjer er under planlegging med ferdigstilling ultimo 2024. Fylkeskommunen vil eie 1/3 av utbyggingselskapet og vil derfor være leietaker i bygningen. Når utleiekontrakten med Trondheim kommune i Fylkets hus i Trondheim utløper i 2024, iverksettes planlegging slik at fylkeskommunen overtar utleiearealene til egen bruk. Det vil fortsatt være behov for å leie eksterne lokaler for egen administrasjon i Trondheim.

Det er utarbeidet et arbeidsplasskonsept som legger rammene for utforming av administrative kontorlokaler. Det må avsettes midler for utvikling og innkjøp av inventar og møbler for leide kontorlokaler i nytt administrasjonsbygg på Steinkjer.

6. Utdanning

6.1. utfordringer til avklaring i fylkestinget

Fylkesdirektøren vil legge fram flere nye saker til politisk behandling i fylkestinget i 2022, som har økonomisk betydning.

Trøndelag høyere yrkesfaglige skole vokser, og det er behov for å ha større lokaler på Stjørdal, i tilknytning til Ole Vig videregående skole.

Det vil komme en sak om organisering av opplæring i institusjon knyttet til St. Olav i Trondheim. Vi har stadig økte kostnader på dette området.

Etter vedtaket om etablering av flyfagtilbudet, vil vi følge opp dette med egen sak om finansiering.

6.2. Elevtallsutvikling og tilbudsstruktur

Elevtallsutvikling og tilbudsstruktur

Trøndelag fylkeskommune står overfor store omstillinger grunnet skjev befolkningsutvikling innenfor trange økonomiske rammer. Tabell 1 viser antall 16-18 i Trøndelag fra 2021 til 2040. Vi gjør oppmerksom på at SSB kommer med oppdaterte tall i juni. Ny elevtallsprognose vil bli presentert i økonomiplanen til høsten.

Tabell 1: Antall 16-18 åringer 2021 - 2040. Trøndelag i tall - SSBs middels prognose fra 2020.

	2021	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2030	2035	2040
Namdalen	1426	1356	1354	1339	1342	1349	1380	1348	1205	1131
Innherred	2592	2656	2663	2651	2652	2652	2678	2552	2398	2256
Vernesregionen	1855	1863	1818	1849	1881	1906	1896	1840	1718	1619
Fosen	912	891	868	885	907	903	883	870	822	771
Orkdalsregionen	1516	1537	1554	1589	1644	1655	1691	1593	1516	1418
Trøndelag Sør	1466	1468	1417	1420	1413	1430	1445	1434	1366	1286
Trondheim	6566	6722	7294	7336	7463	7641	7798	7512	7126	6970
Trøndelag	16216	16372	16839	16941	17184	17410	17643	17041	16043	15339
Trøndelag unntatt Trondheim	9650	9650	9545	9605	9721	9769	9845	9529	8917	8369

Siden 2015 har vi hatt en betydelig nedgang i antall 16-18 åringer i Trøndelag. Dette har gitt en permanent endring i størrelsesforholdet mellom Trondheim og resten av Trøndelag. Siste befolkningsprognose fra SSB som kom august 2020 tilsier at antall 16-18 åringer øker i Trøndelag hvert år fram mot 2027. Men denne veksten kommer hovedsakelig i Trondheim. For Trøndelag utenom Trondheim forventes elevtallsnedgang i 2021 og 2022, før vi får en liten økning fram mot 2027. Denne økningen er liten, og mye av økningen kommer i Orkdalsregionen og kysten i sør. Etter 2027 ser det ut blir en stor nedgang i antall 16-18 åringer i hele Trøndelag. Nedgangen er størst i Trøndelag utenom Trondheim, og den ser ut til å stoppe for Trondheim sin del etter 2035. Dette betyr overføring av ressurser mellom regioner.

Det er utfordrende å skalere ned ressursbruken i takt med nedgangen i elevtall uten større tilbudsendringer eller tilpasning av arealbruk. Dersom antall elevplasser reduseres grunnet fallende elevtall, går ikke kostnadene til drift av det enkelte opplæringstilbudet ned tilsvarende. Det er derfor nødvendig å ta bort ett eller flere tilbud for å redusere kostnadene tilsvarende nedgangen i tildeling. Når antall 16-18 åringer i regionen reduseres, vil tilførselen av arbeidskraft i regionen begrenses. Etter- og videreutdanning av voksne vil kunne bidra til i større grad å benytte arbeidskraftreserven i de ulike regionene.

Utvikling av en forutsigbar og relevant tilbudsstruktur

Fylkesdirektøren vil utarbeide et forslag til revidert tilbudsstruktur i Trøndelag i løpet av 2023. Forslaget vil basere seg på tilbudsprinsippene vedtatt i fylkestingssak 122/21 og målsetningene vedtatt for tilbudsplanleggingen. I den reviderte tilbudsstrukturen skal fylkeskommunal tjenesteproduksjon samordnes i forhold til behovene i arbeidslivet.

Elevtallsutvikling og nye ressursbehov

Tabell 2 angir estimerte kostnader med elevtallsutviklingen i økonomiplanperioden, samt kostnadsendring på grunn av ny opplæringslov og lokale vedtak. Utenfor Trondheim er ressursbruken lavere enn i 2021 fram mot 2025.

Tabell 2 Økonomiske konsekvenser utvikling antall 16-18 åringer og opplæringslov og lokale vedtak (sammenlignet med 2022). Tabellen inneholder også innlagte effektiviseringskrav fra økonomiplanen 2022-2025

(Tall i hele millioner kroner.)	2023	2024	2025	2026	
Totalt for Trøndelag - elevtall og lovvedtak. Nytt behovsnivå 2023-2026.	19,3	52,9	91,0	116,7	(=)
Inntatt i økonomiplan 2022-25. Elevtall og lovvedtak.	32,3	70,4	88,3	88,3	(-)
Ny beregning elevtall og lovvedtak. Endringer i forhold til økonomiplan 2022-2025.	-13,1	-17,5	2,7	28,4	(=)
Fra økonomiplan 2022-25. Effektiviseringskrav i perioden.	0,0	50,8	74,9	94,9	(+)
Salderingsutfordring elevtallsendringer/lovverk og effektiviseringskrav Avdeling utdanning 2023 til 2026.	-13,1	33,3	77,6	123,2	(=)

Det vil være helt nødvendig med ressurstilførsel til trondheimsskolene. Det er mulig å omfordele penger mellom skolene i Trøndelag for å dekke opp for veksten i Trondheim fram til 2022. Fra 2023 er veksten i Trondheim så stor at det ikke lenger er mulig, uten at vi gjør en vesentlig endring i tilbuds- og skolestrukturen i fylket som helhet. Det vil blant annet kreve reduksjoner i opplæringstilbudet og arealbruken. Et alternativ kan være at elever i Trondheim får et tilbud om opplæring utenfor byen. Dette vil gi konsekvenser med økt antall hybelboere og økt klimaavtrykk per elev.

Flyfag og økonomi

Fylkesdirektøren vil følge opp vedtak i fylkestingssak 14/22 og legge fram de økonomiske konsekvensene for fylkestinget i juni i egen sak. Det vil omhandle oppstartskostnader, innkjøp av utstyr, midlertidige lokaler og investeringer i bygg.

Oppstart av Cissi Klein videregående skole

Det påløper ekstra kostnader til oppstart på rundt elleve millioner kroner. Av dette er ca. seks millioner anskaffelser av utstyr. Utstyrsinnkjøpet er en forskuttering av utgifter som ellers ville vært en del av byggeprosjektet og oppstart høsten 2024. Dette tas av egen ramme. De øvrige kostnadene er knyttet til ansettelse og samling av tilbud. Dette er engangskostnader som vil falle bort når skolen er over i ordinær drift.

Utstyr Grong videregående skole

For å innfri etableringen av Vg2 skogbruksfag på Grong videregående skole vil det være behov for å investere i nødvendig utstyr. Dette er beregnet til 7,6 millioner kroner.

Ukraina

Kommunene i Trøndelag ble den 17. mars forespurt om å bosette inntil 3790 flyktninger i 2022, av disse er ca. 3190 fra Ukraina. Avhengig av alderssammensetning vil dette gi oss mellom 75 og 300 flere elever i aldersgruppen 16-18 år. Organiseringen av opplæringen og anslag på hvor stor andelen av kostnadene som påløper i 2022, vil bli tatt inn i saken om justering av opplæringstilbudet i mai og et endelig anslag vil være klart til økonomiplanen høsten 2022. Avhengig av hvor mange som bosettes i Trøndelag, vil våre kostnader være mellom 9 og 36 millioner kroner. Vi gjør oppmerksom på at dette er foreløpige beregninger, basert på antatt flyktningestrøm.

6.3. Gjennomføring og kvalitet i opplæringen

I behandlingen av kvalitetsmeldinga i juni 2021, vedtok fylkestinget at andelen elever, lærlinger og larekandidater som gjennomfører videregående opplæring skal økes til 80 %.

Trøndelag fylkeskommune mottok både i 2020 og i 2021 tilskudd over statsbudsjettet til tiltak for elever som ikke fullfører videregående opplæring som følge av pandemien. I 2022 mottar ikke fylkeskommunen statlige midler til dette. Fylkeskommunen trenger å prioritere ressurser til å videreføre og videreutvikle tiltak og satsinger som fremmer gjennomføring.

Minoritetsspråklige elever i videregående opplæring med kort botid har en gjennomføringsgrad som ligger 20-25 % under gjennomsnittet i befolkningen. Voksne med minoritetsspråklig bakgrunn opplever også store utfordringer med å oppnå sin sluttkompetanse. I tråd med fylkestinget sine føringer i utfordringsdokumentet 2022-25 ble det gjennom fylkestingssak 28/21 lagt fram en egen strategi 2021-2023 for opplæring av minoritetsspråklig ungdom og voksne i Trøndelag.

6.3.1. Fagopplæring

Formidling av lærlinger

Av søkere til læreplass i 2021 ble 77,2 % formidlet og fikk godkjent lærekontrakt, mot 76,9 % i 2020 og 77,5 % i 2019. For 2021, endte Trøndelag 1,0 prosentpoeng under landsgjennomsnittet. Det er fortsatt stor variasjon mellom utdanningsprogrammene i andelen av søkere som blir formidlet. Som ytterpunkter i hver sin ende av skalaen, finner vi elektrofag hvor 87,3 % av søkerne fikk læreplass, mot 82,3 % på landsbasis. Innen design og håndverk derimot, fikk kun 62,0 % av søkerne i Trøndelag læreplass, mot 73,3 % på landsbasis.

Flere velger yrkesfag

I løpet av koronapandemien har det vært en betydelig økning i antall personer som ønsker å starte på, eller fullføre, en utdanning innen yrkesfag. Årets søkertall til videregående skole viser at populariteten fortsetter, i takt med at elevkullene øker. Oversikt over antall lærekontrakter for de med ungdomsrett og de med andre rettigheter er gjengitt i tabell 3. Mange veier frem til fag-/svennebrev gir fleksibilitet og mulighet for at mange fullfører. Statens rammetilskudd er beregnet ut fra antall ungdommer som går inn i lærlingeordningen, noe som medfører en underdekning for voksne og de som ønsker rekvalifisering.

Det siste året har samarbeidet med NAV (Trøndelagsmodellen), med tiltak som yrkesfaglig rekvalifisering, fullføringstiltaket og fagbrev på jobb resultert i en trend hvor andelen voksne som gjennomfører skoleløpet innenfor yrkesfagene øker. Dette medfører økte kostnader for fylkeskommunen knyttet til utbetaling av tilskudd til lærebedrifter etter inngåelse av lærekontrakt. Beregning av lærlingtilskuddet tar kun utgangspunkt i antall søkere til fagopplæring i aldersgruppen 16-19 år.

Blant voksne søkere til læreplass er det mange minoritetsspråklige med behov for tilrettelegging. Dette er ofte knyttet til utfordringer med å forstå språk og fagterminologi innen lærefaget. Dette gjør det nødvendig å utvikle nye strukturer og andre måter å arbeide på med denne målgruppen enn ordinært. Dette medfører økt ressursbruk.

Tabell 3 Antall lærekontrakter for de med ungdomsrett og de med andre rettigheter.

	2019	2020	2021
Antall lærekontrakter Ungdomsrett (Basis 1)	5 074	5 223	5 318
Antall lærekontrakter Voksen-/ikke-rett (Basis 2)	2 638	2 888	3 030

Den månedlige satsen for lærlingetilskuddet er oppdelt i to klasser; 6975 kroner ved basis 1 for de med ungdomsrett og 5452 kroner ved basis 2 for voksen eller ikke-rett (rekvalifisering). Normalt øker satsene for lærlingetilskuddet noe hvert år. Satsene har nå holdt seg uendret siden våren 2021, og det forventes at disse vil gå opp i kommende økonomiperiode. I tabell 4 er utbetalt lærlingetilskudd for 2019-2021 gjengitt. Disse tallene inkluderer ikke lærekontrakter som finansieres gjennom andre ordninger, slik som fagbrev på jobb. I perioden fra høsten 2020 til våren 2021 var det et ekstraordinært koronatilskudd per lærekontrakt.

Tabell 4 Utbetalt lærlingetilskudd mellom 2019-2021. Koronatilskudd høsten 2020 og våren 2021.

	2019	2020	2021
Lærlingetilskudd (i kroner)	335 409	347 853	364 612
Ekstra koronatilskudd (i kroner)		20 525	19 387

I takt med at flere fullfører utdanningen vil det komme økte kostnader for gjennomføring av fag-/svenneprøver. Satser for frikjøp/tapt arbeidsfortjenester for prøvenemndsmedlemmer er ikke regulert etter 01.01.2018. Det er behov for å justere dette ved oppnevning til ny prøvenemndsperiode 01.01.2024-31.12.2027. I tillegg vil utdanning av prøvenemndsmedlemmer til ny periode medføre en merkostnad på sju millioner frem mot januar 2024.

Lærlinger med særskilte behov

Trøndelag fylkeskommune mottar årlig om lag 200 søknader om tilskudd for ungdommer med særskilte tilretteleggingsbehov. Dette er i praksis økonomisk støtte til ekstra oppfølging i bedriftsopplæringen. Tilskuddet medfører også at formidlingen av denne gruppen elever går lettere. Lærlinger utgjør rundt 25 % av søknadsmassen, mens resten er lærekandidater. Fylkeskommunen har også åpnet for søknader om ekstra tilskudd til minoritetsspråklige med kort botid og svake norskferdigheter. Disse utgjør en liten andel av søknadene, og en del av dem er over 25 år.

I 2020 ble den tidligere søkbare støtteordningen fra Utdanningsdirektoratet avviklet, og ressursene ble i stedet fordelt til fylkene etter kostnadsnøkkel. Trøndelag får 5,8 millioner kroner årlig tildelt i sin ramme. Dette resulterte i en betydelig reduksjon i ressurser som var ment å følge denne sårbare gruppen ut i bedriftsopplæringen. Det er ungdom i denne gruppen som erfaringsmessig har størst utfordringer med å gjennomføre og bestå videregående opplæring. En konsekvens kan bli lavere grad av formidling med dertil økende antall elevkontrakter på Vg3 i skole og lavere gjennomføringsgrad.

Det er viktig å ha økonomisk forutsigbarhet for skoler, bedrifter og ungdommer slik at realistiske opplæringsløp kan planlegges tidlig for å sikre sluttkompetanse og gjennomføring. Trøndelag fylkeskommune bør tilstrebe å stille med tilstrekkelige midler fra egen ramme til den søkbare tilskuddsordningen, slik at formidling av ungdommer med tilretteleggingsbehov kan opprettholdes og på sikt økes.

Vg3 i skole

Opplæringsloven pålegger fylkeskommunene å gi tilbud om opplæring for aktuelle søkere som ikke får læreplass. I Trøndelag gjelder dette søkere med opplæringsrett. Andelen voksne som trenger tilbud om Vg3 i skole øker for hvert år. Inneværende år er det ca. 60 % med voksenrett, 35 % ungdomsrett og resterende med fullføringsrett som har elevkontrakt. For skoleåret 2020/2021 er fylkene tildelt prosjektmidler fra Utdanningsdirektoratet for å øke kvaliteten på tilbudet. Dette har gjort det mulig å tilby Vg3 på flere geografiske lokasjoner enn før.

Midlene har også gjort det mulig øke varighet på opplæringen for de som har behov for det, pga. språkutfordringer, fagmangler eller andre forhold. For å øke kvaliteten på Vg3 i skole er det nødvendig med tett oppfølging og erfaringsdeling mellom de videregående skolene som har et slikt tilbud. En økende andel voksne som får tilbud om Vg3 i skole medfører økte kostnader til gjennomføring.

6.3.2. Spesialundervisning/institusjon/barnevern

Opplæring i barnevern- og helseinstitusjon

Det er et fylkeskommunalt ansvar å gi grunnskoleopplæring og videregående opplæring for barn og unge som er plassert i barnevernsinstitusjoner eller innlagt i helseinstitusjon. Ansvarer innebærer både faglig, juridisk og økonomisk ansvar og er forankret i opplæringsloven, jf. §§ 13-2 og 13-3a. Dette innebærer at fylkeskommunen har plikt til å oppfylle de rettighetene elevene har, som retten til å gå på nærskolen, spesialundervisning, retten til et godt fysisk og psykososialt skolemiljø og skyss.

Barnevern

Trøndelag er et fylke med mange barnevernsinstitusjoner og har slik en større utfordring enn fylker med færre institusjoner. Vi ser en betydelig økning i kostnadene til spesialundervisning for denne elevgruppen, og det er manglende samsvar mellom de utgiftene fylkeskommunene har på området

og satsene fastsatt av staten for refusjon mellom fylkene. Det er slik at fylkeskommunen der institusjonen ligger har rett til refusjon av utgifter til opplæringen fra fylkeskommunen der barnet eller den unge bor når vedtaket om plassering blir fattet, jf. opplæringsloven § 13-2 første ledd. Hensikten med refusjonsreglene er å utjevne de økonomiske konsekvensene ved at noen fylkeskommuner har flere barnevernsinstitusjoner enn andre.

Fylkeskommunen har ingen påvirkning på etablering av institusjoner, antall elever tilknyttet institusjonene eller utfordringer som ungdommene har. Loven pålegger oss imidlertid å sikre et forsvarlig opplæringstilbud til elevene umiddelbart ved plassering på institusjon. Dette gjør det krevende å budsjettere forutsigbart og forsvarlig. Vi jobber med å utvikle modeller som sikrer best mulig ressursutnyttelse på området. Foreløpige tall indikerer behov for å øke ressursinnsatsen med nærmere ti millioner kroner. Fylkeskommunen har parallelt tatt initiativ overfor nasjonale myndigheter for å få endret dagens refusjonssatser. Det er nylig vedtatt en større reform på oppvekstområdet som vil få konsekvenser for barnevernsområdet. Det blir blant annet en endring i Bufetats bruk av institusjoner, noe som kan føre til endring av utfordringsbildet for Trøndelag sin del.

Helseinstitusjoner

Opplæringsloven § 13-3a pålegger fylkeskommunene å sørge for grunnskoleopplæring og videregående opplæring for pasienter i helseinstitusjoner som et regionalt helseforetak eier, og for pasienter i private helseinstitusjoner som har avtale med regionale helseforetak. Heller ikke innenfor dette området har fylkeskommunen noen påvirkning på omfanget elever med rett på opplæring. Fylkeskommunen bruker i dag betydelige ressurser på blant annet kjøp av grunnskoleopplæring fra ulike kommuner for å sikre elevene sine rettigheter.

I tråd med tidligere vedtak utreder vi nå alternative organisasjonsmodeller for opplæring til pasienter som har opplæringsrett innen somatikk, psykiatri og rus. I utredningen vil vi drøfte alternative organisasjonsmodeller og til slutt anbefale en mest mulig hensiktsmessig modell for at fylkeskommunen skal kunne ivareta sine forpliktelser. I arbeidet vil vi se på ressursutnyttelsen på området. Dette behovet aktuelt fordi St. Olavs hospital ønsker å samle mer av sin aktivitet innenfor psykisk helsevern på Øya i Trondheim. Dette vil særlig få konsekvenser for driften av skoleavdelingen i tilknytning til BUP-klinikk på Haukåsen. Vi vil komme tilbake med en politisk sak høsten 2022.

6.4. Nasjonale føringer

6.4.1. Fagfornyelsen

Fagfornyelsen (LK20 / LK20S) representerer en omfattende revidering av læreplanverket LK06. For Vg1 og Vg2 ble reviderte læreplaner innført henholdsvis i 2020-21 og 2021-22. Skoleåret 2022-23 innføres læreplaner etter LK20/LK20S også for Vg3.

Innføringen av det nye læreplanverket medfører utfordringer på flere nivåer i skolesystemet. Endringer i fagenes læreplaner og eksamensformer utløser behov for både utstyrsmidler, etterutdanning og kompetanseheving av undervisningspersonalet. Pandemien har imidlertid påvirket kompetansehevingstilbudene i den trinnvise innføringsperioden. Parallelt med behovet for etterutdanning av undervisningspersonalet på Vg3-nivå, vil det fortsatt være behov for etterutdannings- og kompetansehevingstilbud til lærere, faglige instruktører og prøvenemndsmedlemmer på alle nivå i den videregående opplæringen.

Elevmedvirkning og tverrfaglighet er fokusområder i LK20/LK20S. Elevmedvirkning både i planlegging og læringsaktiviteter vektlegges i læreplanverket. Det er behov for kompetanseheving av skoleledere og undervisningspersonale, også i forbindelse med disse aspektene ved fagfornyelsen. Trøndelag fylkeskommune vil derfor fortsette å arrangere skoleringsdager, etterutdanningskurs og andre kompetansehevingstiltak med tanke på elevmedvirkning og tverrfaglige tema i fagfornyelsen.

Fagfornyelsen i fagopplæringen

Læringer/lærekandidater som starter Vg3-opplæring i bedrift skal fra høsten 2022 få opplæring etter det nye læreplanverket. Etter ordinær 2+2-modell går det første kullet med læringer/lærekandidater ut i 2024. Trøndelag fylkeskommune har i dag om lag 2140 aktive lærebedrifter/medlemsbedrifter og ca. 800 prøvenemndsmedlemmer som skal over i nytt læreplanverk. I en overgangsfase frem til 2025 vil det avlegges fag-/og svenneprøver etter både ny og gammel ordning etter som innværende kontrakter avsluttes.

Etter fagfornyelsen er den yrkesfaglige tilbudsstrukturen endret, der det tidligere var åtte utdanningsprogram, er det nå ti. I løpet av fagfornyelsen har det også kommet til nye fag som det må rekrutteres nye lærebedrifter til. Alle lærebedrifter må oppdatere sine interne planer og dokumentasjonssystemer. I den forbindelse vil det i en tid fremover bli økt kurs- og møtevirksomhet for faglige ledere.

Fra 1. januar 2024 skal nye prøvenemnder være oppnevnt og skolert. Med nye læreplaner må prøvenemndene denne gangen gjøre et større arbeid fordi de må sette seg inn i nye læreplaner og lage nye vurderingskriterier. Fagfornyelsen medfører også at antall dager en prøve går over endres i enkelte fag. Dette fører til økte utgifter til gjennomføring av prøver fordi prøvenemndsmedlemmene må frikjøpes over flere dager. Fylkeskommunens ansvar er å sørge for vurderingskompetanse hos alle som er oppnevnt i prøvenemnd.

Konsekvenser av ny opplæringslov – fullføringsreformen

For at flere skal fullføre videregående opplæring og få den kompetansen som morgendagens arbeids- og næringsliv trenger, innføres fullføringsreformen. Denne har sin bakgrunn i Stortingsmelding 21 (2020-2021) – Fullføringsreformen – med åpne dører til verden og fremtiden. Mange av de forslagene som omtales i denne meldingen er videreført i forslaget til ny opplæringslov som skal iverksettes fra høsten 2024. Fylkestinget behandlet høringen til ny opplæringslov i sitt møte 15.12.21 og gjorde blant annet følgende vedtak:

Fylkestinget ønsker at de økonomiske og administrative konsekvensene av lovforslaget utredes bedre, og at fylkeskommunen involveres i dette arbeidet. Departementets foreløpige beregninger i høringsforslaget ligger alt for lavt sett opp mot de betydelige utvidelsene av rettigheter for ungdom og voksne som forslagene innebærer.

I statsbudsjettet for 2022, som ble vedtatt av Stortinget i desember 2021, settes det av 800 millioner kroner til ulike tiltak for å følge opp Fullføringsreformen.

I et eget vedlegg til fylkestinget sin høring til ny opplæringslov er det gjort noen foreløpige beregninger angående fylkeskommunens utgifter til de mest omfattende forslagene. Ifølge fylkeskommunen sine meget foreløpige beregninger, vil de samlede utgiftene her ligge tre til fire ganger høyere enn de foreløpige beregningene som departementet har lagt inn i sin høringsuttalelse. Fylkestinget er i sin høringsuttalelse tydelige på at de støtter de aller fleste utvidelsene av rettigheter som foreslås, men at kompensasjonen fra staten til fylkeskommunen, sammen med de økonomiske virkemidler som fylkeskommunen selv prioriterer, vil være viktig for å oppnå de gode intensjonene som forslaget til ny opplæringslov innebærer.

Det vil komme egen sak til fylkestinget om den nødvendige endringen innen videregående opplæring av voksne.

6.4.2. Integrering

Inkluderings- og integreringsperspektivet må knyttes til hele fylkeskommunen sin tjenesteproduksjon enten det gjelder opplæring, kompetanse, rekruttering, planlegging, kultur, demografi, fylkesbibliotek, statistikk, jus, næringsutvikling, økonomi, helse, levekår, oppfølging, arbeidsmarked mm.

Det er særlige ansvaret for minoritetsspråklige elever og deltagere i videregående opplæring som er sentralt. I tillegg ligger fylkeskommunenes regionale ansvar på integreringsfeltet på avdelingen. Inkludering og integrering er også et gjennomgående tema i fylkeskommunes interne organisasjon. Koordinering og sekretariat for dette arbeidet er knyttet til avdeling for kompetanse og utdanning. I løpet av våren 2022 har det som kjent oppstått et betydelig behov for å ta imot flykninger fra

Ukraina. I sak 79/22 til fylkesutvalget bes det om at nødvendig finansiering for 2023 innarbeides i økonomiplanen.

Fylkeskommunens overordnede ansvar på integreringsfeltet

Fylkeskommunen er etter integreringsloven § 4 blitt ansvarlig for det regionale integreringsarbeidet. Innenfor dette ansvarsområdet ligger oppgaver og ansvar knyttet til anmodning og bosetting av flyktninger, koordinering av regionalt integreringsarbeid i samarbeid med andre regionale aktører og sektormyndigheter, forebygging av negativ sosial kontroll, veiledning og kompetanseheving av kommuners kvalifiseringsarbeid, oppfølging av frivilligheten, forvaltning av tilskuddsordninger og utarbeiding av planer for kvalifisering av innvandrere.

En økning i antall kommuner om bosetter flyktninger vil sannsynligvis føre med seg både økt koordinerings- og veiledningsinnsats, både overfor kommuner og andre regionale aktører på feltet. Kommuner vil også etterspørre mer kompetanse om kvalifisering og bosetting av flyktninger.

Andre fylkeskommunale oppgaver fra integreringsloven

Fylkeskommunen skal tilby karriereveiledning til deltagere i introduksjonsprogrammet for flyktninger, samt gi opplæring i norsk og samfunnsfag for personer som er målgruppen til integreringsloven. Dette gjelder kun personer som går fulltid i videregående opplæring. Økt bosetting vil få konsekvenser for disse oppgavene.

Karriereveiledning for nyankomne flyktninger

Karriereveiledning for nyankomne flyktninger er i ny integreringslov blitt lagt til fylkeskommunene og operasjonaliseres av Karrieresenteret. Et hovedformål med den nye loven er så raskt som mulig å tette gapet mellom kompetansen som den enkelte flyktning har og kravene/behovene i det norske arbeidsmarkedet. Karrieresenteret skal oppsøke nyankomne flyktninger i bosettingskommunen for veiledning, noe som betyr økt ressursbruk i form av tidsbruk, reiseutgifter og tolkeutgifter. Det er i dag betydelig underfinansiering av denne oppgaven fra statlig hold, og det er derfor viktig å jobbe for økt statlig finansiering på dette området. Ukrainakrisen forsterker denne problemstillingen.

6.5. Regional kompetanseutvikling og -strategi

Med regionreformen har fylkeskommunen fått et større ansvar for den regionale kompetansepolitikken. Trøndelag fylkeskommune med sin næringsstruktur, geografi og befolkningssammensetning har andre behov og utfordringer enn mange andre fylker. Gjennom en offensiv kompetansepolitikk kan Trøndelag fylkeskommune sikre løsninger tilpasset behov og utfordringer i de ulike delene av fylket. Alle fylkeskommunene har forpliktet seg til å basere kompetansepolitikken på tre pilarer; en regional kompetanseplan/- strategi, et regionalt kompetanseforum og et oppdatert kunnskapsgrunnlag. Med en kompetansepolitisk tilnærming må en se regional planlegging, utdanningspolitikk, næringspolitikk og inkluderings- og integreringspolitikk i sammenheng.

For å forsterke det regionalpolitiske kompetansearbeidet er det viktig å arbeide videre med å påvirke nasjonale myndigheter til å bevilge midler til kompetanseutvikling regionalt til fylkeskommunene. I den forbindelse vil også forbedrede rammevilkår til høyere yrkesfaglig utdanning være et viktig virkemiddel for å svare ut kompetansebehov i de ulike regionene.

Gjennom arbeidet i Kompetansepiloten ser man også behov for at karriereveiledning for voksne blir gjort mer synlig og fysisk tilgjengelig i distriktene. Per i dag er ikke ressursene i Karrieresenteret dimensjonert for disse behovene.

6.6. Investeringer

Nye byggeprosjekter

Utover vedtatte investeringsprosjekter i gjeldende økonomiplan vil følgende prosjekter være aktuelle for gjennomføring økonomiplanperioden 2023-2026:

- Utvikling av Olav Duun videregående skole, enten på Høknes eller i fellesprosjektet Campus Namdalen sammen med Namsos Kommune. Egen sak fremlegges fylkestinget i juni 2022.
- Nytt bygg for Trøndelag høyere yrkesfaglige skole. Egen sak fremlegges fylkestinget i juni 2022.
- Midlertidige og permanente bygg for flyfag på Fosen videregående skole. Egen sak fremlegges fylkestinget i juni 2022. Som konsekvens av lokaliseringsvedtak vil det være behov for verkstedbygg knyttet til fagfornyelsen både ved Ole Vig videregående skole og Fosen videregående skole, jfr. forutsetninger i økonomiplan 2022-25.
- Utvikling av Orkdal videregående skole hvor det er avsatt planmidler i 2023. Her fremmes egen sak om å gjennomføre utviklingsplan i 2022 knyttet behovet for reguleringsplan og lokale krefters realisering av fotballhallen Nils Arne Eggens Arv.
- Det er behov for enten oppgradering av eksisterende sauefjøs eller nybygg av sauefjøs på Mære. Skolen har samarbeidet både med næringen og interesseorganisasjoner i en vurdering av eksisterende sauefjøs. Utredningen og behov belyses i egen sak.

Videre vil sluttfinansiering av prosjekter som ferdigstilles i 2026 bli tatt med. Gjennomføring av investeringsprosjektene som en investeringsportefølje videreføres.

Rammebevilgninger for teknisk oppgradering, bedre skolebygg og energi- og miljøprosjekter videreføres i 2026 på nivå med gjeldende plan. Det forutsettes at finansiering av energi- og miljøprosjekter gjennomføres i regi av Grønt Hjerte As, som tilføres kapital til dette tilsvarende reduksjon i fylkeskommunens investeringsramme.

7. Plan, næring og kulturminner

7.1. utfordringer til politisk avklaring

På området plan, næring og kulturminner skal vi bidra til en bærekraftig omstilling i offentlig sektor og næringsliv. Samtidig skal vi følge opp kommunene på en god måte og sikre en samordna, sikker og effektiv gjennomføring av forvaltningsoppgavene. Rollen vår som samfunnsutvikler er sentral for å bidra til en mer helhetlig og strategisk forvaltning for å sikre målene i Trøndelagsplanen. Gjennom partnerskap og planlegging mobiliserer vi aktører, deler kunnskap, koordinerer ressurser og bidrar til en samlet forståelse av hovedutfordringene i ulike regioner av Trøndelag.

Det er viktig å skape et felles og velfundert kunnskapsgrunnlag til revisjon av Trøndelagsplan mot 2030. Arbeidet med regional planstrategi for 2024 – 2027 vil være et godt utgangspunkt for å skape et felles utfordringsbilde. Vi må sikre at vi både ser langt nok fram og får et bredt nok grunnlag for både en administrativ og politisk diskusjon rundt framtidens utfordringer og mulige satsinger i perioden.

Klima- og naturkrisen vil utfordre oss på mange måter. Spesielt vil konflikter mellom klimagassutslipp, klimatilpasning, energiomstilling og ivaretagelse av biologisk mangfold være en viktig diskusjon å ta stilling til i arealbruken framover.

En viktig del av å videreutvikle rollen vår som samfunnsutvikler, dialogpartner og veileder for kommunene er å ivareta forvaltningsoppgavene på en samordna, sikker og effektiv måte. Fylkeskommunen har fått flere oppgaver som i stor grad må løses innenfor eksisterende ressurser. Det er derfor behov for å jobbe mer systematisk med hvordan vi samhandler på tvers. Samtidig er det viktig å forbedre og effektivisere rutiner og forvaltningsoppgaver.

Avdelinga utarbeider og bidrar til å utvikle langsiktige planer og strategier. Disse ligger til grunn for eget arbeid, men de skal også samordne og koordinere andre aktører. Her er arbeidet med det grønne skiftet sentralt. På grunn av internasjonal usikkerhet med følger for samfunn og næringsliv, legger vi til grunn at det neste året kan bli krevende. Vi vil derfor bli nødt til å bruke både virkemidler og kompetanse på en måte som bidrar til å løse kommende utfordringer.

Mange kommuner har begrenset kapasitet til plan- og utviklingsoppgaver. Dette er særlig utfordrende for de minste kommunene. Flere kommuner har kommunisert dette direkte til oss i løpet av det siste året. Det er fortsatt behov for ressurser til å videreutvikle dialogen med kommunene, arbeide for å bedre koblingen mellom plan- og utviklingsoppgaver og å drive mer veiledning tilpasset ulike behov. Grønn omstilling i både offentlig og privat sektor krever utvikling og formidling av ny kunnskap. Klimaomstilling, sirkulærøkonomi, digital transformasjon og kompetanse er områder der fylkeskommunen må bidra.

Fylkeskommunen har en viktig rolle som regional utvikler og tjenesteyter også på kompetanseområdet. Kompetanseutfordringene for å møte det grønne skifte vil være formidable. Samarbeid mellom alle regionale aktører og forvaltningsnivå vil være avgjørende for å få på plass ordninger og satsinger som kan bidra til å besvare behovene i offentlig og privat sektor. Kompetanseområdet må adresseres som en viktig utfordring i arbeidet med en ny regional planstrategi.

Utfordringene og behovet for å prioritere ressurser på strategisk viktige satsinger på området plan, næring og kulturminner er nærmere utdypet nedenfor.

7.2. Regionale satsinger krever samarbeid og koordinert innsats

Regionale planer og strategier er viktige for å sikre en strategisk utvikling innenfor alle sektorer. Det er viktig at planer og strategier er godt koordinert slik at de bidrar til å oppnå målene i Trøndelagsplanen. Disse planene og strategiene må også være i tråd med de gjeldende satsingsområdene i Regional planstrategi. I kapittel 7.4-7.7 går vi mer konkret inn på utfordringer og muligheter for å følge opp satsingsområdene.

Implementeringen og oppfølgingen av FNs bærekraftsmål er et arbeid som krever samarbeid og koordinert innsats, både internt i fylkeskommunen, mot kommunene og regionale og nasjonale samarbeidspartnere. Viktige prioriteringer vil være å følge opp kommuner som deltar i det trønderske bærekrafts-nettverket. Det må avklares hvordan kommunene kan måle effekt av tiltak opp mot bærekraftsmålene, samt å bistå i arbeidet med de utfordringene som løftes fram.

Bærekraftsperspektivet står sentralt i kommende regionale planer og strategier. Dette gjelder særlig behovet for klimaomstilling i Trøndelag, men også ivaretagelse av den sosiale bærekraften knyttet til utdanning og kompetanse, folkehelse og et anstendig arbeidsliv. I tillegg er det økonomiske perspektivet, med strammere rammer både for de offentlige og de private, en utfordring i dette arbeidet.

Vedtatte planer og strategier med mål og tiltak i handlingsprogram og handlingsplaner innebærer et stort behov for å prioritere ressurser til oppfølging framover. For avdelingen vil dette gjelde:

Regional plan for arealbruk (2022-2030) med handlingsprogram ble vedtatt i fylkestinget den 9.mars 2022. Planen skal være en støtte for kommunene i deres planarbeid. Planen skal ligge til grunn når kommuner, fylkeskommune og staten behandler arealplaner, byggesaker og andre arealrelaterte beslutninger. For å følge opp planen er det behov for ulike typer tiltak som er beskrevet i vedtatte handlingsprogram.

Regional plan for kulturmiljø (2022-2030) med handlingsprogram ble vedtatt i fylkestinget i desember 2021. Handlingsprogrammet rulleres hvert andre år og inneholder tiltak for å nå målene i planen. Vedlegget Mangfoldige Trøndelag gir en oversikt over kulturmiljø og kulturlandskap med regionale og nasjonale verdier. Her legges det særlig vekt på bevaring og bærekraftig utvikling i tråd med de kulturhistoriske verdiene.

Regional plan for vannforvaltning for Trøndelag og de norske delene av Bottenhavet med tiltaksprogram og handlingsprogram ble vedtatt i fylkestinget i desember 2022. Vannforvaltningsplanene vil bli fastsatt i statsråd i løpet av 2022 etter at Miljødirektoratet i samarbeid med andre direktorat har gitt tilråding til departementet.

For å følge opp Verdiskapingsstrategien vil det bli behov for å prioritere nødvendige administrative ressurser til iverksetting av tiltak i handlingsplanene. I dette ligger også veikart for grønn industri og behovet for grønn omstilling av næringslivet i Trøndelag.

I tråd med handlingsplan for verdiskapingsstrategien vil vi også prioritere arbeid med ei satsing i distriktskommunene i Trøndelag, med fokus på å møte utfordringene knytta til demografi, tilgang på kompetanse, behov for innovasjon i egen virksomhet og oppgaver knytta til samfunns- og næringsutvikling. Dette kommer i tillegg til dialog med staten om regionvekstavtaler og bygdevekstavtaler.

7.3. Utvikling må også skje gjennom god forvaltning og veiledning

Fylkeskommunen har fått en tydeligere og forsterket rolle som regional samfunnsutvikler gjennom regionreformen.

Samfunnsutviklerrollen er også en del av vår myndighetsutøvelse. Både aktiv planveiledning og høringsuttalelser til kommunale planer gir viktige bidrag inn i dette arbeidet. Med en tydeligere samfunnsutviklerrolle og flere oppgaver skal vi fortsatt avveie interesser. Samtidig må vi videreutvikle det åpenbare fortrinnet vi har med å se de ulike oppgavene i sammenheng. Dette er avgjørende for at oppgaveoverføring fra staten skal ha en reell merverdi. Flere oppgaver har over tid ført til at vi bruker en større del av ressursene på å koordinere på tvers av seksjoner og avdelinger, og på samhandling med eksterne. Vi ser at dette på sikt kan gå ut over vår kapasitet til å løse andre fagoppgaver som saksbehandling, kommuneveiledning og utviklingsoppgaver. Denne koordineringen er spesielt tid- og ressurskrevende innenfor enkelte områder. Eksempler på slike er store samferdselsprosjekt i fylket eller større utviklingsprosjekter i Trondheimsregionen der utbyggingspresset er stort. I slike saker kan fylkeskommunen, i tillegg til å være regional

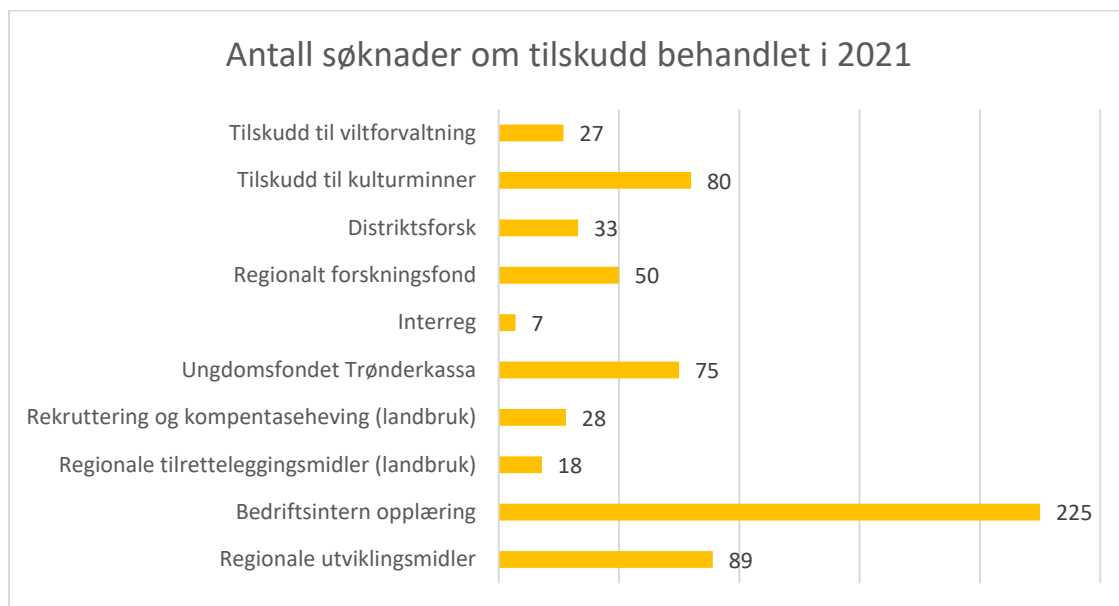
samfunnsutvikler, være eier og ha myndighet innenfor flere lovverk, eksempelvis vannforvaltning og kulturminner.

Med ansvar for regionalt planforum⁴ erfarer vi at langt flere kommuner melder inn saker enn før. Dette er svært positivt, men fordrer også et ekstra fokus på god koordinering for at fylkeskommunen kan framstå som ryddig i møte med kommunene.

Innenfor plan-, næring-, og kulturminneområdet ble det i 2021 behandlet 632 søknader om tilskudd og 2485 saker etter ulike lovverk, se figur 1 og 2. Tabellene er ikke uttømmende. Antall saker som behandles på vannforvaltning kommer eksempelvis ikke fram i tabellen. På kulturmiljøområdet ble det i 2021 gjennomført 51 større arkeologiske feltarbeid. Det går også vesentlige ressurser til arbeid med å utvikle og følge opp nye regionale planer og strategier, ha veiledning og dialog med kommunene og med partnerskapet og andre samarbeidspartnere.

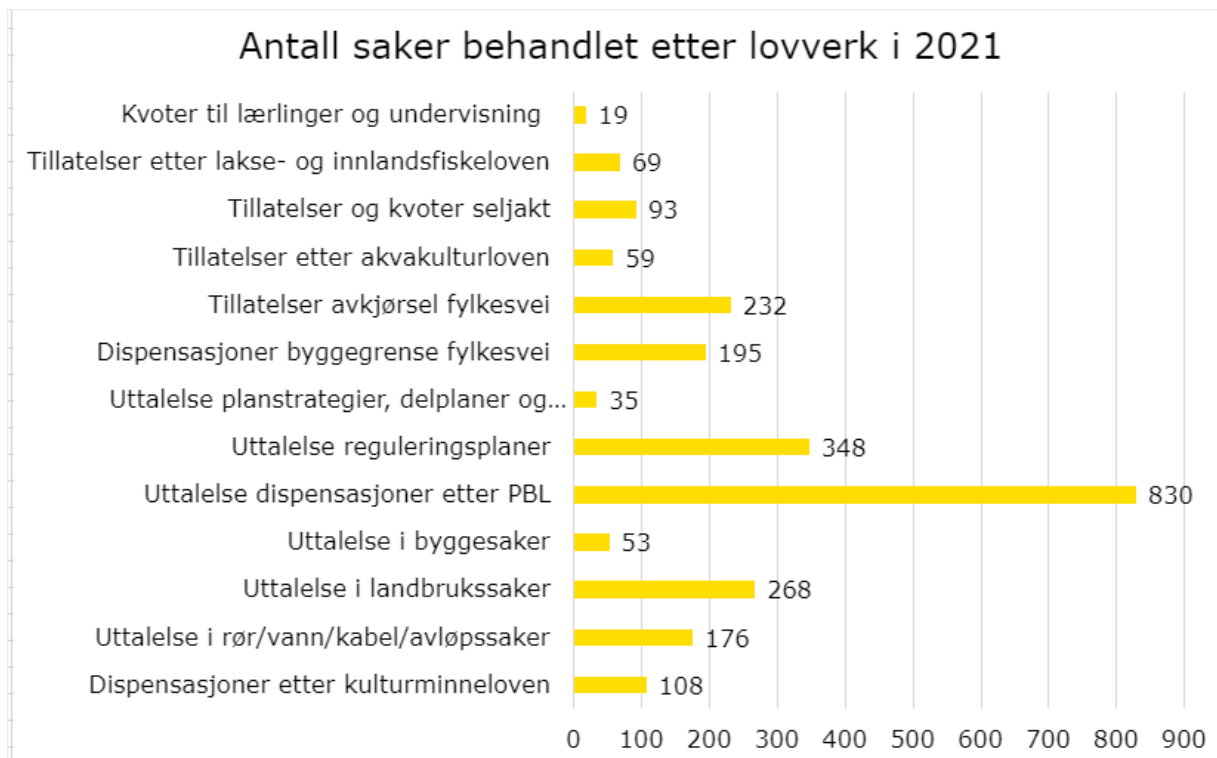
På kulturminneområdet er hovedutfordringen å håndtere alle nye forvaltningsoppgaver og samtidig ivareta samfunnsutviklerollen. Med oppgaveoverføringen, og den manglende finansiering av nye oppgaver, er det fortsatt kapasitetsutfordringer. Kulturmiljø må ses på som fellesgoder som gir merverdi når de aktiveres i en helhetlig sammenheng. Situasjonen gjør at lovpålagte oppgaver må prioriteres framfor formidlings- og utviklingsoppgaver. Dette utfordrer mulighetene til å bidra i utviklingssammenheng. Disse utfordringene reduserer kapasiteten til å yte god veiledning og rådgivning overfor kommuner, eiere og tiltakshavere.

Forhold som er omtalt over gir økt behov for å prioritere strengere mellom ressurser til forvaltnings-, veilednings- og utviklingsoppgaver på området plan, næring og kulturminner. For å lykkes i rollen som regional samfunnsutvikler er vi avhengig av å videreutvikle et mer systematisk samarbeid på tvers og fortsette arbeidet med å forbedre og effektivisere rutiner og oppgaver.

Figur 1. Et utdrag av de tilskuddsordningene som avdelingen har behandlet i løpet av 2021

⁴ Kommunene i Trøndelag, fylkeskommunen, statsforvalteren og sektormyndigheter som Statens vegvesen, NVE, Bane NOR, Sametinget, Kystverket, Fiskeridirektoratet, Mattilsynet og Direktoratet for mineralforvaltning

Figur 2. Et utdrag av de sakene som avdelingen har behandlet etter lovverk i 2021

7.4. Trøndelag svarer på klimautfordringen

Klimaomstillingsstrategien for Trøndelag er vedtatt, og nå er det viktig at tiltak i handlingsplanen (2021-2023) blir fulgt opp, målrettet og samordna i alle sektorer. Vi rapporterer på handlingsplanen årlig. I 2022 har vi i samarbeid med Statsforvalteren slått sammen nettverkene Nettverk Lavutslipp og Nettverk Klimatilpasning til Nettverk for klimaomstilling. Dette skal være et aktivt nettverk for kommunene i Trøndelag. I tillegg har vi en satsing på Klimapartnere som er et partnerskap for næringslivet i Trøndelag. Klimapartnere vil være en viktig driver for klimaomstilling framover.

Plast på avveie er et tema som både politikerne og samfunnet ellers er opptatt av. Vi forventer at det kommer et ønske om fortsatt bidrag fra fylkeskommunen til å rydde marint avfall gjennom prosjektet «Rydd Norge -Trøndelag». Det er også viktig å ha en mer sirkulærøkonomisk tankegang knyttet til plasthåndtering.

Sirkulærøkonomi forutsetter at ressurser kan bli gjenbrukt og bidra til nye produkter og nye bruksområder. I næringslivets klimaomstillingsarbeid er sirkulærøkonomiske prinsipper svært viktige når en skal legge til rette for klyngesamarbeid og utvikling av nye forretningsmodeller.

Som regional myndighet på flere områder skal vi bidra til mer klima- og miljøvennlig arealbruk og forvaltning. Som kulturminnemyndighet skal vi sikre gjenbruk og ivaretagelse av det som allerede er bygget. Som vannregionmyndighet skal vi ivareta naturmangfold både langs og i vassdragene våre.

7.5. Innovative løsninger slik at alle kan jobbe og bo i hele Trøndelag

For å kunne jobbe og bo i hele Trøndelag framover og for å nå målene i grønn omstilling, er digital transformasjon helt nødvendig. Mange virksomheter og prosesser må digitaliseres for at dette skal skje, og det må utvikles nye forretningsmodeller for nye markeder. Industri 4.0 er et godt

eksempel på en satsing som kan utvikles videre sammen med næringshager og inkubatorer. Industri 4.0 bidrar til at bedrifter skal kunne nyttiggjøre seg den digitale utviklingen gjennom grunnleggende digital kompetansebygging på relevant nivå. Dette er en regional utfordring, som Trøndelag fylkeskommune og innovasjonsselskapene i regionen sammen støtter. I tillegg er det andre forsknings- og kunnskapsbaserte initiativ og satsinger.

I kommunenes arbeid med å tilrettelegge for næringsutvikling har skillet mellom nærings- og samfunnsutvikling blitt mindre. Kommunenes utfordringer må løses på nye måter, på tvers av sektorer, og i et tettere samarbeid med både næringsliv, kunnskapsmiljø og frivillig sektor. Vi arbeider derfor aktivt med prosjekter og veiledning som kan bidra til en bedre kobling mellom plan- og utviklingsoppgaver i kommunene.

Å bygge stedstilørighet, identitet og bolyst er viktige forutsetninger for bosetting i distriktene. Tilrettelegging for opplevelser tuftet på eget særpreg skaper stolthet og trivsel. Kulturmiljøområdets samfunnsoppdrag er gjort tydeligere. Vi legger vekt på at utviklingsprosjektene som prioriteres dekker ulike geografiske områder. Dette for å bidra til attraktivitetsbygging og utvikling av lokalsamfunn. Kommuner og frivillighet er viktige partere i satsinger i verdensarvområdet, og gjennom prosjekter som Historiske Trøndelag, Bergkunstreisen, Kongeveien over Dovrefjell, Fotefar mot Nord og Lys i gamle hus.

Vi forventer en styrket nasjonal distriktspolitikk, jf. oppfølging av utredninger fra Demografiutvalget, Distriktnæringsutvalget og Ungdommens distriktspanel. Avdelinga har deltatt i innspillsmøter med flere departement der distriktsmeldingen og mulig innhold i regionvekstavtaler og bygdevekstavtaler har vært diskutert. Vi har vært opptatt av å fremheve at i utforminga av fremtidig distriktspolitikk må myndighetene i tillegg til å styrke distriktsperspektivet i eksisterende oppgaver og virkemidler, også vurdere hvordan prioriteringer innenfor boligpolitikk og skatte- og avgiftspolitikk kan styrke distriktskommunene. Digital og teknologisk utvikling åpner også for flere muligheter for å jobbe og bo i distriktene. Distriktskommune 3.0⁵ er eksempel på en satsning sammen med de minste kommunene for å koble plan- og utviklingsoppgaver.

7.6. Et bærekraftig næringsliv i hele Trøndelag

Tilgang på kompetent arbeidskraft, digitalisering av arbeidsprosesser og teknologiutvikling er viktig for å nå målsettingen om et bærekraftig næringsliv.

European Green Deal (EGD) er Europas grønne vekststrategi, og vi må følge med på hvordan den vil påvirke trøndersk næringsliv. Målet er å sikre en mer bærekraftig og sirkulær økonomisk utvikling med mindre forurensning og lavere klimagassutslipp. En viktig del av EGD er klassifiseringsordningen for bærekraftig finans, også kalt taksonomien. Den skal etablere en felles forståelse av hvilke aktiviteter og investeringer som kan klassifiseres som bærekraftige. Hvis en virksomhet ikke blir regnet som «grønn» i henhold til taksonomien kan dette medføre at det blir dyrere og vanskeligere å få lån.

Nødvendig infrastruktur for et bærekraftig næringsliv kan være altomfattende og ligge langt utenfor våre primære ansvarsområder. Det er likevel viktig å ta en koordinerende rolle på området. I infrastrukturbegrepet vektlegges også nødvendige strukturer som kommunal tjenesteproduksjon, tilgang til fagkompetanse og tilgang til arealer.

Kunnskapsmiljøene er sentrale leverandører av etterspurt kunnskap og arbeidskraft/kompetanse. Både NTNU og SINTEF med sine internasjonalt ledende kunnskapsmiljøer og Nord universitet med sin sterke entreprenørskapskompetanse og desentraliserte struktur, er et av fylkets største fortrinn. Vi bør i større grad utnytte dette fortrinnet. Avstanden mellom næringslivet og kunnskapsmiljøene er for stor. Dette må vi jobbe mer målrettet med.

⁵ Distriktsenteret leder prosjektet Distriktskommune 3.0 (2020-2023). Sammen med Trøndelag og Nordland fylkeskommune og 6 deltakerkommuner forskes det på hvordan skape bedre kobling mellom kommunens lokale samfunnsutvikling og overordnede strategiske planlegging.

7.7. Kompetanse for å møte et arbeidsliv i endring

Kompetanse er et av de viktigste områdene fylkeskommunen kan bidra med for å sikre en fremtidsrettet omstilling av næringsliv og arbeidsliv i Trøndelag. I dette arbeidet er tilgangen til arbeidskraft og kompetanse helt avgjørende. Trøndelag består av regioner med ulik næringsstruktur og ulik tilgang til utdanning og forskning. Deler av næringslivet har utfordringer med å skaffe den kompetansen det trenger. Næringslivet etterspør også både yrkesfaglig, høyere yrkesfaglig og akademisk kompetanse.

Ny kunnskap og omstilling til nye forretningsmodeller vil være avgjørende for hvordan vi greier å omstille næringslivet i ei ny tid. Det er derfor viktig å kartlegge behovet for kompetanse og hvordan vi kan sikre rekruttering til grønn omstilling av trøndersk industri. Vi må avklare innretning og avgrensing av et slikt arbeid nærmere. Vi må også se dette arbeidet i sammenheng med ønsket om at fylkeskommunen skal ta en koordinerende rolle i å kartlegge regionale næringsareal.

Trøndelag har, sammenlignet med enkelte andre fylker, et mangfoldig næringsliv, men i eksportsammenheng er regionen likevel ensidig ettersom to tredjedeler av dagens eksport fra Trøndelag er fisk. Innovasjon Norge har allerede varslet at de vil initiere en større satsing på eksportrettede tiltak for norsk næringsliv. Nødvendig kompetansehevende tiltak for å bidra til økt eksport bør derfor skje i samråd med Innovasjon Norge Trøndelag.

Fokus på ombruk og rehabilitering gjør at etterspørselen etter bygningsvern håndverkere er større enn tilbudet. Det er derfor behov for systematisk arbeid med rekruttering til de relevante yrkene. Både kommuner og eiere av kulturminner etterspør rådgivning og veiledning. Flere tiltak knyttet til kompetanseheving er nedfelt i handlingsprogrammet for Regional plan for kulturmiljø.

I kommunene vil spesielt et økende antall eldre utfordre økonomi, kapasitet og kompetanse. Det er derfor behov for å teste ut nye og videreutvikle eksisterende løsninger som sikrer tilstrekkelig med relevant kompetanse i kommunene. Utvikling av gode tilbud til ungdom som gjør at de prioriterer å bo og jobbe i distriktene etter endt utdanning vil også være viktig. Trainee-ordningen, rekruttering til studentoppgaver i distrikt og mer fleksibelt etter- og videreutdanningstilbud, er eksempler på tiltak som bør videreutvikles. Det siste vil bli stadig mer aktuelt etter hvert som tilgangen på ny arbeidskraft blir mindre i årene fremover.

Samarbeid med utdanningsinstitusjonene er også viktig for å sikre de små kommunene. På mange områder er det tynne fagmiljøer i distriktene, og det er viktig å se arbeidslivets og næringslivets behov for kompetanse for å sikre utviklingskapasitet og tilstrekkelig kapasitet i kritiske offentlige tjenester.

8. Kultur og folkehelse

8.1. utfordringer til avklaring i fylkestinget

Balansekunst – Kulturstrategi for Trøndelag 2019-2022 er førende for arbeidet på kultur- og folkehelseområdet. Strategien bygger opp under Trøndelags-planen og FNs bærekraftsmål. Den favner bredt – og omfatter kunst, kultur, idrett, friluftsliv, frivillighet, bibliotek, folkehelse og kulturnæring. Strategien er i utgangspunktet fireårig, men per nå er 2030 en naturlig tidshorisont for strategien.

Nedstengingen av samfunnet under koronapandemien har hatt store konsekvenser for kulturområdet. Krisen i deler av kultursektoren har ført til at kulturaktører ikke har kunnet utøve yrket sitt, publikum har stått uten et fysisk kulturtilbud og befolkningen har vært hindret fra aktiv deltagelse. Mange aktører er fortsatt i en kritisk situasjon og det er uklart hva de langsiktige konsekvensene av pandemien blir. Fylkeskommunen har en viktig rolle å spille for å sikre et styrket og mangfoldig kulturliv i Trøndelag også etter pandemien.

Psyriske plager og lidelser er en stor helse- og samfunnsutfordring i Trøndelag. Økningen av psyriske helseplager blant den unge befolkningen gir særlig grunn til bekymring (jf. Ung-HUNT4, HUNT4 og Ungdata)⁶. Koronapandemien kan ha forsterket disse utfordringene. Det er derfor viktig og riktig å ta utgangspunkt i den sosiale dimensjonen av FNs bærekraftsmål i fylkeskommunens arbeid med samfunnsutvikling i Trøndelag. Sosial bærekraft og folkehelse handler om å fremme en utvikling av samfunnet som setter menneskelige behov i sentrum, gir sosial rettferdighet og like livssjanser for alle barn og unge.

Kulturaktivitet bidrar til å styrke den sosiale bærekraften. Fylkeskommunen har mål om å utvikle inkluderende møteplasser i hele fylket og at kunst og kultur skal være tilgjengelig for alle. Handlingsplanen for barn og unges deltagelse, medvirkning og opplevelse, som nå er under arbeid, blir sammen med kulturstrategien *Balansekunst*, viktige verktøy for å styrke innsatsen for barn og unge i Trøndelag i årene som kommer.

Ungdom har rett til å bli hørt i saker som angår dem og de kan tilføre andre og nye perspektiver til samfunnsdebatten. Ungdomsmedvirkning er derfor viktig. Ungdommens fylkesting og ungdommens fylkesutvalg gir fylkeskommunen mulighet til å komme i direkte kontakt med ungdommer fra hele fylket og få deres syn på mange ulike saker. I arbeidet med handlingsplanen for barn og unge vil særlig ungdommens fylkesutvalg få en sentral rolle.

Sørsamisk utgjør en viktig del av Trøndelags språklige og kulturelle mangfold. Samarbeidsavtalen mellom Sametinget og Trøndelag fylkeskommune legger føringer for vår innsats for å bevare sørsamisk språk og kultur. Avtalen varer ut 2022 noe som gir muligheter for nytenking og forsterket innsats på feltet når denne skal reforhandles. Det er også naturlig å evaluere hvordan Samisk råd (fylkeskommunens medvirkningsorgan) kan utvikles videre ved inngangen til en ny valgperiode. Fylkeskommunen bør bidra til å synliggjøre en større bredde i samiske kulturuttrykk i samarbeid med det samiske miljøet. Det er behov for å ta pulsen på dagens samiske kulturer i enda større grad enn i dag – ikke bare det som kan betegnes som kulturarv.

8.1.1. Kunnskap og kompetanse

Kunnskap om innbyggernes behov og ønsker er avgjørende for fylkeskommunens tjenester og bruk av ressurser. Et godt kunnskapsgrunnlag bidrar til gode beslutninger, jf. *Balansekunst - Strategi 4.1. Kunnskapsgrunnlag for kultur i Trøndelag*, som sier at solid kunnskap skal ligge til grunn for kulturpolitikken og forvaltningen av den.

Pandemien har ført til at vi trenger mer og ny kunnskap, både om innbyggernes deltagelse og medvirkning og om kultur som næring og levevei. Flere nasjonale undersøkelser og forskningsprosjekter er satt i gang eller allerede ferdigstilt. Disse vil være viktige for fylkeskommunens videre arbeid. Dette gjelder for eksempel UNG HUNT-covid, Kulturrådets rapport

⁶ HUNT4 er en helseundersøkelse i Trøndelag som ble gjennomført mellom 2017 og 2019.

Ungdata er lokale barn- og ungdomsundersøkelser der skoleelever over hele landet svarer på spørsmål om hvordan de har det, og hva de driver med på fritiden.

«Sterkere tilbake», Institutt for samfunnsforsknings utredning av konsekvenser av koronapandemien for frivilligheten.

Kulturrådet presenterte 25.04.22 sin sluttrapport til Kulturdepartementet - *Sterkere tilbake* - med kartlegging og analyse av koronapandemiens konsekvenser for kulturfeltet. I rapporten har Kulturrådet også vurdert tiltak og foreslår seks hovedgrep som omhandler følgende: tilgjengelighet og mangfold, fremtidens kulturelle møteplasser, digital produksjon og formidling, kunstnerøkonomi, kulturnæring og utvikling av kunnskap. Barn og unge står sentralt i dette.

Det vil være behov for økonomiske ressurser også fremover. Dette for å bearbeide nasjonal kunnskap og statistikk slik at den blir relevant og anvendbar for Trøndelag. Vi må også kunne etterspørre kunnskap på grunnlag av egne behov. Vi trenger mer kunnskap om kulturens ringvirkninger i Trøndelag.

Helseundersøkelsen i Trøndelag (HUNT) har vært en uvurderlig kilde til forskning og kunnskap og over mange år. Forankring av HUNT 5 hos mulige samarbeidspartnere har startet. I tiden fremover skal HUNT-forskningscenter avklare omfang og innhold i undersøkelsen. I løpet av økonomiplanperioden må fylkeskommunen ta en beslutning om medfinansiering av «HUNT5» (fylkesutvalgssak 66/21, 23.03.21).

Arbeidet med å utvikle verktøy for å kunne jobbe mer kunnskapsbasert innenfor kultur- og folkehelsefeltet fortsetter parallelt med prosessen med å utarbeide handlingsplan for barn og unge. Kunnskap som er knyttet til handlingsplanarbeidet vil bli prioritert i første omgang. Det er behov for en grundigere kartlegging av hva aktørene i kulturlivet i Trøndelag tilbyr barn og unge. Vi trenger også mer kunnskap om barne- og ungdomstrender, særlig innenfor det digitale feltet. Det er viktig å finne gode metoder for å skaffe kunnskap fra barn og unge selv (gruppen 3-26 år). Dette må foregå gjennom både kvantitative og kvalitative undersøkelser og vil kreve tid og ressurser.

Kunnskaps- og kompetansearbeid foregår i nært samarbeid med mange aktører. Vi vil utvikle bedre metoder for å dele kunnskap, jobbe på tvers og for mer systematisert samarbeid med eksterne. Fylkeskommunens egne ansatte har mye erfaring, kunnskap og kompetanse. Vi har behov for å få bedre oversikt over den interne kompetansen i avdelingen. Dette for å kunne utnytte de menneskelige ressursene bedre og for å avdekke nye behov. Vi må sikre kapasitet og kompetanse for vår oppfølging av FNs bærekraftsmål innenfor temaene klima og miljø, sosial- og økonomisk bærekraft.

Det vil være særlig viktig å utvikle mer systematisk og forutsigbart samarbeid med kommunene om kulturfeltet, også på overordnet ledelsesnivå. KS i Trøndelag har vedtatt å etablere et fagledernetttverk for kultur i Trøndelag. Det regionale kulturnettverket i Trøndelag blir en del av KS sin struktur for fagledernetttverk og vil være representert i KS sitt kulturnettverk på nasjonalt nivå. Dette nettverket blir et viktig supplement til samarbeid vi har i Trøndelag allerede.

8.1.2. Deltakelse, opplevelse og medvirkning

Kultur har en verdi på flere nivåer - både for den som skaper, den som utøver og deltar og for den som tar til seg kultur.

Et av hovedprinsippene i bærekraftsmålene er «leave no one behind». Det betyr at målene gjelder alle mennesker. Kultur er en sentral del av den sosiale dimensjonen fordi kultur og idrett har helsefremmende effekt og bidrar til utjevning. Forskning fra HUNT viser at de som er aktive i kulturlivet har bedre livskvalitet og lavere nivå av psykiske plager.

Barn og unge er et satsningsområde for fylkeskommunen. Alle barn og unge skal ha mulighet til å delta, oppleve og skape kultur på sine premisser. Dette er et viktig fundament for å utvikle et mangfoldig, tolerant og demokratisk samfunn. Derfor må vi bidra til at barn og unge har et likeverdig kulturtilbud, uavhengig av bosted og sosioøkonomisk situasjon. Vi må samordne aktiviteten og virkemidlene med en rekke aktører innen kultur-, idretts- og utdanningsfeltet, på tvers av forvaltningsnivå. Vi må også arbeide mer med å samordne virkemidler internt i fylkeskommunen.

Beslutningen om å iverksette arbeid med en handlingsplan for barn og unges deltakelse, medvirkning og opplevelse er fylkeskommunens viktigste grep for å styrke innsatsen på kulturområdet for denne målgruppen. Dette forutsetter at vi lykkes med bred involvering og god

forankring i hele fylket. Det offentlige Trøndelag og kulturaktører må også gjennomføre tiltak når planen er vedtatt. Det vil bli behov for å prioritere økonomiske virkemidler som støtter opp under handlingsplanen.

Prosessen frem mot en endelig handlingsplan er svært viktig og krever kommunikasjon med mange interessenter. Dette vil ta tid, og et første utkast vil ikke foreligge til behandling før tidligst våren 2023. Hovedutvalg for kultur blir holdt løpende orientert om prosessen.

En viktig forutsetning for at alle skal ha mulighet til å delta i, eller oppleve kultur, er tilgang på møteplasser og egnede arenaer for aktivitet – offentlige rom og kulturell infrastruktur. Det er behov for tiltak som kan styrke disse. Det offentlige – staten, fylkeskommunene og kommunene – er sentral i finansieringen av mange arenaer og anlegg. I tillegg eier det offentlige en rekke bygg som kan utnyttes bedre (for eksempel barnehager, skoler, bibliotek og administrasjonsbygg og rådhus). Bygninger og anlegg må formes med tanke på trivsel og sammenhengskraft. Utvikling av kunst i offentlige rom må prioriteres. Trøndelag senter for samtidskunsts rolle som regionalt kompetansesenter for kunst i offentlig rom bør styrkes.

Fylkeskommunen vil bidra til å styrke samarbeidet mellom forvaltningsnivåene for å utvikle flere og lettere tilgjengelige møteplasser for kulturlivet og frivilligheten. Det vil være særlig viktig å tilrettelegge for sosiale møteplasser for ungdom.

Fylkeskommunen har mange bygg som kan brukes mer for å skape inkluderende møteplasser i lokalsamfunnene. Fylkestinget behandler i juni 2022 en sak med forslag til en ordning for å gjøre fylkeskommunale bygg tilgjengelig for flere. Finansiering av dette må avklares i økonomiplan 2023-2026. Økonomiplan for 2020 – 2023 presiserer at fylkeskommunens bygg skal være «24/7-samfunnsbygg» og at de skal brukes ut over fylkeskommunens egne tjenesteformål.

Trøndelag fylkeskommune har over tid mottatt søknader fra kommuner og andre om støtte til bygging av idrettsanlegg som brukes av elever på videregående skoler. Det skal utarbeides en prinsippsak der en tar stilling til på hvilken måte fylkeskommunen kan bidra i slike prosjekt.

Bibliotekene er viktige møteplasser og har lang tradisjon for å dele på ressursene - både den fysiske boka og digitale tilganger til litteratur, informasjon og formidling. Transportløsningen for fysisk frakt av bøker er på anbud, og kostnadene ser ut til å øke betydelig fra anbudsrunder for fire år siden. Dette vil påføre både fylkeskommunen og kommunene økte driftsutgifter framover. Uten denne transportordningen blir det vanskelig å ivareta prinsippet om likeverdig og gratis tilgang til litteratur og informasjon for alle. Dette er en utfordring som gjelder flere fylker.

Gode leseferdigheter er en forutsetning for inkludering og deltakelse i demokratiet. Bakgrunn og kjønn er faktorer som påvirker leseferdighetene i befolkningen. Sykdom, skader eller ulike diagnoser kan være andre faktorer. Det finnes tilrettelagt litteratur, både i fysisk form og digitalt, metoder og verktøy for å hjelpe de som trenger det. Mange av mulighetene er ikke godt nok kjent eller tatt i bruk. Fylkeskommunen vil arbeide for kompetanseheving og samarbeid mellom folke- og skolebibliotek og med helseinstitusjoner der det er naturlig, for å bidra til at flere kan oppleve god lesemerstring og ha glede av å lese.

Tilskuddsordningen til etablering og oppgradering av utstyrssentraler har vært en suksess gjennom flere år. Utstyrssentralene har primært sports- og friluftsutstyr i sitt sortiment. Utstyr til annen aktivitet på kulturfeltet, for eksempel musikk og film, er ikke like utbredt. Ved å motivere utstyrssentraler til å utvide sortimentet, vil fylkeskommunen bidra til at enda flere får tilgang til det samme tilbudet uansett hvor de bor i Trøndelag.

Det store antall flyktninger som er forventet å komme i forbindelse med krigen i Ukraina, også til Trøndelag, vil utfordre våre ressurser på kulturfeltet. Men dette kan også gi muligheter for utvikling og rekruttering av nye aktører og deltakere til hele bredden av kulturlivet. Det er viktig med et tett samarbeid på tvers i fylkeskommunen, med kommunene, andre offentlige aktører og frivilligheten, både om økonomi og praktiske forhold.

8.1.3. Profesjonell aktivitet

Erfaringene fra koronapandemien har vist at kulturlivet og bransjen er sårbar. Det er grunn til å tro at mange har forlatt kulturbransjen til fordel for yrker med sikrere inntekt, og at mange ledd i det kulturelle økosystemet er påvirket. Det er betydelig usikkerhet om når og på hvilket nivå, publikum

og frivillige kommer tilbake. En gjenoppbygging av alle ledd vil ta tid. Dette gjelder hele bredden fra frivillig sektor via breddeidretten til det profesjonelle kunst- og kulturlivet.

Pandemien har stimulert flere aktører til nytenking og innovasjon, blant annet innenfor digital produksjon og formidling. Fylkeskommunen må i tiden fremover støtte opp om videre utvikling og innovasjon i kultursektoren, blant annet gjennom tilskudd og veiledning. Sammen med øvrig virkemiddelapparat må innsatsen for å tilrettelegge for kulturnæring og internasjonalt samarbeid videreføres. Fylkeskommunens tilskuddsordninger har vært viktige for mange kulturutøvere under koronapandemien og vil være det også i en gjenoppbyggingsfase. Antall søknader om økonomisk støtte til ulike prosjekter har økt betydelig det siste året og vi forventer en økning også fremover. Å bruke tilskuddsmidler mer helhetlig og målrettet, i tråd med ny kunnskap, blir derfor viktig.

Tiltak som i størst mulig grad utnytter eksisterende infrastruktur, men i tillegg skaper noe nytt, er et viktig virkemiddel. Dette bidrar til økt aktivitet og geografisk og sosial utjevning. Midler til kveldsforestillinger med produksjoner fra DKS er ett eksempel, kulturfestivalen Vrimmel et annet. Vi vil øke innsatsen for å få til mer av dette.

Trøndelag har flere store kulturinstitusjoner som er svært viktige aktører i kulturlivet. Her bidrar fylkeskommunen med betydelige tilskudd sammen med staten og vertskommunene. Det er en utfordring at økning i tilskudd fra staten innebærer en forventning om tilsvarende økt regional medfinansiering. Saemien Sijte, som åpner nytt museum i juni 2022, har forventninger om økt driftstilskudd fra fylkeskommunen og bidrag til nye byggeprosjekt. MiST er i ferd med å prosjektere nybygg ved Rørosmuseet og utvikler planer for et større felles museum for kunst og form i Trondheim.

Det samlede museumsfeltet i regionen har behov for betydelig større magasin- og bevaringskapasitet. Stiklestad nasjonale kultursenter har utlyst et parallelloppdrag for stedsutvikling på Stiklestad og Trøndelag teater har søkt staten om tilskudd til utbygging. Alt dette er eksempler på tiltak som medfører forventning om medfinansiering og høyere tilskudd fra fylkeskommunen. Tilskudd til de største institusjonene utgjør i dag omtrent 50 % av vårt budsjett på kunst- og kulturfeltet. Uten økte rammer vil en økning i tilskudd til institusjonene svekke vår mulighet til utvikling i andre deler av kulturlivet i fylket.

Både kulturstrategien Balansekunst og fylkeskommunens strategi for verdiskaping har som mål å få flere store arrangement til Trøndelag. I verdiskapingsstrategien pekes det på at arrangement er viktige både for lokalbefolkningen og besøkende. Scenarioprosjektet for opplevelsesnæringene i Trøndelag for Trøndelag omtaler også arrangement som en del av opplevelsesnæringen. Fylkets satsing på store arrangement sammenfaller også med den nasjonale arrangementsstrategien som ble fremlagt av Innovasjon Norge i 2019.

De neste årene arrangeres en rekke store nasjonale og internasjonale idrettsarrangement i Trøndelag. De fylkeskommunale tilskuddsordningene er ikke dimensjonert for å håndtere søknader om støtte til disse på en forutsigbar og forvaltningsmessig god måte. I fylkesutvalgssak 58/20, 14.02.2020 – Prinsipper om støtte til store idrettsarrangement og i fylkesutvalgssak 185/20, 02.06.2020 – Retningslinjer for støtte til internasjonale mesterskap/arrangement, ble det vedtatt en tilskuddspott og gitt føringer for tildeling. Ordningen er senere fjernet. Det er behov for å finne løsninger som kan erstatte denne.

I 2030 skal tusenårsmarkeringen for slaget på Stiklestad finne sted, Nasjonaljubileet 2030 – Norge i tusen år. Det er forventninger til fylkeskommunalt bidrag, både i form av penger og egeninnsats.

9. Tannhelse

9.1. utfordringer til avklaring i fylkestinget

Den største utfordringen tannhelse står ovenfor er høy turnover blant tannlegene. Konkurransen med private tannklinikker og andre fylkeskommuner om personell gjør at det er utfordrende å holde på tannleger både i distriktene og i sentrale strøk.

I budsjettavtalen om statsbudsjettet ble det enighet om økt rammetilskudd, begrunnet i styrking av tannhelse og 50 % rabatt til 21- og 22-åringer. For Trøndelag fylkeskommune utgjør dette til sammen 25,3 millioner kroner. Et rabattert tannhelsetilbud til 21- og 22-åringer er etablert. Men økt rammetilskudd til rabatter og en styrking av tannhelsetjenesten kunne vært brukt til å øke behandlingsskapiteten i tannhelsetjenesten. Midlene kunne også ha bli brukt til å øke lønnsnivået i tjenesten, for å gjøre oss mer konkurransedyktig på lønn, sammenlignet med privat sektor. Men dette forutsetter at det økte rammetilskuddet blir en permanent styrking.

Fylkesdirektøren tar sikte på å få ferdig en tannhelseplan for behandling til fylkestinget i desember 2022. I denne vil det trolig bli pekt på andre utfordringer som kan forklare skifte i stillinger:

- flere små enheter med små fagmiljø
- mangel på moderne utstyr for bl.a. avtrykkstaking
- variasjon i arbeidshverdagen
- etterslep på innkalling av prioriterte pasienter

9.2. Forebygging, behandling og kvalitet

I deler av fylket fører hyppige skifter i tannlegestillinger til at det er meget utfordrende å levere stabile tjenester. Vi ansetter i stor grad nyutdannede tannleger og gir dem opplæring og erfaring. Etter å ha jobbet noen år er det en tendens til at disse finner seg nytt arbeid. Dette gir ustabilitet og redusert produktivitet på grunn av opplæringsbehov tidlig i karrieren.

Utgiftene til smittevernutstyr er fortsatt betydelig høyere enn i 2019. Tannhelsetjenesten fikk en styrking av budsjetttramme for 2022 med 4,8 millioner kroner i økonomiplan 2022-2025. Styrkingen skal kompensere for økte smittevernutgifter og for reduserte brukerbetaling.

Utgiftene til medisinsk forbruksmateriell er gjennom reduksjon av beredskapslager i årets fire første måneder redusert med 33 % sammenlignet med fjoråret. I årets fire første måneder har vi hentet ut smittevernutstyr fra beredskapslager og har derfor lavere kostnader til utstyret. Beredskapslageret er nå på pålagt nivå som er to måneders forbruk. I tillegg er det økt bevissthet om kostnadskontroll på medisinsk materiell. Hvordan kostnadene blir framover er vanskelig å forutsi. Vi registrerer imidlertid at leveranser på behandlingsstoler er forsinket som følge av nye nedstengninger i Kina. Per 1. januar 2022 var det totale etterslepet (forsinket innkalling av pasienter) på 10,7 %. Dette skyldes delvis manglende stabilitet i stillinger og følger av pandemien. Fordelingen varierer imidlertid mellom klinikkene der noen har større, og andre har lavere etterslep.

I 2021 økte vi kapasiteten på narkose med én dag per uke. Det er en betydelig økning, og Trøndelag har den klart beste dekningen. I 2022 vil innføringen av Helseplattformen legge begrensninger på utnyttelse av denne kapasiteten. Vi må av den grunn forvente en økning av ventelistene i 2022.

9.3. Klinikker og utstyr

Det må vurderes om det kan etableres større klinikker i Trondheim. Dagens elleve klinikker i Trondheim har mellom tre og ti behandlingsrom. To av klinikkene slås sammen til én når nye Tiller tannklinikk åpner august 2022. Dette blir vår største klinikk med 15 behandlingsrom.

Det er behov for nytt lokale til Malvik tannklinikk. Det vurderes å samlokalisere Melhus tannklinikk med Melhus videregående skole.

I deler av fylket er det etterslep når det gjelder fornying av utstyr, inventar og møbler og oppgradering av klinikklokaler. Røntgenskannere på alle klinikker bør skiftes. Dette koster 6 millioner kroner.

Det er også ønskelig å kunne ta i bruk ny teknologi for å bedre diagnostikk og behandling. Et aktuelt eksempel er utstyr for å kunne ta digitale avtrykk av tenner og kjever når det er behov for å lage modeller (kopier) av dem, for eksempel for å lage kroner og broer. Dette er en metode som sparer tid, gir et mer presist resultat, er mer behagelig for pasienten og bidrar til en miljøgevinst i form av redusert bruk av forbruksmaterialer og fysiske forsendelser.

Vi vil undersøke om det er hensiktsmessig å anskaffe mobilt utstyr til behandling av pasienter som ikke kan møte på tannklinikk. Dette er under utprøving i noen andre fylkeskommuner.

9.4. Bemanning

Sykefraværet i seksjonen gikk opp i 2021 sammenlignet med 2020. Dette gjelder både korttidsfravær og langtidsfravær, og økningen er størst i 4. kvartal. I 2021 hadde vi et langtidsfravær på 5,8 % og et korttidsfravær på 3,3 %. Vi setter store deler av økningen i sammenheng med gjenåpning etter pandemi og karantenebestemmelser. Seksjon tannhelse er likevel klar over at det fortsatt må jobbes tett med nærværarbeid og sykefraværarbeid.

Ved årsskiftet 2021/2022 hadde vi åtte ledige tannlegestillinger. I slutten av april har vi ni stillinger som ikke er besatt. Noen av de stillingene som var ledig i januar har blitt besatt, men ikke alle. På samme tid har det kommet nye oppsigelser. Det jobbes imidlertid kontinuerlig med å få rekruttert tannleger til ledige stillinger.

10. Samferdsel

10.1. utfordringer til avklaringer i fylkestinget

Innenfor samferdselsområdet vil følgende hovedutfordringer være gjenstand for politiske avklaringer i kommende økonomiplanperiode:

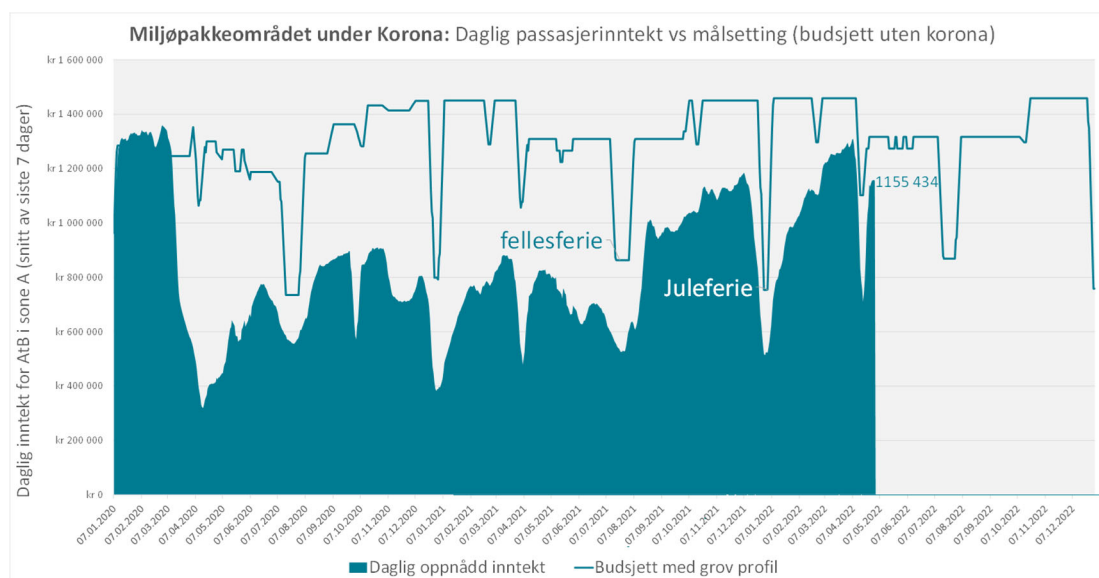
- Samferdsel etter koronapandemien
- Redusere risiko, konsekvenser og usikkerhet i store anbud
- Et krevende økonomisk handlingsrom
- Kompetanse, ressurser og kapasitet
- Optimalisere samferdselsaktivitetene innenfor de rammene vi har

10.2. Samferdsel etter koronapandemien.

To år med pandemi har preget kollektivtransporten. Underveis i pandemien har hovedutfordringen vært den store nedgangen i antall reisende. Selv om restriksjonene nå er fjernet, står vi fortsatt foran en krevende og usikker tid for kollektivtransporten. Det vil ta tid før trafikken etablerer seg på nye nivå, og vi står sannsynligvis også overfor flere permanente endringer i reisebehov og reisevaner.

Både biltrafikk og kollektivtrafikk har gått ned under koronapandemien, men det er kollektivtrafikken som har hatt størst nedgang. Mot slutten av 2021 hadde biltrafikken kommet omtrent tilbake til nivået før pandemien, men kollektivtrafikken lå etter (*TØI rapport 1874/2022*).

Ferske passasjertall fra AtB viser en positiv trend. Billettinntektene stiger jevnlig etter gjenåpningen og var i mars 2022 84 % av mars 2019. Den budsjetterte inntektsveksten som lå til grunn for dagens anbud vil imidlertid ligge et godt stykke fremfor oss. Framover vil det være behov for å gjennomføre løpende tilpasninger, men også behov for å gi utviklingen og tiltakene en tilstrekkelig omstillingstid. For tidlige eller for raske nedskjæringer av rutetilbud kan medføre at en fullt mulig vekst i kollektivbruken reverseres eller uteblir. Behovet for omstillingspakker i tiden framover er derfor stort. Omstillingspakker skal da primært bidra til å finansiere et lavere passasjernivå inntil veksten har tatt seg tilstrekkelig opp og fram til nødvendige tilpasninger i kapasitet og drift lar seg gjennomføre i forhold til kontraktsforpliktelser inngått før pandemien.

Pandemien endret folks reisevaner raskt og det er sannsynlig at flere av disse endringene vil vedvare framover, eller i det minste bidra til å prege utviklingen framover. Det vi uansett ser er raske endringer i kundeadfærd som i stor grad vil påvirke våre avtaler, planer og kollektivinfrastruktur – forhold og strukturer som krever lengre tid for å endres.

Under koronapandemien har mange kollektivreisende vært nødt til å finne nye reiseformer, enten sykkel, gange eller bil som følge av at det ble anbefalt *ikke* å reise kollektivt. Ved nedstengning av samfunnet har mange måttet jobbe fra hjemmekontor. Etter gjenåpning tillater noen arbeidsgivere en mer hybrid arbeidsform med ansatte på hjemmekontor deler av arbeidstiden. Mange andre arbeidsgivere krever at de ansatte returnerer til kontorene. Det er usikkerhet hvordan dette blir framover, og om dette vil endre behovet for mer fleksible reiser og reiser på andre tidspunkter enn hva som tidligere var permanent. Etter gjenåpning ser man en god utvikling i økt kollektivbruk, men det vil ta tid å få kundene tilbake. Men endringene i reisevaner kan også bety nye muligheter for samferdsel i regionen. I tiden framover bør AtB fokusere på å samordne nye mobilitetsformer for å skape et helhetlig tilbud, også ved bruk av andre transportmidler enn de tradisjonelle. Arbeidet med å øke kollektivbruken generelt ble satt på vent under koronapandemien. Nå må kollektivbruken prioriteres for å oppnå nullvekstmålet. Redusert reiseaktivitet kan være veldig positivt for samfunnet med reduserte miljøbelastninger, mindre kø, færre ulykker, samt redusert behov for infrastrukturinvesteringer. Men færre reiser vil også gi mindre trafikkinntekter i kollektivtrafikken, enten midlertidig eller permanent.

Elbilen blir stadig bedre og rimeligere og er med dagens virkemidler en viktig konkurrent til kollektivtransporten. Hva skal til for at kollektivtransporten skal kunne møte denne konkurransen? Løsningene kan ligge i å etablere konkurransedyktige billettprodukter og det å stadig å forbedre tilbudet. Det er et overordnet mål å få flest mulig reisende – av de som ikke går eller sykler – raskest mulig tilbake til kollektivtrafikken.

Staten, Miljøpakken og Trøndelag fylkeskommune har gitt AtB garantiordninger som varer ut 2022. AtB har allerede gjennomført kutt i rutetilbudet innenfor Miljøpakkeområdet for å håndtere økte kostnader, særlig knyttet til energi. Dersom passasjerveksten fram i tid ikke tar seg opp på tidligere planlagte nivåer, vil AtB måtte vurdere ytterligere reduksjoner i rutetilbudet, noe som vil påvirke kollektivtransportens attraktivitet og redusere inntekter ytterligere. Kutt i rutetilbud må derfor gjennomføres med forsiktighet.

Hovedutvalg for transport har i sitt årlige oppdragsbrev til AtB bedt om at AtB og fylkesdirektøren enes om et ambisjonsnivå for «den nye normalen». AtB og fylkeskommunen kan ha ulike perspektiv og incentiver; der fylkeskommunen snakker om «reisekutt» som metode for å nå nullvekstmål, vil AtB ha sterke incentiver til å øke reisetallene. Utfordringen vil da være å gjøre kollektivtrafikk attraktivt sett opp mot konkurrerende reisealternativer og sikre langsiktig økonomisk bærekraft.

10.3. Redusere risiko, konsekvenser og usikkerhet i store anbud

Anskaffelsene til kollektivområdet er store. Komplekse og uheldige omstendigheter, beslutninger eller timing kan derfor begrense fylkeskommunens handlingsrom og utviklingsmuligheter i langt tid framover. Denne risikoen må reduseres.

Teknologiutviklingen går kontinuerlig og raskt. Teknologiskiftet, med både utslippsfrie løsninger og teknologi som kan bidra til bedre tjenester, er på vei. Hvor fort teknologiene tas i bruk i fylkeskommunale kontrakter avhenger av hvordan vi rigger våre anskaffelser.

Ved inngåelse av anbudskontrakter vil mulighetene for teknologiendringer underveis i kontraktsperioden normalt sett være uforholdsmessig kostbare å gjennomføre. Timingen og størrelsen på anbudspakkene vil derfor være en avgjørende faktor for hvor tidlig fylkeskommunen kan ta i bruk ny teknologi for å nå sine mål.

Trøndelag har en strategi og handlingsplan for klimaomstilling som viser hvordan fylkeskommunen gjennom konkrete prosjekter vil arbeide med klimaomstilling i perioden 2021-2023. Transport er en del av denne omstillingen.

Forventede demografiske endringer vil også ha betydning for hvordan transportsystemet bør tilpasses en framtidig situasjon. Av forventede demografiske endringer vil en aldrende befolkning, økende sentralisering og vekst i enkelte kystkommuner gi størst betydning for framtidens transportsystem

Store anskaffelser som busstjenester i byvekstområdet og i regionen fra 2029/2030, med antatt kontraktsverdi på ca. 15 milliarder kroner, vil ha stor betydning for det kollektivtilbudet vi skal leve

med fram mot 2040. I tillegg kommer nye runder med anbudskontrakter der det må rulleres inn nullutslippsteknologi.

Arbeidet med disse store oppgavene må ha stor oppmerksomhet allerede fra 2022. Fra tidligere har vi redet grunnen gjennom vedtak i sak *FT-65/21 Hurtigbåt, plan for anskaffelse 2024-2037* hvor anbud og kontrakter for hurtigbåt og ferger sees i sammenheng med hverandre og storanbudet på regionbuss og bybuss i 2029.

En oppdatert samferdselsstrategi bør ta inn føringer for hvordan økonomisk og teknologisk risiko i framtidige anbud kan minimeres. Det vil være viktig å få inn ny teknologi fortløpende, og så snart denne gjøres tilgjengelig og er sikker, for å nå blant annet klimamålene.

10.4. Et krevende økonomisk handlingsrom

Det å møte nasjonale og lokale klimakrav er økonomisk krevende. Staten har vedtatt tidspunkt for overgang til nullutslippsteknologi for både ferjer og hurtigbåter. Trøndelag fylkeskommune har vært, og er en pådriver, for teknologiutvikling som skal muliggjøre en overgang til nullutslippsteknologi og oppfylling av egne klimamål. Planen for en overgang til nullutslippsteknologi innenfor hurtigbåt og ferje, er estimert å kreve investeringer i kai-infrastruktur og ladeteknologi et sted mellom 1,6 og 1,7 milliarder kroner i perioden 2025 – 2034 ([Ref HUT-sak 47/21](#)). I tillegg kommer rederienes investeringer knyttet til nye eller oppgraderte fartøy. For bussanbud 2029 er det tilsvarende ambisjoner og forventninger om nullutslippsteknologi. Dette vil kreve investeringer, muligens i en foreløpig lite utprøvd teknologi. Staten har foreløpig bidratt noe i ordningen «grønn skipsfart», midler som finansierer klimabonusen og delfinansiering av ladeinfrastruktur i forestående hurtigbåtanbud. Finansiering av øvrige klimatiltak er så langt ikke avklart.

For driftsøkonomien er det stor usikkerhet knyttet til utvikling av kostnadsindeksene, og da spesielt utviklingen i energi og drivstoffpriser samt CO₂-avgift, blant annet som følge av to år med pandemi og Russlands invadering av Ukraina. AtBs kontrakter har et årlig totalforbruk på ca. 22 millioner liter drivstoff. En økning på 5 kr pr liter, tilsvarer en økning på rundt 100 millioner kroner totalt. De ulike kontraktene kan ha forskjellige mekanismer for å håndtere slike økninger. Det vanlige er en indeksering i etterkant. Dette fører i første omgang til både likviditetsmessige og resultatmessige utfordringer i operatørleddet, og vil deretter komme til AtB og Trøndelag fylkeskommune som en kostnad.

I gjeldende økonomiplan for 2022-2025 er det planlagt et generelt nedtrekk/effektiviseringskrav i driftsrammen til samferdsel på 12,5 millioner kroner i 2024 og 21,4 millioner kroner i 2025.

Den nye normalen etter korona vil på kort, og muligens også på lengre sikt, medføre lavere trafikkinntekter til finansiering av rutetilbudet. Dette er midler som det i dag ikke er mulig å hente innenfor driftsrammen med mindre det foretas betydelige kutt i tjenestetilbudet.

Statens plan om å redusere ferjetakstene vil kunne påvirke fylkeskommunens økonomiske handlingsrom selv om dagens billettinntekter blir kompensert. Lavere reisekostnader vil kunne gi økt trafikk og kapasitetsutfordringer på noen samband. Kapasitetsutfordringene kan løses ved å øke frekvensen på sambandet eller å øke størrelsen på fartøy og landinfrastruktur. Begge deler gir økte kostnader for fylkeskommunen.

Økonomiplanens driftsbudsjett for 2023-2026 må, slik det ligger an nå, ta høyde for å løse betydelige kostnadsøkninger innenfor en ramme som planlegges redusert i perioden. Det vil i dette arbeidet være viktig å få et tidlig signal fra fylkesting og de andre bidragsyttere, staten og Miljøpakken, om partenes vilje til å gå inn å finansiere tidligere nevnte omstillingspakker i kjølvannet av pandemien.

10.5. Kompetanse, ressurser og kapasitet

Samferdselsavdelingen står i dag i en krevende arbeidssituasjon der vi skal levere tilstrekkelig kvalitet i daglig drift og samtidig håndtere de ambisjoner, planer og utfordringer som ligger foran oss i økonomiplanperioden på en god måte. Om vi ikke leverer godt i nøkkelprosessene har det konsekvenser for økonomi og samfunnsoppdrag. For eksempel vil redusert gjennomslag for fylkeskommunens prioriteringer i Miljøpakkens beslutningsprosesser redusere vår evne til å gjennomføre viktige tiltak. Utfordringen kan løses ved å styrke avdelingens budsjett og arbeidskapasitet eller ved å ta en kritisk gjennomgang av den arbeidsporteføljen som fylkeskommunen allerede er inne i. Dette siste kan løses ved å være enda tydeligere på hva som vil kreves av ekstra ressurser i nye prosjekter og ved å effektivisere deler av det arbeidet der det finnes effektiviseringsgevinster å hente.

Avdelingen har startet et arbeid med oppbygging av et kvalitetssystem for kontinuerlig forbedring. Dette arbeidet krever tid og innsats i startfasen, men kan på sikt bidra til effektivisering og økt forutsigbarhet for både avdelingen, AtB og samhandlingen med politisk nivå. Avdelingen arbeider også med å digitalisere og hel-automatisere de ordinære skoleskyss-søknadene. Videre jobber avdelingen med å digitalisere administrative prosesser rundt søknad og oppfølging av bredbåndsutbygging. Innledningsvis ligger det en utfordring i at disse effektiviseringsforbedrende tiltakene må konkurrere om ressurser i en allerede sterkt presset arbeidssituasjon der andre påkrevde leveranser vinner den daglige kampen om ressursene.

Forhold, prosjekter og prosesser som vil kreve en forutgående god ressurs- og personellplanlegging i økonomiplanperioden:

En betydelig kapasitetsutfordring ligger i de store kommende anskaffelsene; bussanbud 2029 (by og region) og ferje 2030. Prosessene rundt bussanbud har startet og innebærer mye kunnskapsutvikling og utredning - mandat til AtB skal vedtas politisk i juni 2023. Manglende ressurser gir risiko for at dette arbeidet får for lav fremdrift og kvalitet. I tillegg er det høy risiko for at enkeltmedarbeidere får for høy arbeidsbelastning. Prosessene krever innsikt i behov, teknologi og materiell. Manglende fokus i innledende fase kan ha store konsekvenser.

Ressurssituasjonen er også kritisk i AtBs organisasjon og fylkeskommunen har registrert stort press på enkeltpersoner. Fylkesdirektøren er bekymret over risikoen dette medfører.

Det er foreløpig uklart hvilken rolle Trøndelag fylkeskommune/AtB skal ha/ta innenfor arrangementet i VM på ski i Trondheim i 2025. Denne avklaringen bør komme tidligst mulig, og det må sikres midler og ressurser i begge organisasjoner for å følge opp de oppgaver det vil innebære.

Moderniseringsprosjektet for Gråkallbanen krever en større prosjektgruppe. All erfaring fra andre byer med lignende prosjekter tilsier at fylkeskommunen må gå inn i dette med mer enn dagens halve årsverk. Det samme vil gjelde Trondheim kommune. Tatt i betraktning den gjenværende levetiden på dagens materiell er dette en hastesak. Operatøren på banen har anslått at eksisterende trikker kan driftes i 4-5 år til. Uavhengig av valget av driftsform, legger prosjektgruppen derfor til grunn at nye trikker bør være på plass senest våren 2027 (2022 + 5 år). Konsekvensen av manglende prosjektfremdrift kan være høyt nivå på driftsavvik for Gråkallbanen og stadig økende driftskostnader. Trikk er kollektivtrafikk og derfor en kjerneoppgave for fylkeskommunen.

I arbeidet med å bygge ut digital infrastruktur/bredbåndtjenester har Nasjonal kommunikasjonsmyndighet (Nkom) overført flere oppgaver til fylkeskommunene. Arbeidsprosessene for fylkeskommunen er med det blitt noe mer omfattende og det er i forlengelsen av dette vært nødvendig å opprette et eget bredbånds-team i avdelingen. Dette teamet har fått etablert gode prosesser opp mot kommuner og leverandører og har dermed bidratt til god kontroll og raskere omløp av utbyggingsmidler. Det er behov for å bemanne teamet med dedikerte og faste ressurser.

Regjeringen har foreslått endringer i yrkestransportlovgivningen som vil medføre at fylkeskommunene igjen kan få økt myndighet, og med det en større arbeidsportefølje rundt forvaltning av drosjeløyver. Trøndelag fylkeskommune har i perioden siden forrige endring av yrkestransportloven påtatt seg en frivillig samarbeids- og koordineringsrolle. Dette mellom de utøvende aktørene i drosjebransjen og fylkeskommunen som oppdragsgiver for store innkjøp og som offentlig myndighetsaktør. Dette er en rolle som kan være hensiktsmessig å videreføre.

Trøndelag fylkeskommune evaluerte sin TT-ordning (tilpasset transport) grundig i 2019. Evalueringsrapporten konkluderte med at ordningen i Trøndelag fungerer rimelig godt etter intensjonen, men ordningen er krevende å følge opp både administrativt og i forhold til økonomisk risiko. Ordningen må derfor endres, og med bakgrunn i rapporten fra 2019 ble det satt i gang et større utviklingsløp sammen med brukerorganisasjonene. Prosjektet er nå i en kritisk fase der det i første omgang vil være behov for dedikerte prosjektressurser som kan sikre videre framdrift og gjennomføring.

Fylkesdirektøren vil i sitt forslag til økonomiplan for 2023-2026 forsøke å innarbeide de prosjekter og prosesser som er tatt opp her. Der ressursbehovet vil overstige hva en normalbemanning kan håndtere, vil dette bli forsøkt identifisert. Deretter legges det fram slik at politisk nivå kan ta en aktiv del i prioriteringsarbeidet.

10.6. Optimalisere tjenestetilbudet innenfor de rammene vi har

I Trøndelagsplanen er det uttalt at et satsingsområde skal være «innovative løsninger slik at alle kan jobbe og bo i hele Trøndelag». Til tross for tunge utfordringer som må finne sine løsninger framover, så vil det alt overveiende av tilgjengelige driftsmidler på samferdselsområdet fortsatt gå til daglig tjenesteproduksjon for innbyggerne i fylket. Fylkeskommunen bruker totalt 1,3 milliarder kroner årlig av egne midler til drift av kollektivområdet, hvorav drøyt 0,4 milliarder kroner innenfor miljøpakkeområdet. Her er det muligheter og handlingsrom. Hovedoppgaven blir, uansett andre utfordringer, å sikre at disse ressursene blir anvendt godt og i tråd med målsetningene i Trøndelagsplanen.

Det er normalt sett noe rom for endringer og trimming av rutetilbud innenfor etablerte kontrakter, men kostnader for endringer er vesentlig høyere enn ved nye anbud og potensialet for kostnadsreduksjoner vesentlig lavere. Fylkeskommunen har i det alt overveiende overlatt optimaliseringen av rutetilbudene til AtB. Innenfor etablert drift optimaliserer AtB sin rutedrift styrt av de rammer som fylkeskommunen årlig bevilger til deres drift og innenfor de rammer som legges i leveranseavtalen og oppdragsbrevet fra hovedutvalget. De større strukturelle endringene legges det til rette for gjennom fylkeskommunens mandatprosesser forut for anbudene. Neste mulighetsrom for dette ligger i ITS- og Fleks-anbud 2025, by- og regionbussanbud 2029 og nye anbud Flakk-Rørvik og Brekstad-Valset samme år.

Om fylkeskommunens utfordring med redusert økonomisk handlingsrom fortsetter, vil det med stor sannsynlighet føre til reduserte driftsrammer til AtB. Dette vil igjen føre til en hardere prioritering mellom ulike samferdselsformål. Det blir behov for å finne løsninger som optimaliserer samfunnsnyttene, gir god kost/nytte og som er i tråd med Trøndelagsplanen. Det vil i en slik prosess ikke være utenkelig at AtB, fylkesadministrasjon og politiske styringsorganer kan ha ulike mål og ulike oppfatninger rundt de valg som må tas. Det vil inn i kommende økonomiplanperiode være fylkesdirektørens rolle å tilrettelegge for gode prosesser der AtB som selvstendig og ansvarlig organisasjon kan samhandle godt rundt nødvendige tiltak og prioriteringer med fylkeskommunens politiske organer.

Jernbane, luftfart og godstransport er alle eksempler på nasjonale oppgaver hvor fylkeskommunens primære oppgave er å ivareta regionen Trøndelags og Trøndelag fylkeskommunes interesser. Målene og arbeidet er langsiktig og måloppnåelse vil være vanskelig å måle fra år til år, men må sees i et lengre perspektiv.

I perioder med lav egenfinansieringsevne, er det ekstra viktig å samspille med andre aktører. Fylkeskommunen kan, i egenskap av vår rolle som regional utviklingsaktør og i samspill med andre, spille en viktig rolle i å utvikle samferdselsområdet i Trøndelag. Dette gjelder også på områder der vi ellers ikke har en formell rolle, ansvar eller myndighet. Dette arbeidet vil i mindre grad kreve at vi stiller egne økonomiske ressurser til rådighet. Det vil likevel kreve at vi evner å stille faglige, administrative og politiske ressurser inn mot de områdene der vi velger å bruke vår tyngde og rolle aktivt. Følgende samferdselsområder vil være aktuelle områder å rette et prioritert engasjement også i årene som kommer:

- Videreføre en aktiv rolle i regionale samarbeid innenfor jernbane og luftfart for å styrke investeringene og togtilbudet i regionen.
- Videreføre et aktivt samarbeid nasjonalt og eventuelt også internasjonalt innenfor teknologiutvikling. Riktig bruk av teknologi vil øke tjenestekvaliteten, redusere kostnader og bidra til redusert ressursbruk og klimagassutslipp.
- Videreføre en bevisstgjørende og koordinerende rolle innenfor godstrafikk for å nå Trøndelagsplanens mål om at vi i 2030 har et samordnet transport- og samferdselssystem. For gods betyr det at; *godstransporten på sjø og bane har fått større markedsandel*. Dette er også i tråd med Delstrategi gods
- Koordinere og samarbeide med aktørene i drosjemarkedet. En velfungerende drosjenæring er en forutsetning for mange av fylkeskommunens oppgaver som TT, skoleskyss/ITS og fleksibel transport.

Bredbånd og mobil

Økonomiplanen for 2021 la til grunn at fylkesdirektøren skulle utrede modeller for hvordan fylkeskommunen skulle sikre høyhastighetsbredbånd til alle innen utgangen av 2030. Målsetningen gjelder ikke bare husstander, bedrifter etc., men skal også sikre tilgang til nødvendige tjenester på reise etc. Fylkesdirektørens etablering av et veikart for bredbånd høsten 2021 er et viktig skritt i arbeidet med dette. Veikartet er ambisiøst og vil følges opp i kommende bredbåndsutlysninger og dette er til dels krevende arbeid. Staten har vedtatt et nasjonalt mål om at 100 prosent av husstandene og virksomhetene i Norge skal ha tilbud om minst 100 Mbit/s⁷ innen utgangen av 2025. Det gjenstår å se hvordan staten følger opp med nødvendige ressurser og midler.

Husstander som har under 30 Mbit/s kan være tilskuddsberettigede, og Trøndelag har nå en dekning 97,6 % på minimum 30 Mbit/s, det vil si at ca. 5 500 husstander i dag mangler denne dekningen og potensielt kommer inn under tilskuddsordningen. Kravene til hastighet utvikler seg raskt og det er ikke urimelig å anta at kravene til hastighet vil øke ytterligere i årene framover. Det er nå et krav at de som får tilskudd til å bygge ut bredbåndnett bygger ut en kapasitet på minst 100 Mbit/s. Det er ca. 28 000 husstander i Trøndelag som mangler denne dekningen. Vil man legge til rette for muligheten til å bo i utkantstrøk er det viktig at kommunikasjonsårene forbedres og at det legges til rette for at man skal kunne jobbe fra disse områdene. Det er også viktig at fylkeskommunen fortsetter satsningen på økt på mobildekning der dette mangler og der næringen ikke har planer for en slik etablering.

Investering Bussdepot Øst

Fylkesrådmannen har i mange år jobbet for å finne lokalisering for å erstatte dagens bussdepot på Sorgenfri. Dette depotet leies i dag av Trondheim kommune. Leie av Sorgenfriområdet til bussdepot er kortsiktig, og kan ha en utløpsdato innen få år. Fylkeskommunen utlyste i 2020 anbud på depottomt. Det er mottatt tilbud på flere mulige lokaliseringer. To alternativ utredes nå videre; Presthusjordet og Trekanttomten på Rotvoll. Allerede nå ser vi at alle alternativ vil utfordre eksisterende økonomiske rammer for prosjektet. Det kjøres en egen politisk prosess rundt arbeidet med Bussdepot Øst.

⁷ MegaByte per sekund

11. Veg

11.1. utfordringer til politisk avklaring

Trøndelag fylkeskommunes rolle som vegeier innebærer forvaltningsansvar med plikt og myndighet innen planlegging, utbygging, drift og vedlikehold av fylkesvegnettet. For kommende planperiode vil det være store utfordringer med å ivareta vegnettet i tråd med vedtatte mål for området.

Fylkeskommunen har ambisjoner knyttet til trafiksikkerhet og forutsigbar infrastruktur. Dette skal bidra til balansert regional utvikling og til håndtering av klimautfordringen. Alt dette er utfordrende i en periode med begrenset økonomisk handlingsrom. I tillegg må dette ses i sammenheng med en kostnadsutvikling innen vegområdet som vesentlig overstiger den prisutvikling som legges til grunn for de økonomiske rammene for området.

Følgende punkter angir hovedutfordringer innenfor vegområdet, en retning for håndtering av utfordringene bør det tas stilling til fra politisk nivå:

- Rammebetingelsene innenfor driftsområdet må utvikles for å bedre balansen mellom drift og vedlikehold. Det er nødvendig å øke vedlikeholdsandelen for å ivareta trafiksikkerhet, fremkommelighet og bevaring av vegkapitalen.
- Det er en utfordring at statens rammeoverføringer til fylkeskommunene ikke øker i takt med den faktiske prisutviklingen (SSB-indeks) på fylkesvegområdet.
- Det er nødvendig å avklare om fylkeskommunens investeringsmidler til nødvendige oppgraderingstiltak i Trondheim fortsatt skal kanaliseres via Miljøpakken
- Dagens overføringsnivå av midler ment til tunnelsikkerhetsforskriften tilsier at staten ikke kommer til å fullfinansiere formålet innen utløpet av NTP-perioden (2023).
- Trafiksikkerhetsarbeidet må spesielt ta sikte på å sikre myke trafikanter og redusere utforkjøringsulykker som er overrepresentert når det kommer til alvorlige trafikkulykker. Levetidskostnader bør legges til grunn ved løsningsvalg i forbindelse med infrastrukturtiltak.
- Det forventes en fortsatt utvikling av krav og incitamenter for å redusere utslipp når det utlyses ulike kontrakter for fylkesveg. Målet er en utslippsfri anleggsvirksomhet.
- I begrepet bærekraftig økonomi bør det også legges til grunn ivaretagelse av vegkapitalen, og dermed å anse denne som en verdi

11.2. Drift og vedlikehold

Det økende etterslepet på vedlikehold er en utfordring for driften av fylkesvegnettet. Et fylkesvegnett som ikke er godt vedlikeholdt, gir dyrere driftstiltak.

Deler av ressursbruken innenfor drift- og vedlikeholdsområdet påvirkes av vær-situasjoner og andre uforutsatte hendelser på vegnettet. I tillegg til dette, kommer utfordringer knyttet til lønns- og prisstigning, langt over den generelle veksten i samfunnet. Denne utviklingen er kritisk for vedlikeholdsaktiviteten på fylkesvegnettet.

I dag prioriteres det å holde vinterdriftsstandard for fylkesvegnettet som gitt i henhold til håndbok R610⁸. Det siste året har vi opplevd en ekstraordinær prisøkning på drift og vedlikehold av vegnettet. Dette har medført at vi må senke nivået på drift og vedlikehold på vår og sommer og høst. Dette for å tilpasse vedlikeholdet til disponible rammer.

Kostnadsnivået for drift av veg er nå så høyt at fylkesdirektøren allerede har vært nødt til å foreta omprioriteringer og utsette planlagte prosjekter slik at budsjettammene overholdes. Det betyr at

⁸ Håndbok R601 Drift og vedlikehold (Statens vegvesen)

kostnadsnivået på dagens driftskontrakter ikke kan reduseres ytterligere uten at det går på bekostning av driftsstandarden.

Det reduserte vedlikeholdsarbeid er innen asfaltering, vegoppmerking, arbeid på bru og ferjekai, samt vedlikehold innen driftskontraktene. Konsekvensene av redusert vedlikehold er at fremkommeligheten på vegnettet vil kunne bli begrenset. I perioder kan tilgjengeligheten på deler av vegnettet bli begrenset for kjøretøy med særlig høy belastning på infrastrukturen. En mer aktiv bruk av aksellastrestriksjoner i teleløsningen, eller hele året kan være resultatet. Med flere teleløsninger hver vinter som følge av klimaendringer blir dette ekstra krevende. Trolig vil det ramme næringstransporten mest, noe som kan tvinge frem en prioritering mellom trafikantgrupper.

Utviklingen i byggekostnadsindeksen for drift og vedlikehold av veger har den siste tiden økt vesentlig mer enn den kommunale deflatoren som er lagt til grunn i økonomiplanen. Per første kvartal 2022 er den aktuelle byggekostnadsindeksen på 11,7%, der det i økonomiplanen er lagt til grunn en deflator på 2,5% ved overgangen fra 2021 til 2022. Utviklingen i byggekostnadsindeksen for drift og vedlikehold kan forventes å øke ytterligere som konsekvens av usikkerhet i verdensmarkedet etter pandemi og krig i Europa.

11.3.Trafikksikkerhet

Trafikksikkerhet er sentralt i alt arbeid innenfor veg. Trafikksikkerhet er også hovedmålsetningen i delstrategi veg. Som transportetat må fylkeskommunen vektlegge dette i investeringer, drift, vedlikehold og forvaltning av vegnettet. Både delstrategi veg og delstrategi trafikksikkerhet definerer mål for trafikksikkerhetsarbeidet i avdeling veg og for hele organisasjonen.

Nullvisjonen er grunnlaget for trafikksikkerhetsarbeidet i Norge. Med visjon om et transportsystem der ingen blir drept eller hardt skadd innebærer dette at fokuset er på å redusere de alvorligste ulykkene (nullvisjonsulykkene). I trafikken er det imidlertid mange interesser og målgrupper. Det er også mulige målkonflikter når det prioriteres og realiserer tiltak.

Nullvekstmålet innen Miljøpakken forutsetter at flere går og sykler. Dette er også positivt ut fra et folkehelseperspektiv, men samtidig i en form for målkonflikt med nullvisjonen innen trafikksikkerhet. Statistikken viser at risikoen for å bli drept eller hardt skadd per kjørte kilometer er langt høyere for gående og syklende enn for førere og passasjerer i bil. Økt bruk av elektriske sparkesykler og annen mikromobilitet bidrar ytterligere til utfordringen. Slike målkonflikter krever ekstraordinær bevissthet ved prioritering av tiltak. Utfordringen er å kunne kombinere nullvekstmålet med en kraftig opptrapping av trafikksikkerhetsarbeidet rettet mot gående og syklende i storbyområdene. Slik kan en oppnå begge mål.

Innenfor nullvisjonen er hovedfokuset å redusere de alvorligste ulykkene. På fylkesvegene er den største ulykkestypen utforkjøringsulykker. Utfordringer knyttet til denne type ulykker bør vektlegges ekstra mye.

11.4.Vedlikeholdsetterslep

Som kjent er det et betydelig vedlikeholdsetterslep på fylkesvegnettet. Per dags dato er det beste estimatet for det samlede etterslep på fylkesvegnettet i Trøndelag på rundt 5 milliarder kroner. Konsekvensen av gjeldende vedlikeholdsnivå er at den samlede utfordringen knyttet til vedlikeholdsetterslepet for tiden må forventes å øke.

Budsjettrammene for vedlikehold er i dag på knapt 25 % av det beregnede behovet for å opprettholde vegkapitalen i fylket (MOTIV-beregningene). Nivået for det driftsmessige vedlikeholdet som skjer gjennom driftskontraktene er derfor å betrakte som den største utfordringen innenfor det operative vedlikeholdsarbeidet på fylkesvegnettet.

Etter hvert som vedlikeholdsetterslepet utvikler seg, øker kostnadene til drift og vedlikehold. Slik rekker midlene kortere. Utviklingen på dette området har en åpenlyst negativ konsekvens for sentrale mål for fylkesvegnettet som trafikkikkerhet og fremkommelighet. Også miljø og klimamål påvirkes negativt av situasjonen.

Generelt kan det sies at mobilitetsløsninger er avhengig av et tilstrekkelig drifts- og vedlikeholds nivå på fylkesvegnettet for å opprettholde komfort og kapasitet. Utfordringen er i første omgang å unngå ytterligere forverring av standarden på fylkesvegnettet. For å unngå dette må en komme i en posisjon der det ut fra gjeldende økonomiske forutsetninger sikres bevilgninger til vedlikehold og fornying. Innsatsen som gjøres på fylkesvegene må i større grad gå fra korrektivt til preventivt vedlikehold.

11.5. Bærende konstruksjoner

Bærende konstruksjoner har sikkerhetskritiske funksjoner og er potensielle flaskehals for næringstrafikken. Det er i dag, som også tidligere redegjort for, store utfordringer knyttet til vedlikehold og nødvendige kommende investeringer for bruene.

Nyere beregninger av Trøndelag fylkeskommunes 1349 bærende konstruksjoner viser at det totale vedlikeholdsetterslepet på bru er underrapportert om en tar utgangspunkt i rapport 183 fra Statens vegvesen. I tillegg har det de siste årene vært en suksessiv nedgang i vedlikeholdsmidler til bru. Slik har det blitt flere konstruksjoner med høy skadegrad.

Trøndelag fylkeskommune har et eget handlingsprogram for å holde oversikt over planlagt vedlikehold. Handlingsprogrammet inneholder i dag de 244 bruene med størst skadeprioritet. Kostnadene for disse bruene er kalkulert i en tidlig fase, og estimater viser at det vil koste rundt 550 millioner kroner å reparere eller bytte disse.

Planlagt, rasjonell og rettidig innsats er helt avgjørende for at området ivaretas kostnadseffektivt, fordi kostnadene for tiltak innenfor dette området i særlig grad eskalerer dersom et tiltak må gjennomføres som akutt tiltak.

Fornying av bærende konstruksjoner kommer inn under bruforskrift for fylkesveg. Her har Vegdirektoratet gitt myndighet for kontroll og godkjenning ved prosjektering og bygging av bru. En utfordring for området er at dette er tidkrevende prosesser. Det er blant annet strenge dokumentasjonskrav og usikkerhet i om valgt løsning blir godkjent. Vedlikehold og fornying av bærende konstruksjoner utgjør derfor som beskrevet samlet sett en vesentlig utfordring.

Tunnel

Tunnelrehabilitering i henhold til tunnelsikkerhetsforskriften på fylkesveg (TSF) er en kompleks og utfordrende oppgave både når det gjelder økonomi og gjennomføring. Spesielt er dette gjeldende for de to undersjøiske tunnelene til Hitra og Frøya som begge krever vesentlige tiltak. Bare kostnadene for tiltak i Hitra- og Frøyatunnelen er beregnet til 918 millioner kroner om arbeidet skal gjøres etter TSF. Dette skal i sin helhet finansieres av staten, noe også fylkesdirektøren tidligere har meddelt Samferdselsdepartementet. Dagens overføringsnivå av midler ment til tunnelsikkerhetsforskriften tilsier at staten ikke kommer til å fullfinansiere formålet innen utløpet av NTP-perioden (2033).

Klimautfordringen

Avdeling veg har to utfordringer knyttet til klimakrisen. Den første utfordringen er at klimagassutslippene fra veiområdet må reduseres for at fylkeskommunen skal kunne nå sine mål for området. Den andre utfordringen; klimaendringene, gir er uforutsigbart vær og større og hyppigere hendelser med ekstremvær. Både arbeidet med å redusere klimagassutslippene og å

håndtere ekstremvær vil koste betydelige summer. Samtidig kreves utvikling av måten det tenkes bygging, drift og vedlikehold av vegnettet på.

Avdelingens klimagassutslipp

Avdeling veg står for en stor andel av fylkeskommunens klimagassutslipp. Klimagassregnskapet for avdeling veg 2021 viser totale utslipp på i underkant av 35 000 tonn CO₂-ekvivalenter. Noen utslipp er ikke inkludert i dette regnskapet, men de største og viktigste kildene er inkludert.

Det største bidraget knytter seg til investeringskontrakter med 40 % av utslippene, driftskontraktene bidrar med 35 % og asfaltkontaktene med rundt 23 % av utslippene. Den største usikkerheten innen disse tallene knytter seg til driftskontraktene. Her rapporterer de eldste kontraktene *ikke* drivstoffutslipp fra maskinene. Derfor er 60-70 % av utslippene fra driftskontraktene estimert ut ifra de 30-40 % det eksisterer gode tall for. Økt fokus på dokumentasjon av klimagassutslipp vil gi et mer presist regnskap i årene framover.

Innenfor asfaltkontraktene er det gjort et godt arbeid med å redusere klimagassutslippene. Beregninger gjort i avdeling vei, viser at klimagassutslippene fra asfaltkontraktene i 2021 var omtrent 30 % lavere enn de ville vært med bransjestandard tall for 2021.

I to av fylkeskommunens investeringsprosjekter er det forsøkt lignende grep som i asfaltkontraktene. Det er inkludert en bonus knyttet til klimagassutslipp. Denne bonusen skal belønne entreprenøren hvis den tar grep som reduserer klimagassutslippene fra anlegget. Det mangler per dags dato erfaringer for å si noe om effekten og kostnadene med denne bonusen i investeringsprosjekter.

Innenfor Miljøpakken jobbes det med en «felles ambisjon om utslippsfrie anleggsplasser innenfor byvekstområdet. Siden anleggsmaskiner gir et betydelig bidrag til klimagassutslippene fra prosjektene, vil dette kunne være et viktig grep for å redusere utslippene. Samtidig vil det kunne føre til økte kostnader.

Det er tatt noen grep i driftskontraktene også, men her gjør den store geografiske utstrekningen av kontraktene at elektriske maskiner og lastebiler ikke er like enkelt å innføre. Når det samtidig er kjent at økonomien er stram, er det utfordrende å finne tiltak som kan ta ned utslippene på kort sikt.

Klimatilpasning

Klimatilpasning av vegnettet skal sikre at det etableres infrastruktur som er egnet til det fremtidige klimaet og dermed begrenser levetidskonsekvensene. Klimaendringene berører vegsektoren gjennom flere ekstreme værhendelser som ras, nedbør og flom. Dette kan medføre materielle skader på vegen med tilhørende problemer med framkommeligheten.

På den andre siden berører det vegsektoren ved at det må planlegges for at vegnettet skal kunne håndtere ekstreme værhendelser med så små skader og utfordringer med framkommeligheten som mulig.

Flere teleløsninger hver vår samt ekstremvær med store mengder nedbør bryter ned vegkapitalen. Dette betyr store kostnader ut over det forfallet vegnettet allerede har. Dette utfordrer målet om forutsigbar framkommelighet. Dagens vedlikeholdsetterslep bidrar til at infrastrukturen er ekstra sårbar for ekstreme værhendelser.

EUs Grønne taksonomi

Innen EUs Grønne taksonomi ligger et mulighetsrom for attraktiv finansiering som knytter seg til økonomisk bærekraft, klima og miljø. For at et prosjekt kan regne som et grønt prosjekt må målsetninger knyttet prosjektet, blant annet innen tilpasning til klimaendringer, beskyttelse av vannressurser, forebygging av forurensing og beskyttelse av økosystemer ivaretas.

For vegavdelingen ligger den første utfordringen i å tilrettelegge prosjektene på en måte slik at de tilfredsstillere kravene. I tillegg må det utarbeides et system der det dokumenteres hvorvidt kravene oppfylles.

En siste utfordring ligger i å få utforsket mulighetsrommet på hvordan dokumentert grønne prosjekter i henhold til taksonomireglene, kan omsettes til bedre finansielle betingelser enten for entreprenører eller eventuelt ved finansiering av bomprosjekter.

11.6. Miljøpakken

Trøndelag fylkeskommune har som målsetting å være med i utvikling av en framtidsrettet infrastruktur i Trondheimsområdet gjennom Miljøpakke-samarbeidet. Infrastrukturen skal bygge opp under Miljøpakkens mål, og herunder sikre god fremkommelig for kollektivtrafikken samtidig som skal utvikles gode løsninger for gående og syklende.

Miljøpakkens investeringsrammer og prosjektportefølje er betydelig. Det er derfor avgjørende at fylkeskommunen sikrer sin innflytelse i samarbeidet. Prioritering og planlegging av prosjektene er innenfor Miljøpakken et felles anliggende, og det kreves derfor en vesentlig innsats i samarbeidet for å ivareta fylkeskommunen sine interesser med tanke på prosjekt- og løsningsvalg, i tillegg til mer strategiske valg.

I og med at utgangspunktet for fylkeskommunen sitt årlige bidrag til Miljøpakken opprinnelig var den samlede sum av investeringsmidler avsatt til investeringstiltak på fylkesveg innenfor Trondheim kommune, legger fylkeskommunen til grunn at innenfor Miljøpakken sitt opprinnelige område (Trondheim kommune) inngår alle fylkeskommunale investeringsmidler i bidraget til Miljøpakken.

Så lenge det ovennevnte er gjeldende politikk, vil det være en avgjørende utfordring for fylkeskommunen i Miljøpakke-samarbeidet at en ikke i tilstrekkelig grad får gjennomslag for viktige investerings- og fornyingstiltak som det er behov for på fylkesvegnettet innen Trondheim kommunes område. Dette all den tid at tiltak som ikke gir måloppnåelse i Miljøpakken nødvendigvis ikke prioriteres av Miljøpakken.

En annen utfordring innen Miljøpakken er den generelle gjennomføringsevnen. Fylkesdirektøren opplever at denne utfordringen delvis knytter seg til organisering av miljøpakkensamarbeidet partene imellom.

11.7. Økonomisk situasjon

Omfanget av drift og vedlikehold kan til enhver tid tilpasses de økonomiske rammene, men underfinansieringen av driftsområdet har tradisjonelt blitt tatt inn gjennom reduksjon i program for løpende vedlikehold. Dette har konsekvenser for forfallsutviklingen, og dermed for både fremkommelighet og sikkerhet. Med dagens prisutvikling nærmer det seg at også dette handlingsrommet er oppbrukt og ønsket budsjettkontroll kan utfordres.

Eskalerende forfall gir på sikt vedlikeholds- og gjenetableringskostnader som øker uforholdsmessig mye. Bærekraftig økonomi inkluderer også hensynet til ivaretagelse av vegkapitalen som del av den fylkeskommunale egenkapital, og utfordres på den måte betydelig. Fra 2014 til 2021 er det investert 12,3 milliarder kroner i fylkesvegnettet. I perioden er det ikke satt av ekstra midler til vedlikehold av denne nye vegkapitalen.

Prisutviklingen innenfor investering, og ikke minst drift og vedlikehold av fylkesvegnettet, representerer en stor utfordring. Trøndelag fylkeskommune anvender som utgangspunkt den generelle fylkeskommunale deflator for prisjustering av rammer for de enkelte prosjekter og tjenester.

Innen vegområdet har det det siste året oppstått et mellom fylkeskommunal deflator og kostnadsindeksen for veganlegg. For bompengeprojekter er det avtalebestemt at kostnadsindeks for vegprosjekter, skal ligge til grunn for oppgjør av prosjektet og dets balanse mellom fylkeskommunale midler og bompenger.

Utvikling i byggekostnadsindeks for driftsaktiviteten har, som angitt under avsnittet for drift og vedlikehold, økt dramatisk som konsekvens av pandemi og krig i Europa. Differansen som er generert av forskjell i utviklingen mellom den fylkeskommunale deflator og byggekostnadsindeksen (SSB-indeks) tilsvarer 100 millioner i 2022.

For den fylkeskommunale økonomien og muligheten for å håndtere en slik prisvekst, er det helt avgjørende at staten, i sine rammeoverføringer til fylkeskommunene, reelt kompensere for den faktiske prisutvikling (SSB indeks) innenfor fylkesveg som tjenesteområde. Alternativt vil det fylkeskommunale tjenestetilbud bli tilsvarende redusert.

**Trøndelag
fylkeskommune**

Tröndelagen fylhkentjielte